ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ŞİDDETE BAŞVURAN VE BAŞVURMAYAN ERGENLERİN YALNIZLIK DÜZEYLERİ VE AKRAN BASKISI DÜZEYLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Mustafa YILDIRIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2007

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ŞİDDETE BAŞVURAN VE BAŞVURMAYAN ERGENLERİN YALNIZLIK DÜZEYLERİ VE AKRAN BASKISI DÜZEYLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Mustafa YILDIRIM

Danışman: Prof. Dr. Turan AKBAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2007

ÖZET

ŞİDDETE BAŞVURAN VE BAŞVURMAYAN ERGENLERİN YALNIZLIK DÜZEYLERİ VE AKRAN BASKISI DÜZEYLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Mustafa YILDIRIM

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Turan AKBAŞ
Eylül, 2007, 113 sayfa

Bu araştırmanın amacı ortaöğretim kurumlarına devam eden ve bir başkasına zarar veren kavga, yaralama, küfür gibi şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin yalnızlık düzeylerini belirlemek ve birbirleriyle karşılaştırmaktır. Araştırmanın bir diğer amacı ise şiddete başvuran ve başvurmayan ergenlerin akran gruplarından etkilenme düzeylerini tespit etmek ve birbirleriyle karşılaştırmaktır.

Araştırmanın örneklemini Adana Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde yer alan, ortaöğretim kurumlarında eğitimlerine devam eden öğrenciler (n=507) oluşturmaktadır. Bu örneklemin %51,5'unu (n=260) şiddete başvurmuş ergenler oluşturuken %48,5'unu (n=245) şiddete başvurmamış ergenler oluşturmaktadır. Araştırmada ergenlerin yalnızlık düzeylerini belirlemek amacıyla UCLA Yalnızlık Ölçeği (University of California Los Angeles Loneliness Scale) kullanılmış olup ergenlerin akran baskısı düzeylerini belirlemek amacıyla ise Esen (2002)'in geliştirdiği Akran Baskısı Ölçeği (ABÖ) kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda şiddete başvuran ergenlerin şiddete başvurmayan ergenlere göre kendilerini daha yalnız hissettikleri bulunmuştur. Şiddet davranışı sergileyen ergenler şiddet davranışı sergilemeyen ergenlere göre kendilerini daha yalnız hissetmektedirler. Ayrıca şiddete başvuran ergenlerin akran baskısı düzeyleri şiddete başvurmayan ergenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Kısaca şiddete başvuran

ergenlerin başvurmayanlara göre hem kendilerini daha yalnız hissettikleri hem de arkadaşlarından daha fazla etkilendikleri belirlenmiştir.

Araştırmada ayrıca şu bulgulara da ulaşılmıştır:

Erkek öğrencilerin Akran baskısı düzeyleri kızlara göre daha yüksek bulunmuştur ($U=12950$; $p<.001$). Kız öğrencilerin yalnızlık düzeyleri erkek öğrenciler göre daha düşük bulunmuştur ($t(503)=2.02$; $p<.05$). Araştırmaya katılan grubun Akran Baskısı Ölçeği ve Ucla Yalnızlık Ölçeği puanları arasında .26 korelasyon bulunmuştur. Bu korelasyon katsayısı .01 düzeyinde anlamlıdır ($p=.000$). Şiddete başvuran ve başvurmayan ergenlerin anne eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamışken baba eğitim düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Sınıf düzeyi ve aile gelir durumu açısından şiddete başvurma durumları açısından bir farklılık belirlenmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, Şiddet, Yalnızlık, Akran Baskısı.

ABSTRACT

AN INVESTIGATION OF ADOLESCENTS THAT RESORT TO VIOLENCE AND OTHERS THAT DO NOT IN TERMS OF DEGREE OF LONELINESS AND PEER PRESSURE

Mustafa YILDIRIM

MA Thesis, Department of Education Sciences
Supervisor: Prof. Dr. Turan AKBAŞ
September, 2007, 113 pages

The purposes of this study is (a) to evaluate and compare the degree of loneliness of adolescents that go to a high-school and show disapproved behaviors such as fighting, injuring, swearing with those of other adolescents that do not show such behavior. The other main purpose of the investigation is (a) to determine and compare the level of peer influence on adolescents that resort to violence and that do not.

The sampling is consisted of the students that attend a high-school (n= 507) in the area of Adana Major Municipality. While %51.5 of this sampling (n= 260) consist of the adolescents that resort to violence, %48.5 of it (n= 245) consist of the adolescent that do not resort to violence. In the investigation, to determine the level of adolescents' loneliness, "UCLA" (University of California Los Angeles Loneliness Scale) is used while "Esen" (2002) Peer Pressure Scale (ABÖ) is used to determine the level of peer influence on adolescents.

The results indicated that adolescents that use violence feel more loneliness that other adolescents. That is to say, adolescents who resort to violence feel loneliness more deeply than other adolescents. What is more, it is indicated that adolescents that use violence are more imposed to peer pressure than the others. Briefly, adolescents that resort violence are both more affected from their friends and feel more loneliness.

In the investigation these are found as well:

The level of peer pressure on boys is stronger than the peer effect on girls (U=12950; p<.001). The girls' level of loneliness is lower that the boys' (t (503) =2.02; p<.05). It is founded that there is .26 correlation between the point of Peer Pressure Scale (ABÖ) and University of California Los Angeles Loneliness Scale (UCLA). This correlation's coefficient is expressive on the degree of .01 (p=.000). While there is not a strong difference between the education levels of the adolescents that resort to violence and others, there is a strong differences between the education level of the fathers. There is not found any different factor that cause adolescents use violence in terms of status level and family income.

Keywords: Adolescence, Violence, Loneliness, Peer Pressure.

ÖNSÖZ

Şiddete başvuran ve başvurmayan ergenlerin yalnızlık düzeyleri ve akran baskısı düzeyleri açısından incelendiği ve karşılaştırıldığı bu araştırmada şüphesiz bir çok kişinin katkısı olmuştur.

Başta Danışmanım Prof. Dr. Turan AKBAŞ'a katkı ve eleştirilerinden dolayı teşekkür ediyorum. Ayrıca Jüri Üyelerim Yrd.doç.Dr. Fulya CENKSEVEN ve Yrd.Doç.Dr. Filiz YURTAL'a tez yazımı ve analizi esnasında bana sürekli yardım ve destek veren Arş. Gör. E.Ercüment YERLİKAYA ve eşi Nurdan YERLİKAYA'ya, Raşit AVCI arkadaşıma, Eğitim Bilimleri Bölümü'nde görev yapan tüm hocalarıma, araştırmaya katılan tüm öğrenci arkadaşlara, araştırmanın yürütülmesi sırasında yardımcı olan tüm okul müdürleri ve psikolojik danışman arkadaşlarıma, öğretmen arkadaşlarıma, Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'ne (EF 2005YL 63) teşekkür ederim.

Çalışma boyunca bana sürekli destek olan ve yardımcı olan eşime ve yeni dünyaya gelen oğluma, aileme teşekkür ederim. Çalışmamı oğlum Ahmet Sami'ye armağan ediyorum.

Mustafa YILDIRIM

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **iii**
ÖNSÖZ ..... **v**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **x**

BÖLÜM I

GİRİŞ 1
1.1. Problem 1
1.2. Araştırmanın Amacı 9
1.3. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi 10
1.4. Varsayımlar 13
1.5. Sınırlılıklar 13
1.6. Tanımlar 14

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR **16**
2.1. Kuramsal Açıklamalar 16
2.1.1. Ergenlikle İlgili Kuramsal Açıklamalar 16
2.1.1.1. Ergenlikte Fiziksel Gelişim 18
2.1.1.2. Ergenlikte Cinsel Gelişim 18
2.1.1.3. Ergenlikte Sosyal Gelişme 19
2.1.1.4. Ergenlikte Duygusal Gelişme 19
2.1.2. Ergenlik Döneminde Arkadaş İlişkileri ile İlgili Kuramsal Açıklamalar 20
2.1.3. Ergenlik Döneminde Akran Baskısı ile İlgili kuramsal Açıklamalar 22
2.1.4. Yalnızlık ile İlgili Kuramsal Açıklamalar 24
2.1.5. Şiddet ve Saldırganlıkla İlgili Kuramsal Açıklamalar 27
2.1.5.1. İçgüdü Kuramları 27
2.1.5.2. Biyolojik Kuram 29

2.1.5.3. Engellenme-Saldırganlık Kuramı.....30
2.1.5.4.Bilişsel Çağrışım Kuramı.....30
2.1.5.5. Öğrenme Kuramları.....31
2.1.5.4.Genel Saldırganlık Modeli.....37
2.2.İlgili Araştırmalar.....38
2.2.1. Şiddet ile ilgili Yapılmış Araştırmalar.....38
2.2.1.1. Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar.....38
2.2.1.2. Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar.....40
2.2.2. Yalnızlık ile İlgili Yapılmış Araştırmalar.....43
2.2.2.1. Yalnızlık ile İlgili Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar.....43
2.2.2.2. Yalnızlık ile İlgili Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar.....44
2.2.3. Akran Baskısıyla İlgili Araştırmalar.....46
2.2.3.1. Akran Baskısıyla İlgili Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....46
2.2.3.2. Akran Baskısıyla İlgili Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar.....48

BÖLÜM III

YÖNTEM 51
3.1. Araştırma Modeli.....51
3.2. Evren ve Örneklem.....51
3.3. Veri Toplama Araçları.....57
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....57
3.3.2. Akran Baskısı Ölçeği.....57
3.3.3. UCLA Yalnızlık Ölçeği.....60
3.4. Verilerin Toplanması.....63
3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi.....63

BÖLÜM IV

BULGULAR.....65
4.1. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Akran Baskısı Ölçeği'nden Aldıkları Puanlara İlişkin Bulgular.....65

4.2. Akran Baskısı Ölçeğinden Alınan Puanların Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Bulgular 66
4.3. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Yalnızlık Düzeyine İlişkin Bulgular 67
4.4. Araştırma Grubundaki Ergenlerin Cinsiyete Göre Yalnızlık Düzeylerine İlişkin Bulgular 67
4.5. Akran Baskısı Ölçeğinden Alınan Puanlarla UCLA Yalnızlık Ölçeği'nden Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulgular 68
4.6. Akran Baskısı Düzeyi Farklı Olan Ergenlerin Yalnızlık Düzeylerine İlişkin Bulgular 69
4.7. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Anne Eğitim Düzeylerine İlişkin Bulgular 70
4.8. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Baba Eğitim Düzeylerine İlişkin Bulgular 71
4.9. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Sınıf Düzeylerine İlişkin Bulgular.72
4.10. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Ailelerinin Gelir Düzeylerine İlişkin Bulgular 73

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM.....75
5. 1. Akran Baskısı Ölçeği Puanlarına İlişkin Tartışma ve Yorum.....75
5.1.1 Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Akran Baskısı Ölçeği Puanları'na İlişkin Tartışma ve Yorum.....75
5.1.2. Cinsiyete göre Akran Baskısı Ölçeği Puanlarının Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Tartışma ve Yorum.....76
5.2. UCLA Yalnızlık Ölçeği Puanlarına İlişkin Tartışma ve Yorum.....78
5.2.1. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Yalnızlık Düzeyine İlişkin Tartışma ve Yorum 78
5.2.2. Ergenlerin Cinsiyetlerine göre Yalnızlık Düzeyine İlişkin Tartışma ve Yorum.....79
5.3. Akran Baskısı Ölçeği Puanlarıyla UCLA Yalnızlık Ölçeği Puanları Ararsındaki İlişkiye Ait Tartışma ve Yorum 80

5.4. Örneklemdeki Ergenlerin Sosyo-Demografik Bilgileri ile Şiddete Başvurma Durumu Açısından Elde Edilen Bulgulara İlişkin Tartışma ve Yorum 81
5.4.1. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Anne-Baba Eğitim Düzeylerine İlişkin Tartışma ve Yorum.....81
5.4.2. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Sınıf Düzeylerine İlişkin Tartışma ve Yorum 82
5.4.3. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Aielerinin Gelir Düzeyine İlişkin Tartışma ve Yorum.....83

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER 85
6.1. Sonuçlar 85
6.2. Öneriler 87
6.2.1. Uygulamalar Açısından Öneriler.....87
6.2.2. Yapılacak Çalışmalar Açısından Öneriler 88

KAYNAKLAR **89**
EKLER **107**
ÖZGEÇMİŞ.....**113**

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Ergenlik Dönemine İlişkin Kuramcıların Görüşleri 17
Tablo 2. Bandura (1983)'ya Göre Saldırganlığın Kaynakları, Belirleyicileri ve Düzenleyicileri (Akt. Tuzgöl, 1998).....36
Tablo 3. Örneklemi Oluşturan Ergenlerin Okullara Göre Dağılımları.....52
Tablo 4. Çalışmaya Katılan Ergenlerin Sınıf Düzeyi ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımları 53
Tablo 5. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Yaş Dağılımları.....54
Tablo 6. Örneklemi Oluşturan Ergenlerin Cinsiyet ve Şiddet Gösterip Göstermeme Durumuna Göre Dağılımları 55
Tablo 7. Örneklemdeki Ergenlerin Ailelerinin Gelir Durumları.....55
Tablo 8. Örneklemdeki Ergenlerin Anne-Babalarının Eğitim Düzeyleri 56
Tablo 9. Akran Baskısı Ölçeği Faktör Analizi Sonucunda Faktörlere İlişkin Elde Edilen Bulgular.....60
Tablo 10. Gruplandırılmış Akran Baskısı Ölçeği Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları.....64
Tablo 11. Akran Baskısı Ölçeği Puanlarının Şiddete Başvurup Başvurmama Durumuna Göre Mann Whitney U Sonuçları.....65
Tablo 12. Akran Baskısı Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre Mann Whitney U Sonuçları 66
Tablo 13. UCLA Yalnızlık Ölçeği Toplam Puanlarının Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlere Göre t Testi Sonuçları 67
Tablo 14. Cinsiyete Göre Yalnızlık Puanlarının Farklılaşıp Farklılaşmadığını Anlamak İçin Yapılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları 68
Tablo 15. Örneklemi Oluşturan Ergenlerin Akran Baskısı ve UCLA Yalnızlık Ölçeğinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değeri 68
Tablo 16. Akran Baskısı Düzeyi Farklı Olan Öğrencilerin UCLA Yalnızlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin Betimsel Değerler 69
Tablo 17. Akran Baskısı Düzeyi Farklı Olan Öğrencilerin UCLA Yalnızlık Ölçeği Puanlarına İlişkin Tek Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....70

Tablo 18. Anne Eğitim Düzeyi ve Şiddete Başvurup Başvurmama Değişkenleri Açısından Yapılan Kay-Kare Testi Sonuçları 71
Tablo 19. Baba Eğitim Düzeyi ve Şiddete Başvurup Başvurmama Değişkenleri Açısından Yapılan Kay-Kare Testi Sonuçları 72
Tablo 20. Sınıf Düzeyi ve Şiddete Başvurup Başvurmama Değişkenleri Açısından Yapılan Kay-Kare Testi Sonuçları 73
Tablo 21. Aile Gelir Durumu ve Şiddete Başvurup Başvurmama Değişkenleri Açısından Yapılan Kay-Kare Testi Sonuçları 74

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problem

21. yüzyılda bireysel ve toplumsal yaşamda şiddet olayları hızlı bir tırmanışa geçmiştir. Sosyal yaşamda karşılaşılan şiddet olayları toplumun bir parçası olan okullarda da kendini göstermektedir. Son yıllarda dünyada ve Türkiye'de okullarımızda gençler arasında meydana gelen şiddet olayları artış göstermektedir. Bu durum araştırmacıları gençler arasındaki şiddeti incelemeye yöneltmiştir (Alikasifoğlu, Ercan, Erginöz, Uysal ve Kaymak, 2004; Eke ve Ögel, 2004; Rosenberg, Powell ve Hammond, 1997; Üner, 2005; Yell ve Rozaski, 2000; Yurtal ve Cenkseven, 2003). Her yıl dünya genelinde okullarda yaklaşık olarak üç milyon kişi suç işlemekte, 22.500 kişi cinayetten, 31.000 kişi de intihar sonucu ölmektedir (Yel ve Rozaski, 2000).

Ergenlikte şiddet dikkat çekmeye başlayan ciddi bir konudur. Çocuk ve gençleri kapsayan çete şiddeti, 13-19 yaş arasındaki gençlerin birbirlerini öldürmeleri, cinsel saldırılar, aile içindeki şiddet yasama organlarını, yasaları uygulayan görevlileri, okul yöneticilerini harekete geçirmiştir (Grinberg, Dawkins ve Dawkins, Fullilove, 2005). Gençlerde şiddet son zamanlarda ilgi çekmesine ve telaş gösterilmesine rağmen yeni bir olay değildir. 1999'da Çocuk Mahkemesi ve Çocuklarda Suçun Önlenmesi (OJJDP) (1999) Bürosunun açıkladığı Ulusal Çocuk Suçluları ve Kurbanları Raporuna göre çocuklar tarafından işlenen cinayet oranının yıllık toplamının 1987-1994 yılları arasında iki katına çıktığı belirtilmiştir. Amerika 13-19 yaşları sırasında gösterilen şiddet davranışlarıyla sanayileşmiş devletler arasında en yüksek şiddet oranına sahiptir (Falco ve Lake, 1997).

Okullarda Şiddeti Önleme Merkezi'ne göre (ABD) okulda şiddet, okulun eğitim misyonunu ihlal eden, güven ortamını tehdit eden, okuldaki kişilerin canlarını ve mallarını hedef alan her tür yıkıcı ve bozucu saldırganca eylemlerdir (Center for the Prevention of School Violence, 2000).

Okullarda meydana gelen şiddet olayları ABD'de 1970'li yıllardan başlayarak hızla artmaktadır (Morrison ve Morrison, 1994). 1987'de lise öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada 10. sınıfa devam eden erkek öğrencilerin %48'i, 8. sınıfa devam eden erkek öğrencilerin ise %34'ü isterlerse kolaylıkla tabanca edinebileceklerini belirtmişlerdir. ABD'de okul güvenliği konusunda 2000 yılında yapılan ulusal bir tarama yaşları 12-18 yaşları arasında değişen 1.9 milyon öğrencinin çeşitli suçlardan dolayı mağdur olduklarını belirtmiştir (Coben, Weiss, Mulvey ve Dearwater, 1994; Flannery, 2006).

Ülkemizde de ölümle sonuçlanacak ciddiyette şiddet olayları görülmektedir. Türkiye'deki okullarda da şiddet olaylarında bir artış görülmekte, gençler arasında sözel, fiziksel ve duygusal şiddet olayları gözlenmektedir. 23 Mart 2006 tarihinde bir günde 6 olayın birden medyaya yansıması olayın ulaştığı boyutu göstermesi açısından dikkat çekicidir. 9 Şubat 2006 tarihinden 16 Nisan 2006 tarihine kadar okullarda basına yansıyan 9 ölümlü 36 yaralamalı olay meydana gelmiştir (Hürriyet, 2006). Gaziantep'te Mart ayında meydana gelen 9. sınıf öğrencisinin gürültü yaptığı için kendisini şikayet eden arkadaşını kalbinden bıçaklaması sonucu arkadaşının ölümüne sebep olan olay oldukça dikkat çekicidir. Bir başka olayda ise 29 Mart 2006'da bir öğrencinin kız arkadaşına laf atması sonucu meydana gelen kavgada bir öğrenci boğazından yaralanmış ve yaşamını yitirmiştir. Adana'da ise Kozanda meydana gelen ve ölümle biten olay, 22 Mart tarihinde Endüstri Meslek Lisesi öğrencilerinin karıştığı kavgada karnından ve bacağından bir öğrenci yaralanması; yine Adana'da bir lisede birbirlerine güldükleri gerekçesiyle çıkan kavgada 3 öğrenci bıçakla yaralanması dikkat çekici olaylar arasında sayılabilir (Hürriyet, 2006). Bu ve benzer haberler basın yayım organlarında sıklıkla yer almakta olup bu durumun ciddiyeti Unicef-Milli Eğitim Bakanlığı tarafından "Şiddet ve Okul" Sempozyumu düzenlenerek okullardaki şiddet azaltabilmek amacıyla çalışmalar yapılmaktadır.

İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün verilerine göre 2006'nın ilk üç ayında öğrencilerin 392 olaya karıştığı ve 20 öğrencinin tutuklandığı rapor edilmiştir. Bu rapora göre 3 öldürme, 2 intihara teşebbüs, 68 yaralama, 48 darp olayı, 15 gasp ve soygun, 4 cinsel suç, 4 tehdit, 2 kapkaç suçu işlenmiştir (Akşam Gazetesi, 10 Nisan 2006).

Ülkemizde okullarda meydana gelen şiddet olaylarıyla ilgili yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar içerisinde yer alan Eke ve Ögel (2004) 3483 lise öğrencisiyle araştırma yürütmüş ve çalışmada, son bir yıl içerisinde en az bir kere fiziksel kavgada bulunanların sayısının grubun yarısını oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Özcebe ve Üner (2004) yılında Ankara'da yaptıkları farklı üç liseye devam eden birinci sınıf öğrencilerinin son üç aydaki şiddet davranışlarını inceledikleri çalışmada araştırmaya katılan 400 öğrencinin %16.1'i şiddete maruz kaldığını, %8.8'i şiddet uyguladığını, %20.6'sı ise hem şiddete maruz kaldığını hem de şiddet uyguladığını belirtmiştir. Şiddete maruz kalan öğrencilerin %49.2'si, şiddet uygulayan öğrencilerin ise %42'si söz konusu olayın okulda meydana geldiğini belirtmişlerdir. Bir başka araştırmada lise öğrencilerinin öğrenim gördükleri akademik yıl içerisinde %35.5'inin fiziksel olarak en az bir kere şiddete başvurdukları ortaya çıkmıştır (Kepenkçi ve Çınkır, 2005). Milli Eğitim Bakanlığı ise okullarda meydana gelen olayları resmi olarak kayıtlara geçen ve adli işlem yapılan durumlar olarak değerlendirmektedir. 2003 yılında Bakanlıkça yapılan araştırma neticesinde adli kayıtlara geçmiş suç oranlarının erkeklerde %28.2; kızlarda ise %1.5 olarak bulunmuştur. Pişkin (2003) zorbalığa uğrayan çocukların oranının %35, hem zorbalığa uğrayıp hem de zorbalık yapan çocukların oranının %6 oranında olduğunu belirtmektedir. Pişkin (2003), bu duruma erkeklerde daha fazla rastlandığını belirtmiş; zorbalığın %34 şiddet ile gerçekleştiğini ifade etmiştir.

Şiddet davranışı sergilemede risk faktörleri incelendiğinde çevresel ve genetik olarak bir takım etkenlerin bulunduğu görülmektedir. Şiddet konusunda yapılan araştırmalar ergenlerin şiddet, saldırganlık ve suç işleme davranışlarına neden olan risk faktörlerinin şunlar olduğunu ortaya çıkarmıştır (Cole, 1995; Gottfredson, 1997; Mayer, 2001; Sutton, Cowen, Crean, Whyman ve Work 1999):

1. Kişisel risk faktörleri arasında yaşamın ilk yıllarında şiddet ve saldırganlık olaylarına karışma, şiddeti destekleyici bir takım inanışlara sahip olunması, kişisel yatkınlık, kişilerarası ilişkileri başlatma ve sürdürme becerilerinde yoksunluk gibi faktörler yer almaktadır.

2. Aileye ait risk faktörleri arasında ebeveynlerin problem olarak görülen davranışlara sahip olması, anne-babanın çocuklarına karşı yeterli ilgi göstermemesi/fiziksel olarak sağlığının yerinde olmaması, çocuklara yönelik denetim eksikliği, aile içinde çocuğun şiddete tanıklık etmesi ve şiddete maruz kalması, ailenin yerine getirmesi gereken işlevleri gerçekleştirememesi ya da eksik gerçekleştirmesi sayılmaktadır.

3. Şiddet ve saldırgan davranışlar sergilemede diğer bir risk faktörü ise akran ve okulla ilgili olan risk faktörleri başlığı altında toplanmaktadır ve bu başlık altında okula bağlılığın az olması, gençlerin olumsuz davranışlar sergileyen akran gruplarına sahip olması ve akran baskısından etkilenmeleri, ergenlerin akademik başarısızlık yaşamaları, okul çevrelerinin olumsuz özelliklerinin bulunması, dışarıdan gelebilecek tehlikelere açık olması sayılmaktadır.

4. Çevresel ve bölgesel risk faktörleri arasında ise sosyo-ekonomik düzeyin düşük olduğu yerleşim alanlarında yaşama, zorunlu olarak ya da isteyerek yer değişikliği yapılması, aile içinde çoğunlukla karışıklıkların olması ve ergenin buna tanıklık etmesi, sosyal ilişkilerin istenilen seviyede yaşanılmaması, ekonomik olanakların azalması, ateşli silahlara erişimin kolay olduğu bir yerde yaşanılması olarak sayılmaktadır.

Ergenlerde görülen saldırganlık ve şiddet olaylarının sebepleri incelendiğinde Dusenbury ve arkadaşları (1997) olumsuz akran gruplarına dahil olmanın, akranlarca reddedilmenin; düşük düzeyde sosyal ilişki kurmanın (Wheby, Symons ve Shares, 1995) şiddete başvurma nedenleri arasında yer aldığını belirtmişlerdir. Çocuğun şiddet davranışı ve suç işlemesi araştırıldığında çocuğun akran gruplara katılması ve aile ile olan bağlarının zayıflaması arasında bağlantı bulunmuştur (Dishion ve ark., 1994).

Sapkın bir akran grubuna sahip olmak, akademik başarısızlık, sosyal izolasyon, sosyal reddedilme, denetimin olmadığı, ya da katı disiplin uygulayan aşırı kalabalık

okullar gibi faktörler de ergen saldırganlığı ile ilişkilidir (National School Safety Center, 2000).

Birey çocukluktan ergenliğe geçişte anne-babasından bağımsızlaşmaya başlar ve kendi arkadaşlarıyla geçirdiği zamanın süresi artar. Bu dönemde akran grupları etki, destek ve eylemlerin kaynağı olarak görülebilmektedir (Dacey ve Travers, 1996). Akranlarıyla kurduğu etkileşim benzer sorunları, çatışmaları, benzer şeyleri sevme ya da sevmemenin paylaşıldığı aynı yaş grubundaki kişilerle etkileşimi sağlar. Bu yolla akranlar kuşaklar arası çatışmaya ve farklı değerlere uyum sağlamada önemli bir destektir (Dusek, 1987).

Ergenlikte arkadaşlığın önemli bir yeri vardır. Arkadaşlık ergenin toplumsal becerilerini kazanmasında, kendini tanımak için yaptığı araştırmalarda önemli bir rol oynaması, kimliğinin şekillenmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Bununla birlikte ergenin olumlu arkadaş ilişkileri geliştiremeyişi veya arkadaşlarıyla kurduğu çatışmalı ilişkiler daha sonra yaşayacağı problemlerin yordayıcısı olabilmektedir. Olumsuz akran grupları da ergenin davranışlarının yönünü belirleyen unsurlardan birisidir (Lempers, Clark-Lempers, 1993).

Ergenlerin yakın arkadaşlarına duydukları gereksinim çocuklarınkinden farklıdır. Bir araştırmaya göre dördüncü sınıf öğrencilerinin en çok destek gördükleri kişiler anne-baba olarak ortaya çıkmıştır. Yedinci sınıf öğrencileri anne-babanın yanı sıra aynı cinsiyet grubundaki arkadaşlarını yakın bulurlarken onuncu sınıf öğrencileri ise arkadaşlarını en sık destek aldıkları kişiler olarak belirtmişlerdir (Furman ve Buhrmester, 1992; Akt. İnanç ve Ark. 2004).

Bazı ergenler kabul görme ihtiyacını sapkın gruplarla karşılamakta ve onların benimsemiş oldukları olumsuz davranışları gösterme eğiliminde olabilmektedir (Downs ve Rose 1991; Akt. İnanç ve Ark. 2004). Bir ortaöğretim kurumunda toplum dışı davranış, işbirliğinden kaçma, sorun çıkarma, kavga etme gibi davranışlar bu davranışları sergileyen kişiler arasında statü olarak daha farklı bir konuma gelmesini sağlayabilir.

Akran grupları ergenlere anne-babadan bağımsızlığı, kendini değerli ve güvende hissetmeyi, akranlarının onu onaylamasını ve kabulünü sunar (Cook ve Dayley, 2001). Ergenler için akranlar tarafından kabul edilme, beğenilme ve onlara uyum sağlama çok önemlidir. Bu nedenle bazen ergenler sırf arkadaşlarına uyum sağlamak amacıyla istenmeyen davranışlar sergileyebilirler. Özellikle duygusal problemleri bulunan ergenlere anne-babaların sunduğu destek azalmakta arkadaşlarının desteği ise artmaktadır (Helsen ve ark., 2000). Arkadaş desteğinin artışı ile genç akranlarının kontrolüne girebilmektedir. Bu durum akran baskısını da getirmektedir.

Clasen ve Brown (1985) akran baskısını kişinin isteyip istememesinin önemli olmadığı, bir şeyi yapmaktan kaçınmak veya bir şeyi yapmak için akranlarından gelen baskı olarak tanımlanmaktadır. Santor, Messervey ve Kusumakar (2000) ise bireyin dahil olduğu yaş gruplarının bireye bir şeyi yapmak için ısrar etmesi ve cesaretlendirmesi olarak tanımlanmaktadır. Akran baskısı birey tarafından doğrudan yaşanılabileceği gibi dolaylı olarak da yaşanmaktadır. Ergenler akranlarının gerçekte yaptıklarından çok yapmayı düşündüklerinden de etkilenebilmektedir (Fischhoff ve ark. 1999).

Riskli davranışlar kategorisinde yer alan bıçak taşıma, fiziksel kavgaya karışma, saldırganlık ve şiddet (Bayar, 1999) olaylarının tetikleyicilerinden olan akran baskısı ve bireyin sosyal ilişkilerinde yetersizlik, yalnızlık bu araştırmada değişken olarak alınacak kavramlardır.

Ergenlerin ve gençlerin riskli davranışlar sergilemesinin tetikleyici faktörlerine ilişkin yapılan araştırmalar yalnızlık ve akran baskısının riskli davranışlar gösterilmesinde etkili olan faktörler arasında yer aldığını göstermektedir.

May, Nichols ve Eltzroth (1999), risk alma davranışında akran baskısının etkili olduğunu ancak cinsiyet, ırk ve sosyal sınıfın anlamlı bir etkisi olmadığını belirtirken, Gullone ve Moore (2000) risk alma davranışlarının ve şiddetin cinsiyetle ilişkisinde aynı yaş grubunda bulunan ergenlerden erkeklerin kızlara göre daha fazla bu davranışları sergilediğini ifade etmiştir.

Santor ve arkadaşları (2000) riskli davranışlarla akran baskısının ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Akran baskısının risk alma davranışı, cinsel aktivite, diğer grup üyelerine bağlılık, grup normlarına uyma, karşı gelme, antisosyal aktivitelere katılım ve okul başarısızlığı ile ilgili olduğu çeşitli araştırmalarda gösterilmiştir (Resource Guide, 1996; Santor ve ark., 2000).

Bir gruba ait olma ihtiyacı ergenlerde güçlüdür. Katıldıkları akran gruplarında ergenler, bazı riskleri almaya eğilimli olabilirler. Akran gruplarında ergenlerin riskli davranışlara katılmaları için sözel baskı nadir kullanılmaktadır (Foreman, 2001). Örneğin grubun üyeleri kavgaya karışma konusunda bireyi emir vererek zorlayabildikleri gibi kavgaya karışmayan ya da dışarıda duran üyeye "süt çocuğu, bebek" gibi ifadeler kullanarak dışlayabilmektedirler. Bu baskının bir başka şekli de gruba uyan kişilere bazı imtiyazlar verilip diğerlerinin bundan mahrum bırakılması şeklinde olmaktadır. Grup içinde risk alma davranışlarının ergenlere sağladığı olanakları Gonzalez ve ark.(1994) şu şekilde belirtmişlerdir:

1. Kendi hayatlarını kontrol etme,
2. Yetişkin otoritesine ve geleneksel topluma direnmenin ifadesi,
3. Kaygı, gerilim, yetersizlik ve başarısızlıkla baş etme,
4. Akran gruplarında daha çok kabul görme, gençlik kültürünü benimseme,
5. Kişisel kimliğini doğrulama,
6. Olgunlaşmanın kabul edilmesi, kanıtlanması, genç yetişkinliğe geçişin işareti (Akt. Esen, 2002).

Yukarıda sayılan olanaklar neticesinde ergenler akran baskısına maruz kalarak şiddet davranışlarını sergiledikleri görülebilir.

Bu araştırmada ele alacağımız değişkenlerden birisi de yalnızlık duygusudur. Her yaştaki birey için sosyal ilişkiler önemlidir. Bütün insanlar yaşamda, başkalarıyla ilişki kurma ve etkileşim içinde olmaya gereksinim duymaktadırlar. Günümüzde kişiler arası ilişkiler değişik sebeplerle bozulabilmekte ve yakınlıktan mahrum olan insanların sayısı hızlı bir artış gösterebilmektedir. Yalnızlık da bireyin yaşamını etkileyen, gün geçtikçe artan önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır (Kılınç ve Sevim, 2005).

Sosyal ilişki yoksunluğu bireyleri yalnızlığa ve bunun sonucunda da pek çok soruna itmektedir. Weiss (1973) yalnızlığın kişinin ihtiyaç duyduğu sosyal ilişkilerinin olmaması veya değişik sosyal ilişkileri bulunmasına rağmen, bu ilişkilerde yakınlığın, içtenliğin ve duygusallığın bulunmamasına gösterilen bir tepki olabileceğini öne sürmüştür.

Ergenlik dönemi yalnızlık duygusunun yoğun olarak görüldüğü bir dönemdir. Araştırmacılar yalnızlığın ergenlik döneminde diğer dönemlere göre daha yoğun ve yaygın bir şekilde yaşandığını ileri sürmektedir (Brennan, 1982; Ostrov ve Offer, 1991; Rubenstein ve Shaver, 1982; Williams, 1983). Hartog (1980) da gelişim dönemlerinden ergenliğin en yalnız gelişim periyodu olduğunu belirtmiştir. Bu gelişim döneminde, fiziksel değişim, kimlik ve kişilik gelişimi gibi kaçınılmaz ve önemli olaylar yaşanmakta ve özellikle fiziksel değişimlerin sonucunda bireyler yalnız kalmak istemektedirler. Ergenler hem yalnız kalmayı istemekte hem de akran gruplarına katılım onlar için önem kazanmaktadır. Bu dönemde akranları tarafından dışlanan bireyler yoğun yalnızlık duyguları yaşarlar ve tipik yalnızlık belirtileri sergilerler(Bilgiç, 2000; Cheng ve Furnham, 2002; Kılıççı, 2000).

Ergenlik döneminde kişinin sosyal beceri açısından yeterli seviyede olmaması bireyin yalnızlık duygusu yaşamasına neden olabilmektedir. Kendini ifade edemeyen bireylerin saldırgan davranışlar göstermesi de olasıdır ve birey kendini ifade etmenin bir yolu olarak saldırganlığı kullanabilmektedir. Yalnızlık duygusu yaşayan bireylerin tipik özelliklerini belirlemek amacıyla yapılan bir araştırmada bu bireylerin saldırgan davranışlar da sergilediklerine ilişkin bulgulara rastlanmıştır (Cheek, Perlman ve Malamuth, 1985). Bazı ergenler kabul görme ihtiyacını sapkın gruplarla karşılamakta ve onların benimsemiş olduğu olumsuz davranışları gösterme eğiliminde olabilmektedir (Downs ve Rose, 1991; akt. İnanç ve ark., 2004). Bir ortaöğretim kurumunda toplum dışı davranış, işbirliğinden kaçma, sorun çıkarma, kavga etme gibi davranışlar ve bu davranışları sergileyen kişiler statü olarak daha farklı bir konuma gelmesini sağlayabilir.

Ergen gelişimi alanındaki çalışmalar popüler çocukların dürüst bir şekilde iletişim kurma yeteneği kadar, dostça ve işbirlikçi tutumlara da sahip olduklarını göstermektedir. Akranları tarafından daha az popüler oldukları düşünülen çocuklar çoğunlukla ya saldırgan ya da oldukça utangaç /çekingen bir şekilde davranmaktadırlar.

Uyumsuz davranışlar gösterirler, akran grubunun normlarına uyum sağlamazlar ve zayıf iletişim becerilerine sahiptirler (Hartup,1983). Çok az arkadaşları olan ve iletişim becerileri yetersiz olan gençler çoğunlukla yalnız ve mutsuzdurlar (Morganett,1994).

Özetle ergenlik döneminde arkadaşlık ilişkileri, bireyin sosyal gelişimi için büyük bir öneme sahiptir bu dönemde olumlu arkadaşlık ilişkileri geliştiremeyen veya olumsuz akran gruplarına üye olan ergenler çeşitli olumsuz, saldırgan davranışlar sergileyebilmektedirler.

Gelişim dönemi itibariyle akran gruplarından aşırı derecede etkilenebilen 13-18 aş arasındaki ergenlerin ayrıca kişilerarası ilişkilerde yaşadıkları problemler ve beceri eksikliği, yalnızlık duyguları yaşamalarına da neden olmaktadır.

Yukarıda sayılan temel değişkenler içerisinde bu araştırmada şiddete başvuran ve başvurmayan ergenleri akran baskısı düzeyleri ve yalnızlık düzeyleri açısından incelenecek ve karşılaştırılacaktır. Araştırmada şiddete başvuran ve başvurmayan ergenlerin akranlarından etkilenme düzeyleri, yalnızlık düzeyleri ve sosyal-ekonomik durumlarına ilişkin bilgiler elde edilerek sunulmuştur.

Gelişim dönemi itibariyle ergenlerin hayatında önemli etkiye sahip olan akran gruplarının etkisi, öğrencilerin yaşadıkları yalnızlık duyguları araştırılmak istenmektedir. Bu nedenle araştırmanın problemi şöyle ifade edilebilir: "Şiddete başvuran ve başvurmayan ortaöğretim kurumu öğrencilerinin akran baskısı ve yalnızlık düzeyleri nasıldır?"

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı ortaöğretim kurumlarına devam eden şiddete başvuran ve başvurmayan ergenlerin akran baskısı ve yalnızlık düzeyleri açısından karşılaştırmaktır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara da yanıt aranacaktır:

1. Şiddete başvuran ve başvurmayan ergenlerin akran baskısı puanları farklılaşmakta mıdır?

2. Ergenlerin cinsiyetlerine göre akran baskısı puanları farklılaşmakta mıdır?

3. Şiddete başvuran ve başvurmayan ergenlerin yalnızlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

4. Ergenlerin cinsiyetlerine göre yalnızlık puanları farklılaşmakta mıdır?

5. Akran Baskısı Ölçeğinden alınan Puanlarla UCLA Yalnızlık Ölçeği'nden alınan puanlar arasında nasıl bir ilişki vardır?

6. Ergenlerin Akran Baskısı Düzeylerine göre yalnızlık düzeyleri birbirinden farklılaşmakta mıdır?

7. Şiddete başvuran ergenlerin anne eğitim düzeyiyle şiddete başvurmayan ergenlerin anne eğitim düzeyleri birbirinden farklılaşmakta mıdır?

8. Şiddete başvuran ergenlerin baba eğitim düzeyiyle şiddete başvurmayan ergenlerin baba eğitim düzeyleri birbirinden farklılaşmakta mıdır?

9. Şiddete başvuran ergenlerin öğrenim gördükleri sınıf düzeyiyle şiddete başvurmayan ergenlerin sınıf düzeyleri birbirinden farklılaşmakta mıdır?

10. Şiddete başvuran ergenlerin ailelerinin gelir düzeyiyle şiddete başvurmayan ergenlerin ailelerinin gelir düzeyleri birbirinden farklılaşmakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Araştırmanın amacı şiddete başvuran ve başvurmayan ergenlik dönemine girmiş ortaöğretim kurumu öğrencilerinin akran baskısı düzeyleri ve yalnızlık düzeyleri açısında karşılaştırmaktır. Şiddet ve saldırgan davranışlar dünyada halk sağlığı için önemli bir problem olarak tanımlanmaktadır (Koop, 1992). Endüstri toplumlarında ve Amerika'da bu problem sıklıkla görülmekte ve yaygınlaşmaktadır (Valois, MacDonald, Bretous, Drane ve ark. 2002).

Amerikan Psikolojik Araştırma Komisyonunun 1994 yılında yayınladığı Şiddet ve Gençlik Raporuna göre saldırgan davranışlar ve şiddet gençlik yıllarında, ergenlikte zirveye ulaşmaktadır. Gençlikte karşılaşılan şiddetin etkilerini ve ortaya çıkaran etkenleri bilmek, gençlerin ruh ve fiziksel sağlığını korumak amacıyla yapılacak çalışmalara ve yaşamlarının zarar görmemesine yardımcı olacaktır (Christaffel, 1990).

Çağımızda bireysel ve toplumsal alanda yaşadığımız şiddet kaygı verici boyutlara ulaşmaktadır. Son yıllarda Türkiye'de medya kanalları vasıtasıyla okullarda yaşanan şiddet ve türlerine ilişkin (fiziksel, duygusal, sözel, cinsel) haberlere tanık olmaktayız. Türkiye'de okulda şiddet (zorbalık, kabagüç) araştırmaları bulgularına göre öğrencilerin en çok maruz kaldığı şiddet türleri önem sırasına göre sözel, fiziksel, duygusal ve cinsel şiddet olarak sıralanmaktadır. Araştırma bulgularında, erkeklerin kızlara göre daha büyük oranda kabagüce uğradıkları saptanmıştır. Ayrıca kabagücün öğrenciler üzerinde psikolojik rahatsızlık, uyum güçlüğü, psikolojik stres gibi olumsuz etkileri olduğu belirtilmektedir (Çinkır, 2006).

Okul, çocuk ve gençlerin yetişkinler dünyasına hazırlanabilmeleri için hazırlanmış özel bir çevredir. Okulun temel misyonu, çocukları ve gençleri eğitmek ve yetişkinler dünyasında etkili bir biçimde yer alabilmeleri için onlara destek olmaktır. Bu misyonu gerçekleştirebilmeleri için okulların güvenli hale getirilmesi, her öğrencinin kendisini her türlü fiziksel veya psikolojik tehdit ve tehlikeye karşı güvende hissedeceği bir çevre olmak durumundadır (Öğülmüş, 2006).

Kepenkçi ve Çinkır (2005) tarafından yapılan çalışmada, okulda şiddete maruz kalmış ortaöğretim kurumu öğrencilerinin kendilerini mutsuz, üzüntülü ve öfkeli hissettikleri belirlenmiştir. Bunun yanı sıra okula devam etmeme, okulu sevmeme, yalnızlık ve izolasyon gibi sosyal uyumda zorluklar yaşadıkları saptanmıştır. Ayrıca şiddete kurban olmak veya tanıklık etmek ergenlerin kişilerarası iletişimde ortaya çıkan çatışmaları, şiddete dayalı olmayan yollarla çözmek yerine şiddeti kullanarak çözmelerine neden olmaktadır (Alikasifoğlu, Ercan, Erginöz, Uysal ve Kaymak, 2004).

Okullarda şiddeti gösterenlerin ve şiddete maruz kalanların karakteristik özelliklerini bilmek şiddeti önleme stratejileri geliştirilmesinde eğitimcilere ve diğer görevlilere yardımcı olacaktır.

Ergenlikle ilgili kaynaklar incelendiğinde ülkemizde bu dönemde bulunan gençlerle ilgili pek çok araştırmaya rastlamak mümkündür. Ancak akran baskısı yeni bir konudur ve son yıllarda araştırılmaya başlanmıştır. Ayrıca yalnızlık düzeyi ve akran baskısı açısından şiddete başvuran ergenlerin durumlarına ilişkin araştırmalara rastlanamamıştır. Şiddet davranışı sergilemede birçok değişken etken olmakla birlikte sosyal beceri eksikliği ve akran baskısı da bu etkenlerin içinde yer almaktadır. Araştırma bu anlamda ergenlerle çalışan görevlilere, eğitimcilere, şiddeti önleme konusunda çalışma yapan ve programlar geliştiren kişilere yararlı olabilecektir.

Olumsuz akran baskısı yaşayan gençlerin riskli davranışlar sergilemesi ve okul düzenini bozucu davranışlar sergilemesi bu baskıya maruz kalmayan gençlere göre daha fazladır. Gençlerle çalışan eğitimciler, öğretmenler, psikolojik danışmanların gençlerin bu davranışları sergilemede dolaylı ya da direkt baskıyla gerçekleştirdiklerinin farkına varmaları gençlere yaklaşmada olumlu katkı sunabilecektir. Olumsuz akran baskısıyla baş etme programları geliştirmede yardımcı olabilecektir. Akran baskısının nedenleri ortaya çıkarılarak gençlerin psikososyal ihtiyaçları tespit edilip grup çalışmaları, grup rehberliği, grupla psikolojik danışma teknikleri kullanılarak akran baskısı olumsuzdan olumluya çevrilebilecektir.

Şiddet ve saldırganlıkta kişisel, psikolojik, biyolojik, genetik ve çevresel faktörler anne karnından itibaren yaşam boyunca etkilidir (Back, Goode, 1994). Yaşam boyunca ergenler saldırgan davranışlarla karşılaşmakta ve çeşitli risklerle yüzyüze gelebilmektedir. Bu risklerin bilinmesi önleme ve müdahale çalışmalarının yapılmasında ve şiddetin kronikleşmesinin önüne geçilmesinde önemli paya sahiptir.

Sosyal öğrenme teorileri şiddet davranışlarının çevresel deneyimlerle öğrenildiğini ve devam ettiğini ileri sürmektedirler. Anti-sosyal aile üyeleri ve akranlarıyla ilişkide bulunan ya da bulunmak zorunda kalan gençler başkasını model almakta ve bu davranışları da zamanla pekiştirilerek bu davranışlara katılmayı öğrenmektedir (Akers, 1998, Bandura,1986).

Akers (1998) ergenlik çağında meydana gelen suçlarda anti-sosyal davranış, şiddet ve saldırganlığın tamamen kardeş ve arkadaş ilişkileriyle bağlantılı olduğunu ifade etmektedir. Ergenin akranlarına olan bağlılığı, akranlarıyla birlikte geçirdiği

zaman, agresif yaşantılar ve onların bu davranışları tasvip etmesi, akranların saldırganlık ve şiddet için uyguladıkları baskı ergenlik dönemi saldırgan ve şiddet davranışlarıyla ilintilidir (Hoge, Andrews, Leschied, 1994; Thronberry, Lizotte, Krohn, Farnsworth, Jang, 1994). Ageton (1983) şiddet davranışları tasvip edilmemiş ergenlerin yaşamlarında şiddet davranışlarını daha az sıklıkla gösterdiklerini ifade etmiştir. Saldırgan davranışlar sergilemeyen ergenlerle kurulan arkadaşlık ergenlerin daha sonraki şiddet eğilimlerini yavaşlatabilir. Yüksek risk taşıyan ergenler gruplaştıklarında birbirlerinin yanlış davranışlarını destekler veya örtbas edebilirler.

Araştırma şiddete başvuran ergenlerin bu davranışları sergilemede akranlarından etkilenme düzeylerinin belirlenerek şiddete başvurmalarında akran etkisinin ne derece belirleyici olacağına ilişkin fikir edinmede yardımcı olabilecektir. Bu nedenle ergenlere yapılacak yardımlarda okuldaki öğretmenlerin yapacağı faaliyetlerde okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik servislerinin yürüteceği çalışmalarda ergenlerin şiddet davranışı sergilemelerine yola açan etkenlerin ortaya konması faaliyetlerin planlanmasında oldukça önemli yere sahiptir.

Ergenlik dönemi arkadaşlarla olan ilişkilerin aile ile olan ilişkilerin önüne geçtiği bir dönemdir. Ergenin arkadaşlarıyla kurmaya çalıştığı becerilerde yoksunluğunun bulunması onu yalnızlık duygusunu yaşamasına itebilir.

1.4. Varsayımlar

- Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrenciler UCLA Yalnızlık Ölçeği, Akran Baskısı Ölçeği'ni Kişisel Bilgi Formu'nu içtenlikle yanıtlamıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma Adana Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde yer alan ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan ortaöğretim kurumları öğrencileriyle sınırlıdır.

2. Bu araştırmada incelenen yalnızlık duygusu UCLA Yalnızlık Ölçeğinin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

3. Bu araştırmada incelenen akran baskısı düzeyi Akran Baskısı Ölçeği'nin (ABÖ) ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Ergenlik: Yüzleşilmesi gereken temel görevler olarak eğitim, olgunlaşma ve beklemeyi içeren bir dönemdir. Çocuk ailenin gözetiminin ve korumasının güvenliğine daha az gereksinim duymaya başladığında, fizyolojik ve hormonal gelişim yetişkin düzeyine yaklaştığında ve fizyolojik olgunluk çocuğu toplumda sorumluluk yüklenme yönünde zorladığında ergenlik başlamıştır (Adams, 1995).

Ergen: Cinsel organların fizyolojik gelişmesiyle başlayan, büluğa ermişlik ile yetişkinlik arasındaki döneme girmiş birey (TDK, 2005).

Şiddet: Genel olarak bir başkasına zarar verme ya da taciz etmek amacıyla fiziksel gücün kullanılmasıdır. Karşıt görüşte olanlara, inandırma ya da uzlaştırma yerine kaba kuvvet kullanma (TDK, 2005).

Şiddet Davranışı Sergileme: Ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin öğrenim gördükleri son yıl içerisinde bir başkasına zarar veren kavga, yaralama, küfür gibi davranışları göstermeleri ve durumlarının okul idaresi ve rehberlik servisince görüşülmesi.

Akran Baskısı: Kişinin isteyip istememesinin önemli olmadığı, bir şeyi yapmaktan kaçınmak veya bir şeyi yapmak için akranlarından gelen baskı (Clasen ve Brown, 1985).

Akran Baskısı Düzeyi: Araştırmaya katılan ergenleri Akran Baskısı ölçeğinden aldıkları puanlar.

Yalnızlık: Kişinin bir takım sosyal ilişkilerde eksikliğini yaşadığı ve bu yüzden rahatsız olduğu bir durum (Gierverd, 1987; Akt. Bilgi, 2005).

Yalnızlık Düzeyi: Araştırmaya katılan ergenlerin UCLA Yalnızlık Ölçeğinden aldıkları puanların toplamı.

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde ergenlik, şiddet ve saldırganlık ve yalnızlıkla ilgili kuramsal bilgiler ve ilgili araştırmalar yer almaktadır.

2.1. Kuramsal Açıklamalar

2.1.1. Ergenlikle İlgili Kuramsal Açıklamalar

Ergenlik çağı Latincede "adolescence" olarak adlandırılmakta ve erinlikle (puberte) ile başlayıp yetişkinliğe kadar geçen süreyi kapsamakta ve çocuklukla yetişkinlik arasında bir geçiş dönemini oluşturmaktadır (İnanç ve ark. 2004).

Ergenlik dönemi gelişimsel dönemler içerisinde zorlantılı yaşam olayların yaşandığı, bireyin kimlik gelişiminde kritik ve önemli bir önemdir. Bu nedenle uzun zamandır üzerinde çalışılan bir dönemdir.

Gelişim psikolojisi ile ilgilenen uzmanlar, ergenlik döneminin farklı gelişim alanlarını vurgulamışlardır. Bu gelişim alanları ve gelişim görevleri Tablo 1'de sunulmuştur (Thompson, 1992; akt. Yeşilyaprak, 2000):

Tablo 1. Ergenlik Dönemine İlişkin Kuramcıların Görüşleri

Kuramcı	Gelişim Alanı	Gelişim Görevi
Freud	Psikososoksüel	Sexüel enerjinin toplumsal yönden onaylanan faaliyetlere yönlendirilmesi
Erikson	Psikososyal	Kimlik kazanma, kendini birey olarak algılama ve kabul etme
Piaget	Bilişsel	Soyut düşüncelerle ilgilenme, formal işlemler ve kuramsal durumlar üzerinde düşünme
Maslow	İnsan İhtiyaçları	Ego, saygı ihtiyaçları, güven duygusunun gelişimi, olumlu benlik saygısı, kendine değer verme, kendini geliştirme
Super	Mesleki Gelişim	Mesleki önceliklerin belirlenmesi, geçici seçimler yapma, uygun meslek alanlarının belirlenmesi, genelleştirilmiş seçimlerden özele doğru değişim
Sullivan	Kişilerarası İlişkiler	Kendi cinsi ve karşı cinsle doyum verici ilişkiler kurma ve sürdürme.
Havighurst(1972)	Psikososyal	Fiziksel yapıyı kabul etmek, vücudu etkili bir şekilde kullanmak, duygusal bağımsızlık, cinsiyet rolünü kazanım, hemcins ve karşıt cinsleriyle uygun ilişkiler geliştirme, sosyal sorumluluk alma, ahlak sistemine sahip olma, mesleğe hazırlık, evliliğe hazırlık.(İnanç ve ark., 2004)

Tablo 1'de görüldüğü üzere ergenlik dönemi ile ilgili çeşitli kuramcılar farklı gelişim alanlarıyla ilgili farklı gelişim ödevleri olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ergenlik çağına ilişkin bu gelişim görevleri birbirinden bağımsız bir şekilde ortaya çıkmaz ve başarılmaz. Bireyin ne çocuk ne de bir yetişkin olarak tanımlanabildiği bu dönemde birey çeşitli alanlardaki gelişimini tamamlayarak bu dönem gelişim görevlerini yerine getirmek zorundadır. Bu çalışmada bu gelişimsel özellikler fiziksel, cinsel, sosyal ve duygusal gelişim başlıkları altında kısaca incelenecektir.

2.1.1.1. Ergenlikte Fiziksel Gelişim

Ergenlik döneminde en belirgin değişim fiziksel alanda yaşanmaktadır. Ergenin vücut yapısında hormonal siteminde meydana gelen değişim cinsel gelişimini de etkilemektedir. Bu dönemde boy ve kiloda artış meydana gelmekte, kızlar ostrojen hormonu erkekler ise testestoren denilen cinsiyet hormonu salgılarlar. Cinsiyet hormonunun vücuttaki diğer hormonlarla birleşmesi sonucunda metabolizma hızla gelişirken, kemik ve kas yapısındaki büyüme hızlanır. Kızlarda ergenlik dönemine girişin en önemli göstergesi adet kanamalarının başlaması iken erkeklerde vücut yapısında ve ses tonundaki değişikliklerdir. Bu evrede aratan yağ dokusu sayesinde kızlarda göğüsler büyür ve bedensel hatlar ovalleşir. Erkeklerde ise kas dokusu artar ve vücudun tüm bölgeleri hızla gelişir.

Ergenlik döneminde kız ve erkeklerde iskelet sisteminde oluşan hızlı değişme, vücudun boy ve kilo olarak artışı, ergenin bazı koordinasyon güçlükleri yaşamasına neden olur. Ancak son ergenlik denilen 16-18 yaş arsında vücut koordinasyonu yetişkinlik düzeyine oldukça yaklaşır (Aydın, 1999).

2.1.1.2. Ergenlikte Cinsel Gelişim

Ergenlik döneminde bedensel gelişimin yanı sıra cinsel olgunlaşma da söz konusu olmaktadır. Hormonal değişikliklerle birlikte kız ve erkeklerde önce ikincil sonra da primer cinsiyet özellikleri ortaya çıkar. Kızlarda karın altı ve koltuk altlarında kılların çıkması, vücut ve yüzde sivilce oluşumu, göğüslerin büyümesi, kalçanın büyümesi, adet kanamaları ikincil cinsiyet özellikleriyken erkekte ise vücudun kıllanması, sakal ve bıyık çıkması, akne, sesin kalınlaşması, kas gelişimi şeklinde olur. Birincil cinsiyet özellikleri ise üreme fonksiyonları ile ilgili olup her iki cins için de tamamen cinsel organların gelişmesini içermektedir. Önemli olan, ergenin bütün bu değişim ve gelişmeleri benimseyerek cinsine özgü davranışları kazanabilmesidir (Şemin, 1984).

2.1.1.3. Ergenlikte Sosyal Gelişme

Yaşamın bu döneminde ergen, kişiliği için bir kimlik geliştirmeye çalışır. Dış görünümü önem kazanır. Görünümüne gösterdiği ilgi benliğin oluşmasına yardımcı olur. Kimliğini arayış çabası içinde kahramanlara, öğretilere, karşı cinsten kişilere tutulur. Kararsızlık ve şaşkınlık bu yaştaki gençlerin dayanışma grupları oluşturmasına neden olur. Bu dönemde ergen çocuklukta öğrenmiş olduğu kurallarla, yetişkinin geliştirmesi gereken değer yargıları arasında bocalar (Geçtan, 1993).

Pek çok anne-baba, ergen çocuklarıyla iyi geçinemktedir. Bununla birlikte yaşanan çatışmaların genellikle ahlaklı davranış, aile üyeleriyle ilişkiler, akademik başarı, sorumluluklarını yerine getirme, toplumsal etkileşimler(giyim tarzı, saç stili vs.) konularla ilgilidir (Galambos ve Almedia, 1992; akt. İnanç ve ark. 2004). Ailelerin %10 ile %20 arasındaki bir bölümünde ebeveynler ve ergenler duygusal bir soğukluk ve sürekli bir öfke ve çatışma cereyanı olarak tanımlanabilecek problemli ilişkiler içine girerler. Genellikle şehir içi komşulukları ile ilişkilendirilebilecek gençlik çeteleri, şehirlerde varoşlarda hatta kırsal kesimlerde karşılaşılabilecek tanımlanabilir bir akran grubu haline gelmektedir (Lingren, 1995)

Ergenlerin yakın arkadaşlarına duydukları gereksinim çocuklarınkinden farklıdır. Bir araştırmaya göre dördüncü sınıf öğrencilerinin en çok destek gördükleri kişiler anne-baba olarak ortaya çıkmıştır. Yedinci sınıf öğrencileri anne-babanın yanı sıra aynı cinsiyet grubundaki arkadaşlarını yakın bulurlarken onuncu sınıf öğrencileri ise arkadaşlarını en sık destek aldıkları kişiler olarak belirtmişlerdir (Furman ve Buhrmester, 1992; akt. İnanç ve Ark. 2004).

Erikson (1968)'a göre ergenler ana-babalarına bağımlı olmaktan kendi bağımsızlıklarına geçiş yapmak için durağan bir kendilik kavramı geliştirmelidir. Bu süreç kimlik oluşumu olarak adlandırılır.

2.1.1.4. Ergenlikte Duygusal Gelişme

Duygu organizmanın fizyolojik uyaranlar karşısında bütünsel bir tepki olarak yaşadığı farkındalık durumu uyarıcılara karşı verdiği içsel ve öznel tepkidir. Ergenlik

döneminde gösterilen duygusal tepki örüntüleri, çocuklukta yavaş yavaş ortaya çıkan örüntülerin devamı niteliğindedir. Ergen bu dönemde mutluluk, sevgi, şefkat gibi olumlu duyguların yanında korku(somut şeylere, benliğe, toplumsal ilişkilere, bilinmeyene ilişkin), fobiler(yükseklik, kan, açık alan, sosyal fobi), kaygı, öfke gibi duyguları sıklıkla yaşarlar (İnanç ve ark. 2004). Ayrıca bu duygu durumları sıklıkla değişkenlik gösteren bir yapıdadır (Yörükoğlu, 1990).

2.1.2. Ergenlik Döneminde Arkadaş İlişkileri ile İlgili Kuramsal Açıklamalar

Ergenlik dönemi değişik görüşlerdeki kuramcılara göre (Elkid, 1967; Erickson, 1959; Lewin, 1935) kişinin benzerliğini arama, geleceğe dönük kararlar verme ve seçimler yapma dönemidir (Hortaçsu, 2003).

İlkokul çağlarında önemli bir yere sahip olan arkadaşlık ilişkileri, ergenlikte daha çok önem kazanır. Bu devrede kurulan arkadaşlıklar uzun süreli olabilmekte ve kişiler birbirinden uzakta olsalar da sürdürülebilmektedir. Kişilerin belirttiği arkadaş sayıları ergenlik döneminde artış olmakta ergenlikten sonra ise düşüş göstermektedir (Reisman, 1981).

Toplumsal koşul ve kurallardan etkilenebilecek bir ilişki olan ergenlik arkadaşlıkları bir çok kültürel benzerlik göstermektedir (Bekata, 1980, Kon, 1981). Bekata'nın ABD ve Türkiye'deki arkadaşlıklar üzerinde yaptığı bir araştırmada iki kültürde de yakın arkadaşlarla 11-15 yaşlar arasında tanışıldığı, aynı yaş ve cinsiyetten olan bu kişiden ilk görüşte hoşlanıldığı onunla kişisel konuların konuşulup şefkat ve eleştiri alındığı ve bu arkadaşın, kişinin kendini geliştirmeye yardımcı olduğuna inanıldığı bulunmuştur. Ayrıca arkadaşlar benzer sorunlarla karşılaştıklarında, birbirlerine daha fazla yaklaşmışlar ve genelde boş zamanlarını değerlendirmişlerdir. Ergenlikteki arkadaş ilişkilerinde duygusal yakınlık, vefa, içtenlik ön plana çıkmakta (La Gaipa, 1981; Selman, 1980; akt. Hortaçsu, 2003) bir açıdan bu devrede aynı cinsten kişilerle olan arkadaşlıklar, karşı cinsten kişilerle olan duygusal cinsel aşk ilişkilerine benzetilmekte ve bu bulgular ergenlikteki arkadaşlıkların örtülü homoseksüel ilişkiler olabileceğini düşündürmektedir. Ancak bu görüş iki tür bulgu nedeniyle reddedilmiştir. Bu bulgulardan birincisi, maymunlarda da ergenlik arkadaş ilişkilerinin yoğun olmasına

karşın, bu arkadaşlıklarda cinsellik ögesinin bulunmamasıdır. Maymunlarda homoseksüelliğe karşı toplumsal kurallar bulunmadığından, bu türden arzuların, eğer varsa açıkça davranışa dönüştürülmesi gerekirdi. İkinci bir bulgu da hemcinslerle yapılan ilişkilerin karşı cinsle arkadaşlıkları engellemeyip, aksine olumlu yönde etkilemesidir (Kon, 1981). Başka bir deyişle, erkeklerle yakın arkadaşlıkları olan gençler, kızlarla daha kolay ilişki kurabilmektedir (Kon, 1981). Bu görüşe göre hemcinslerle arkadaşlık kişiyi karşı cinsle arkadaşlığa hazırlamaktadır.

Ergenlikteki arkadaş ilişkilerinin kişinin gelişimi açısından bir çok işlevi vardır:

1. Kişinin kendisini benzerleriyle kıyaslayarak değerlendirmesi ve tanıması.
2. Gencin tek başına iken girişmekten korktuğu veya tek başına yapmasının zevksiz ya da anlamsız olduğu bazı deneyimleri birlikte yapabileceği dost kişilere sahip olması.
3. Gencin bazı konuları tartışarak kendi bilişsel düzeyini yükseltmesi (Hortaçsu, 2003).

Ergenlik sürecinde arkadaşlık ilişkilerinde farklılıklar görülür. İlk yıllarda aynı cinsten arkadaşlarla olan ilişkiler yoğunken, sonraki yıllarda aynı cinsten arkadaşlarla ilişkiler önem kazanır. Avusturya'da yapılan bir araştırmada (Kon, 1981), karşı cinsle arkadaşlığın başlamasıyla hemcinslerle yapılan ilişkilerde duygusal yoğunluğun azaldığı bulunmuştur. Ancak Fransız gençlerinin kendi cinslerinden en yakın arkadaşları ve flörtleriyle olan ilişkilerinin karşılaştırıldığı bir araştırmada, hem kız hem erkek öğrenciler, arkadaş ilişkilerinin flört ilişkilerinden daha derin, daha yakın ve daha şefkatli olduğunu, flört ilişkilerine göre arkadaşlık ilişkilerinde kişilerin sırlarını ve ortak zevklerini daha çok paylaştıklarını ve birbirlerini daha iyi anladıklarını söylemişlerdir. Erkekler tam anlamıyla cinsel ilişkide bulunduklarında bile, hemcinsleriyle arkadaşlıklarının daha yakın olduğunu belirtmişlerdir (Werebe, 1987; Akt. Hortaçsu, 2003).

Gençlerin yakın arkadaşlarının dışındaki büyükçe gruplarla ilgili düşüncelerinin sorulduğu bir araştırmada, ilerleyen yaşla grubun öneminin azaldığı bulunmuştur (Brown ve ark. 1986). Kendilerini bir grubun üyesi olarak görenler, grupların dışında görenlere kıyasla, arkadaşlık grubunun daha önemli olduğunu söylemişlerdir.

Araştırmalar kızların arkadaşlarını erkeklere oranla daha çok sevdikleri, sırlarını daha çok açtıkları bir başka araştırmada ortaya çıkmıştır (Cozby, 1973; Jourard, 1971; Rubin, 1974). Ayrıca kızlar çoğunlukla arkadaşlarıyla küçük gruplar halinde vakit geçirirken erkeklerin arkadaşlık ilişkilerini kızlara oranla daha büyük gruplar halinde yürüttükleri bulunmuştur (Dickens ve Erlman,1981; Kon, 1981). Kızların arkadaşlıklarının erkeklerin arkadaşlıklarına göre duygusal yönden daha güçlü olduğu ve daha kısa sürede geliştiği bulunmuştur (Bekata, 1980). Erkeklerin arkadaşlıklarının duygusal ve sır paylaşma yönlerinin, kızlara oranla daha zayıf olmasına iki açıklama getirilmiştir (Kon, 1981). Bu açıklamalardan birincisi erkeklerin daha saldırgan ve rekabetçi olmaları, bu nedenle yarışma içinde bulundukları arkadaşlarına sırlarını açmaktan ve zayıf noktalarının kendilerine karşı kullanılması korkusuyla kaçtıkları görüşüdür. İkinci açıklama ise erkeklerin kızlara göre homoseksüel olarak damgalanmaktan veya böyle yorumlanabilecek duygu ve davranışlardan kızlara göre daha çok kaygı duydukları tezidir. Erkeklerin sırlarını açmak için erkek arkadaşlarından çok anne/kız kardeş ve kız arkadaşlarını seçikleri görülmüştür (Jourard, 1971; akt. Hortaçsu 2003).

Bazı ergenler ilişkilerinde sapkın gruplar olarak adlandırılan gruplara katılırlar ve grup üyeleri tarafından benimsenen toplum dışı davranış biçimine uyarlar (Down ve Rose, 1991). Suç ve antisosyal davranışlar toplumda kabul görmemekle birlikte bu üdavranışlar çetelere üyelikle sonuçlanabilir. Bir lisede ün salmaya neden olan toplum dışı davranış, işbirliği yapmama, sorun çıkarma, kavga etme, gibi davranışlar suçlulardan oluşan bir kişiye ün sağlayacak nedenler arasında görülebilir. Aşırı saldırgan olup kendinden küçük ve zayıf kişilere zorbaca davranan 12-16 yaş arasındaki erkek çocuklar, başka çocuklar arasındaki çekiciliklerinden hoşlandıklarını söylemişler; saldırganlığa uğrayan çocuklar ise saldırganlık yapan çocuklara göre daha az ilgi çekmişlerdir (Olweus, 1977; Akt.Rice, 1997), (İnanç ve ark., 2004).

2.1.3. Ergenlik Döneminde Akran Baskısı İle İlgili Kuramsal Açıklamalar

Akran (peer) yapılan iş açısından denk olan, aynı yaşta bulunanların oluşturduğu yaş grupları olarak tanımlanmaktadır (T.D.K., 2004). Ergenlik döneminde çocuk ergenliğe geçiş ile birlikte anne babasından bağımsızlaşmaya başlar. Onun kendi akranlarıyla geçirdiği zamanın süresi artar. Bu dönemde akran grupları etki, destek ve

eylemlerin bir kaynağı olarak görülür (Dacey ve Travers, 1996). Bir akran grubu benzer yaşta açık biçimde yakın arkadaşlar ve aynı eylemleri paylaşan küçük gruplardır (Kirchler ve ark. 1993).

Akran, bireyi olumlu davranışlar sergilemesi konusunda etkileyebileceği gibi olumsuz davranışlar sergilemesinde de bir baskı unsuru olabilir. Ergenliğe geçişte akranların etkisi diğer etkilerle karşılaştırıldığında daha fazladır. Ebeveynler ve akranlar arasındaki denge; aileyle olan yakınlık, bağlılık düzeyi, aile nitelikleri, öznel davranışlar veya inançlara bağlı olarak değişir. Ancak ebeveynin etkisi hiçbir zaman ortadan kalkmaz ve önemli olmaya devam eder (Kandel ve Andrews, 1987; akt. Aktuğ, 2006).

Her konuda dengesizlik içinde olan ve denge oluşturmaya çalışan ergen, arkadaşlık konusunda dengesizlik içinde değildir. Bu dönemde akranlarının ergen üzerindeki etkisi çoğukez ailenin etkisi kadardır, hatta bazı ülkelerde ondan daha büyüktür (Cüceloğlu, 1996).

Esen (2002)'e göre ergenler sorunlarını arkadaşlarıyla paylaştığında kendilerini rahatlamış hissederler. Akranlarının kendi duygularını daha iyi anladığına inanırlar ve daha fazla vakit geçirirler. Kendilerini o grubun bir parçası olarak görürler ve diğer üyelere benzemeye çalışırlar. Dacey ve Travers (1996)'a göre akran gruplarının saldırgan dürtüleri kontrol altına alma; duygusal ve sosyal destek ile birlikte bağımsızlığın artması; sosyal becerileri, mantıklı düşünme yeteneğini geliştirme ve duygularını ifade etmeyi öğrenme; cinsiyet rollerini öğrenme ve cinselliğe yönelik tutumları geliştirme; ahlaki yargılar ve değerleri güçlendirme; benlik saygısını artırma gibi olumlu etkileri bulunmaktadır. (Aktuğ, 2006).

Ergenlik döneminde yoğunlaşan ait olma, kabul görme, bağlanma gibi gereksinimler gencin akran grubunun kontrolüne girmesine yol açabilir (Aydın, 1999). Akran grubunun kontrolüne girme is beraberinde akran baskısını (peer pressure) getirmektedir.

Akran baskısı kelimesi yetişkinler tarafından olumsuz çağrışımlar yüklenerek çoğu kez korkudan sinme olarak anlaşılmaktadır (Esen, 2002). Akran baskısı konusunda

yapılan araştırmalarda akran baskısı değişik şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımlardan bazıları şöyledir:

Kişinin istemesi ya da istememesinin önemli olmadığı, bir şeyi yapmaktan kaçınmak veya bir şeyi yapmak için akranlarından gelen baskıdır (Clasen ve Brown, 1985; akt. Aktuğ, 2006).

Kaplan'a göre akran baskısı, bir grubun özelliklerine yönelik olarak gelecekteki veya şimdiki grup üyelerinin hissettiği çekiciliktir (akt. Esen, 2002). Csikszentmihalyi ve Larson (1984) akran baskısını belirli davranış ve düşünce biçimlerine uyumu sağlatacak toplumsal etkinin özel bir örneği olarak tanımlamış ve ergenlerin ebeveynleri dışında akranlarıyla birlikte geçirdikleri zamanın göz önüne alındığında bu etkinin şaşırtıcı olmadığını ifade etmişlerdir.

Kandel (1987) akran gruplarının genellikle benzer tutum ve davranışlar içerisinde olduğunu ifade etmiştir. Çocuğun akranlarından birinin sigara içmesi durumunda kendisinin de sigara içme olasılığının yüksek olduğunu ifade etmiştir. Dodge ve Feldman (1990) saldırgan çocukların etkin olarak iletişim kurmaları bakımından akran baskısı karşısında zorlandıklarını belirtmişlerdir. Ergenler kendilerinin maruz kaldıkları akran baskısının olumsuz etkilerinin farkındadır ve araştırmalara göre ergenler arkadaşlarının kimi zamanlar kendilerini rahatsız ettiklerini, onları yönetmeye çalıştıklarını bildirmişlerdir (Duck, 1996; akt. Aktuğ, 2006).

2.1.4. Yalnızlık İle İlgili Kuramsal Açıklamalar

Bireyler için yaşamlarının tüm dönemlerinde diğer insanlarla iletişim kurmak önemlidir. Bütün insanlar diğer insanlarla ilişki ve etkileşim kurmaya gereksinim duyarlar. Günümüzde bir çok nedenden dolayı insan ilişkilerinde sorunlar yaşanmakta ve yakın olmaktan mahrum insan sayısı artmaktadır. Bu durum insanların sosyal ilişki yoksunluğu yaşamasına neden olmaktadır.

Gierveld (1987)'e göre yalnızlık kişinin bir takım sosyal ilişkilerde eksikliğini yaşadığı ve bu yüzden rahatsız olduğu bir durumdur. Yani varolan ilişkiler

beklenilenden azdır ve istenilen yakınlık kurulamamıştır (Bilgi, 2005). Yalnızlıkla ilgili bir çok tanım bulunmaktadır. Peplau ve Perlman (1982) yalnızlığı bireyin varolan sosyal ilişkisinin arzulanan, beklenen sosyal ilişkileri arasındaki farklılık sonucu yaşanan hoş olmayan bir duygu olarak tanımlamışlardır. Yalnızlık bu nedenle fiziksel yakınlıkla ilgili bir durum değildir.

Yalnızlıkla ilgili olarak kuramcıların yaklaşımlarına bakacak olursak; Kişiliğin oluşmasında Psikoseksüel gelişimin önemini vurgulayan Freud'a göre çocukluk yaşantılarında yaşanan sorunlar yaşamın ilerleyen kısımlarında da bireyi etkilemektedir. Freud'a göre eğer çocuk psikoseksüel evreler boyunca yakın çevresiyle içine girdiği ilişkilerden sıcak, güven verici, tatmin edici, ve onaylayıcı bir tutum almamışsa bu eksiklik ileriki yaşlarda diğer insanlarla kuracağı sosyal ilişkilerin niteliğini ve niceliğini etkilemektedir. Bu dönemde yaşadığı ilişkilerde başarılı olan bireyler, ergenlik ve sonraki dönemlerde anlamlı ve doyurucu ilişkiler kurabilecektir.

Kuramsal olarak yalnızlık duygusunun ergenlikte önem kazandığını vurgulayan Erickson (1959)'a göre ergenlik döneminde kimlik geliştirme çabası içinde bulunan genç bu dönemi başarıyla çözümlerse yetişkinlikte kendi kimliğini yitirmekten korkmadan diğer insanlarla yakınlık kurabilir. Rol kargaşası yaşaması halinde ise yakın dostluklardan ürkebilir. Bu devrede genç diğer insanlara gereksinim duymanın yanında ideal kişi olarak gördükleri insanların gerçekte ideal kişiler olmadığını görerek hayal kırıklığı yaşayabilir (Chown, 1981; Duck, 1986; akt. Hortaçsu, 2003).

Adler yaşamın ilk yıllarından itibaren sosyal bir yapı içinde geliştiğini ve çocuğun aile üyeleriyle ilişki kurmasının kaçınılmaz olduğunu, çocuğun çevresindeki insanların sonradan geliştireceği davranış örüntülerinin belirlenmesinde önemli bir rol oynadığını belirtir (Geçtan, 1988). Adler'e göre kişinin toplumla olan bağlarının koptuğunu hissettiği zaman yalnızlık ve kaygı hisseder (Abacı, 1986).

Fromm (1961) insanın doğadan ve diğerlerinden kopmuş olması sonucunda kendini yalnız hissettiğini vurgular. İnsanın yaşamını sürdürmesi için başkalarıyla olması gerektiğini, bundan dolayı da yoğun yalnızlık korkusu taşıdığını belirtir. Çocuğun büyüdükçe daha fazla bireyselleştiğini, bunun sonucunun da artan yalnızlık duygusu olduğunu ifade eder. Bugünkü sistemde insanın malı mülkü arttıkça kendi öz

varlığı azalmaktadır. Fromm (1961)'a göre yalnızlıktan kurtulma çabalarında, bireyselleşme süreci geriye doğrı işlemediğinden birey boyun eğici davranışlar sergilemekte, çaresizlik ve yalnızlık bu sürecin kaçınılmazları haline gelmektedir (Kozaklı, 2006).

Horney (1998), kullandığı "temel kaygı" kavramı ile çocuğun düşman bulduğu dünya içinde duyduğu yalnızlık ve çaresizlik duygusunu tanımlamış ve bireylerin kaygı yaşantısına karşı kendini sevecenlik, boyun eğme, güç ve insanlardan uzaklaşma yollarından birini kullandığını belirtmiştir. Horney (1999)'a göre insanın anlamlı bir yalnızlık duygusu taşıması nevrotik değildir. Fakat, insanlarla ilişki kurma, onlarla birlikte olmaya dayanılmaz bir gerilim eşlik ediyorsa ve yaşamdan uzaklaşma temelde bu gerilimden kaçmaya yönelik bir araç durumuna gelirse bu yalnız olma arzusu nevrotik, coşkusal bir yalıtımın göstergesi olur (Horney, 1999).

Sullivan'a göre yalnızlık, insanın ona gereksinmesi olan kişilerarası yakınlığın karşılanmadığı zaman ortaya çıkan; hoş olmayan ve kurtulmak için bireyin her şeyi yapabildiği güdüleyici bir yaşantıdır. Sullivan için birey toplumsal bir varlık olup, doğumdan sonra toplumsallaşma sürecine girmektedir. Ergenlik öncesi dönem diğer insanlarla yakın ilişkilerin başlaması açısından önem taşımakta ve çocuk bu dönemde yakın ilişkiler kuramazsa umutsuzluğun da eşlik ettiği yoğun bir yalnızlık içine düşmektedir (Eren, 1994).

Ergenlik dönemi yalnızlık kavramının yoğun olarak görüldüğü bir dönemdir. Pek çok araştırmacı, yalnızlığın ergenlik döneminde diğer gelişim dönemlerine göre daha yoğun ve daha yaygın bir şekilde yaşandığını ileri sürmektedir (Brennan, 1982; Ostrov ve Offe, 1991; Rubenstein ve Shaver,1982; Williams, 1983). Ergenlik dönemi yalnızlık duygusunun yoğun olarak görüldüğü bir dönemdir. Araştırmacılar yalnızlığın ergenlik döneminde diğer dönemlere göre daha yoğun ve yaygın bir şekilde yaşandığını ileri sürmektedir(Brennan, 1982; Ostrov ve Offer, 1991; Rubenstein ve Shaver, 1982; Williams, 1983). Hartog (1980) da gelişim dönemlerinden ergenliğin en yalnız gelişim periyodu olduğunu belirtmiştir. Bu gelişim döneminde, fiziksel değişim, kimlik ve kişilik gelişimi gibi kaçınılmaz ve önemli olaylar yaşanmakta ve özellikle fiziksel değişimlerin sonucunda bireyler yalnız kalmak istemektedirler. Ergenler hem yalnız kalmayı istemekte hem de akran gruplarına katılım onlar için önem kazanmaktadır. Bu

dönemde akranları tarafından dışlanan bireyler yoğun yalnızlık duyguları yaşarlar ve tipik yalnızlık belirtileri sergilerler(Bilgiç, 2000; Cheng ve Furnham, 2002; Kılıççı, 2000).

Taner (1973) ergenlerin yalnızlık duygularını geri çekilme, depresyon, hap kullanımı, suç işleme, okulda başarısızlık ve intihar gibi davranışlarla sergilediklerini belirtmiştir (Buluş, 1996).

2.1.5. Şiddet ve Saldırganlıkla İlgili Kuramsal Açıklamalar

Saldırganlık ve ortaya çıkış koşulları ile ilgili bir çok bakış açısı bulunmaktadır. İçgüdü kuramları, biyolojik kuramlar, engellenme kuramları, öğrenme kuramları ve bilişsel kuramlar saldırganlığı açıklamaya çalışmışlardır (Baron ve Richardson, 1994). Bu bölümde saldırganlık ve şiddet ile ilgili kuramsal açıklamalar yer almaktadır.

2.1.5.1. İçgüdü Kuramları

İçgüdü kuramı saldırganlığı açıklamaya çalışan en eski kuramdır (Baron ve Byrne, 2000). Bu kuram saldırganlığı doğuştan gelen ve insanın doğasında bulunan eğilim olarak ele almaktadır. İnsanın biyolojik olarak saldırganlığa eğilimli olarak doğduğunu ifade etmişlerdir (Kurtyılmaz, 2005).

İçgüdü kuramcıları saldırganlığı tüm türlerde gözlenen ortak bir davranış olmasına dayandırmışlardır. Ancak bu kuramcılar kültürel ve bireysel farklılık ve özelliklerin saldırganlığı etkilemesi konusunda yeterli açıklamalarda bulunamamış ve zamanla popüler olma özelliğini zamanla kaybetmişlerdir (Brehm, Kassin ve Fein, 1999; Myers,2002). İçgüdü kuramcılarına göre saldırganlık dış koşullardan bağımsız olarak ortaya çıkmakta ve zamanla değişmemektedir (Franzoi, 2003).

İçgüdü kuramları başlığı altında Freud'un Psikanalitik Kuramı, Lorenz'in Etiyoloji Kuramı ve Sosyobiyoloji Kuramı içgüdü kuramlarıdır.

2.1.5.1.1. Psikoanalitik Kuram

Freud'a göre insan davranışları yaşam ve ölüm içgüdüleri tarafından yönlendirilmektedir. Başlangıçta yaşam içgüdüsünden söz eden Freud I. Dünya Savaşı sırasındaki şiddet olayları neticesinde yaşam içgüdüsüne karşı ölüm içgüdüsünü de belirtmiştir (Brehm, Kassin ve Fein, 1999; Kenrick, Neuberg ve Cialdini, 1999).

Freud ölüm içsel gerginliğin tamamen yok olmasını sağladığı için yaşam içgüdüsünün gerginliğini canlıların ölüm içgüdüsüyle sonlandırmak istediğini ifade etmektedir (Berkowitz, 1993; akt. Kurtyılmaz, 2005). Ölüm içgüdüsü bireyin kendisine yöneliktir. Ancak bu durum bireyi tehdit ettiği için saldırganlık dışa vurulmakta ve diğer insanlara yönelmektedir.

Saldırganlık ve ölüm içgüdüsü bireyin kendisine yöneldiğinde birey intihar gibi kendine zarar verecek davranışlar sergiler. Dışarıya yöneldiğinde ise diğer insanlara ve çevreye zarar verirler (Baron ve Byrne, 2000; Corey, 1996).

Freud insanoğlunun saldırıya uğradığında kendini koruyan, sevgi arayan uysal ve girişken bir varlık olmadığını, saldırganlığın insanın içgüdüsel doğasının bir parçası olduğunu ifade eder (Freud, 1971; Çev. Budak, 1994).

2.1.5.1.2. Etiyoloji Kuramı

Konrad Lorenz (1976) hayvan davranışlarını incelemiş ve saldırganlığın atalardan canlılara kalıtımsal olarak gelen savaşma içgüdüsünden kaynaklandığını ifade etmiştir. Bu içgüdü evrim sürecinde bir takım faydalar sağlamıştır ve saldırganlık gelişmiş, yerleşmiştir (Baron ve Byrne, 1991). Psikanalitik Kuram ile ortak noktası saldırganlığın doğuştan geldiğini savunmasıdır. Ancak bu kurama göre saldırganlık organizmanın uyumunu kolaylaştıracak olumlu bir özelliktir. Kuram bu yönüyle Psikoanalitik Kuramdan ayrılır. Freud saldırgan davranışların amacının sadece tahrip etmek olduğuna inanırken Lorenz bu tür davranışların türün devamı ve adaptasyonunu sağlama gibi önemli işlevleri olduğunu öne sürer (Lorenz, 1966; akt. Çetinkaya, 1991).

Lorenz'e göre doğal saldırganlık yönelebileceği bir hedef bulmazsa ya da koşullandırmalar yüzünden belirsizleşirse (hayvanlar bu şiddeti kendine uygulamaya, yavrularını yemeye) birey patolojik davranışlarda bulunmaya başlar ve grup içinde çatışmalar yaşar (Michaud, 1991).

Lorenz (1976) saldırganlığın yanı sıra saldırganlığı baskılayan içgüdüsel mekanizmadan da söz etmiş ancak savaşma içgüdüsünün baskılayıcı içgüdüyle dengelenemeyeceğinden endişe etmiştir (Myers, 2002). Bu dengesizlik saldırganlığı problem haline getirerek sık gözlenmesine neden olmaktadır.

Kurama getirilen eleştiri insan ve hayvan davranışları arasında paralellik kurması ve evrim sürecinde öğrenme ve kültürel gelişmeyi dikkate almamasıdır.

2.1.5.1.3. Sosyobiyoloji Kuramı

Kuram içgüdü kuramlarına yapılan eleştiriler neticesinde içgüdülere atfedilen yüklemeleri azaltmıştır. Bu yaklaşıma göre saldırganlık içgüdüler tarafından yönlendirilmektedir. Sosyobiyologlar saldırganlığı Darwin'in öne sürdüğü evrim süreciyle açıklamışlardır. Eğer davranış genlerin gelecek nesillere aktarılmasını sağlıyorsa o türün üyelerinde görülme olasılığı artmaktadır. Saldırganlık insan türü haricinde erkek üyelerin eşleşmelerine olanak sağlamakta, yiyeceklere ulaşma ve hayatta kalmayı kolaylaştırmaktadır (Aronson, Wilson ve Akert, 1999).

2.1.5.2. Biyolojik Kuram

İçgüdüler ve evrim sürecinin saldırganlığı yeterince açıklamadığını saldırganlığın biyolojik ve genetik etkilerden bağımsız olmadığını savunurlar. Kurama göre insanlar içgüdülerinin yanı sıra biyolojik donanımlarının etkisiyle de saldırganca davranabilmektedir. Genler, sinir sitemi ve biyokimyasal faktörler saldırganlığı etkileyen biyolojik faktörlerdir (Kenrick, Neuberg ve Cialdini, 1999; Franzoi, 2003; akt. Kurtyılmaz, 2005).

2.1.5.3. Engellenme-Saldırganlık Kuramı

Saldırganlığın ortaya çıkmasında bazı çevresel faktörler saldırganlığı baskılamakta ya da ortaya çıkmasını kolaylaştırmaktadır. Bu çevresel faktörlerden engellenme (frusturation), olumsuz duygular (negative feelings), genel heyecansal uyarılma (general excitation transfer) bireylerin düşünce ve etkileyerek bireyleri saldırgan davranmaya yönlendirebilmektedir (Brehm, Kassin ve Fein, 1999).

Kuram bireyin ulaşmak istediği bir hedefe varmak için çok istekliyse, ve amacına ulaştığında mutlu olacağını düşünüyorsa, bu amaca ulaşması engelleniyorsa engellenmişlik hissetmektedir. Bu hayal kırıklığına neden olmakta ve birey saldırganca davranarak engeli aşmak istemektedir (Berkowitz, 1993).

Kuram tüm engellenmelerin saldırganlığa yol açacağı, tüm saldırganlıkların engellenmeden kaynaklandığı ve engellenme sonucu ortaya çıkan gerginliğin saldırganlıkla azalacağı şeklinde üç temel varsayımı savunur (Franzoi, 2003; Dollard ve ark., 1998).

Saldırganlık davranışının kabul edilmediği ya da engellenme kaynağının ulaşılamaz olduğu durumlarda saldırganlık bastırılabilir ya da bireyin kendisine yöneltilebilir. Böylece saldırganlık yer değiştirerek başka hedefe yönlendirilmiş olur ve gerginlik azaltılabilir (Aronson, Wilson ve Akert, 1999; Berkowitz, 1993; Brehm, Kassin ve Fein, 1999; Franzoi, 2003; Myers, 2002).

Engellenme-Saldırganlık kuramı bir gerilim azaltma kuramıdır. Engellenme bireyin gerilimini artırmaktadır. Gerilim azalmadığı takdirde ise patlama şeklinde bir saldırgan davranış ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kuram içgüdü kuramlarıyla paralellik göstermektedir.

2.1.5.4.Bilişsel Çağrışım Kuramı

Engellenme-saldırganlık kuramı her saldırganlık davranışını açıklayamadığı için yeniden gözden geçirilmiş ve bu kuram ortaya atılmıştır (Berkowitz, 1993; Franzoi, 2003; Kenrick, Neuberg ve Cialdini, 1999). Saldırganlığın engellenmeden değil

engellenmenin neden oluğu olumsuz duygulardan kaynaklandığını savunurlar (Berkowitz, 1993). Engellenme biryede olumsuz duygular uyandıran durumlardan sadece biridir.

Kurama göre hoş olmayan, rahatsız edici bir uyaran sonucu olumsuz bir duygu yaşanmakta ve bu hafızaya yerleşmektedir. Bu süreçte hafızada var olan benzer ve ilişkili olan diğer düşünce, duygu ve davranışlarla da ilişkilendirilmektedir. İlişkilendirilmiş olan duygu düşünce ve davranış örüntülerinden birisi daha sonra karşılaşılan benzer yaşantılar sonucu uyarıldığında ilişkili bulunan diğer örüntüler de uyarılmaktadır (Kurtyılmaz, 2005).

Duygu ve düşünceleri dikkate alan kurama göre engellenme durumuyla karşılaşan birey duygu, düşünce ve davranışlarını gözden geçirir, olumsuz duygularının nedenini anlamaya çalışır. Yaptıkları nedensel yüklemelere göre nasıl davranacağına karar verir. Engellemenin amaçlı, keyfi olduğunu düşünüyorsa ve sorumluya ulaşabiliyorsa saldırganlık davranışıyla tepkisini koyar (Berkowitz, 1993).

Berkowitz'e göre birey engellenmeler karşısında kendini güçsüz olarak algılıyor ve olayın sonuçlarından çekiniyorsa, engellenmenin doğuracağı sonuç kızgınlık değil korku ve kaçınma olabilecektir. Engellenme ve saldırganlık arasına duygusal tepkileri de yerleştirmiştir. Bunun için de engellenme ifadesi yerine tahrik ediciler (insigators) terimini kullanılması gerktiğini savunan bilim adamları da olmuştur (Berkowitz, 1965; akt. Tuzgöl, 1998). Çocuk saldırgan davranışa girişmeden önce olayı bilişsel bir çerçevede değerlendirmektedir (Moeller, 2001).

2.1.5.5. Öğrenme Kuramları

Engellenme durumuyla karşılaşan bireylerin saldırganca davranmamaları saldırganlık davranışını bireylerin deneyimleri ve öğrenmeyle açıklayan öğrenme kuramlarının önemli hale gelmesini sağlamıştır (Anderson ve Bushman, 2002; Baron ve Byrne, 1991; Bandura, 1983). Öğrenme kuramları saldırganlığın çevresel koşullardan kaynaklandığını savunmaktadır.

2.1.5.5.1. Edimsel Koşullanma

Kurama göre saldırganlık pekiştirme yoluyla edinilmektedir (Renfrew, 1997). Eğer saldırganca davranışlar olumlu bir sonuca neden oluyorsa ve yaşamak istemediği olumsuz yaşantılara engel oluyorsa birey bu davranışları göstermektedir. Ödüllendirilmeyen davranışlar ise sönmektedir (Baron ve Richardson, 1994; Brehm, Kassin ve Fein, 1999).

2.1.5.5.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramına göre davranışlar bireyin çevresinde gözlemlediği davranışları taklit yoluyla model almasıyla kazanılır. Öğrenilmiş olan saldırganlık davranışını bireysel ve çevresel faktörler etkilemektedir (Özmen, 2006). Kuramın temel aldığı görüş tüm sosyal davranışların öğrenilmiş olduğudur. Sosyal Öğrenme Kuramcıları saldırgan davranışı anlamak için öncelikle saldırgan davranışın öğrenildiği ortamları, bu davranışları ortaya çıkaran çevresel koşulları, saldırgan davranışların devam etmesini ve yinelemesini kolaylaştıran durumları anlamamız gerektiğini ileri sürerler (Brewer, Crano, 1994).

Sosyal Öğrenme Kuramına göre insanlar saldırganlık içgüdüsüyle doğmazlar (Bandura, 1973). Ne zaman, nereye, ne şekilde saldırgan davranışlar sergileyeceklerini sosyalleşme süreci içinde öğrenirler. Bu pekiştirme ve taklit yoluyla gerçekleşir (Bandura, 1973; akt. Çetinkaya, 1993).

Bandura ve Walters (1972), saldırganlığın öğrenilmesinde iki temel süreç üzerinde durmaktadır. Çocukların saldırganlıkları hem gözlem yoluyla (observational learning) hem de araçsal öğrenme (instrumantel learning) yoluyla öğrendiklerini savunmuşlardır.

Model alma yoluyla öğrenme sürecinde birey, gösterilen saldırganlık davranışlarını ve sonuçlarını dışarıdan gözlemler ve saldırganlığın getirisi olan bir davranış şekli olduğunu öğrenebilir. Bu durum çocukluktan itibaren gelişmektedir (Baron ve Byrne, 1991; Franzoi, 2003; Kenrick, Neuberg, Cialdini, 1999).

Sosyal Öğrenme Kuramına göre çocuk ebeveynlerini veya kendileri için önemli gördükleri kişileri, arkadaşlarını gözler ve saldırganlığı nasıl, nerede, kime karşı sergileyeceğini öğrenir Franzoi, 2003). Saldırganlık davranışını taklit eden çocuklar saldırganlığın çatışma çözümünde kabul edilebilir bir tepki olduğunu öğrenirlerse daha sonra karşılaştığı benzer durumlarda da bu bilgileri kullanarak harekete geçmektedirler (Aronson, Wilson ve Akert, 1999; Kenrick, Neuberg ve Cialdini, 1999). Davranışların sadece çevresel faktörlerle açıklamayan kuram bireyin içsel süreçlerinin de davranışlar üzerinde etkili olduğunu savunur (Krahe, 2001).

Kurama göre saldırgan davranışların öğrenilmesini sağlayan mekanizmalardan biri pekiştirmedir. Aile üyelerinin pekiştirmesiyle şekil alan saldırgan davranışlar daha sonra arkadaşlar, öğretmen ve diğer bireylerin de pekiştirmesiyle bir davranış şekline dönüşmektedir. Ebeveynler ya da çocuğun etrafındaki kişiler saldırgan davranışları onaylamasalar bile azarlama veya davranışları değiştirmek isteme yoluyla saldırganlığı dikkat çekici bir forma dönüştürebilmektedir (Bandura, Walters, 1959; akt. Çetinkaya, 1991).

Saldırgan davranışların öğrenilmesini sağlayan diğer bir mekanizma ise taklit sürecidir. Çocuklarda ve yetişkinlerde sevdikleri kişileri taklit etme onun davranışlarını sergileme yatkınlığı vardır. Kurama göre taklit edilen kişi "model" dir. Kuramın saldırgan davranışları taklit yoluyla kazanıldığına ilişkin tezini destekleyen araştırmalar bulunmaktadır. Bandura, Ross ve Ross'un (1961) yaptığı bir araştırmada iki grup denekten birine şişirme bir bebekle saldırganca oynayan bir bebek, diğer gruba ise bebekle saldırgan olmayan bir şeklide oynayan bir model izlettirilmiş ve saldırgan modeli izleyen grubun diğer gruba göre daha fazla fiziksel, ve sözel saldırgan tavırlar sergiledikleri görülmüştür (Hicks, 1968; akt., Bilgi, 2005).

Bireyin gözledikleri davranışları tekrar sergileme durumlarını belirleyen bir etken de model aldığı kişinin davranışlarının sonucunda nasıl bir tepkiyle karşılaştığıdır. Modelin davranışı ödüllendirilmişse taklit artmakta, cezalandırılmışsa taklit azalmaktadır. Bandura cezalandırma durumunda öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediğini de test etmiş olup gözlem yoluyla davranışların öğrenildiğini ancak cezalandırılma kaygısı ile davranışları sergilemediklerini ortaya koymuştur (Çetinkaya, 1991).

Çocuklar küçük yaşlardan itibaren karşılaştıkları modellerden bazı davranışları öğrenmektedir. Bu dönemde anne-baba gibi güçlü modellerin davranışları çocuk tarafından taklit edilmektedir. Ayrıca bazı davranışlar pekiştirilmekte bazı davranışlar ise cezalandırılmaktadır. Pekiştirilen davranışlar çocuğun bilişsel süreçlerine işlenmekte ve kişilik yapısında bir süreklilik kazanmaktadır (Nelson, Jones, 1982; Temel ve Aksoy, 2001; APA, 1998). Bandura ebeveynlerin saldırgan davranışları cezalandırdığında aynı davranışın sergilenmeyeceğine ilişkin düşünceye saldırganlığın öğrenildiği sonucunu da çıkarmıştır (Gander, Gardiner, 1994).

Çocuk okul çağına geldiğinde öğretmenler ve arkadaşlar ebeveynden daha güçlü model olmaktadır. Çocuğun yaşamında ergenlik döneminde önemli bir etki gücüne sahip olan akran grupları, toplumsallaşma açısından önemli bir işleve sahiptir. Bu dönemde televizyonda izlenen spor ve müzik starları da çocuk için model olmaktadır (Lines, 2001; akt., Efilti, 2006). Ergen akran gruplarında toplumsal yaşama ilişkin bir takım kuralları yaşayarak öğrenmektedir (Kulaksızoğlu, 1998). Bazı ergenler bu gruplara uyum sağlamak için saldırgan davranışlar göstermektedir (Martin ve Greenwood, 1995).

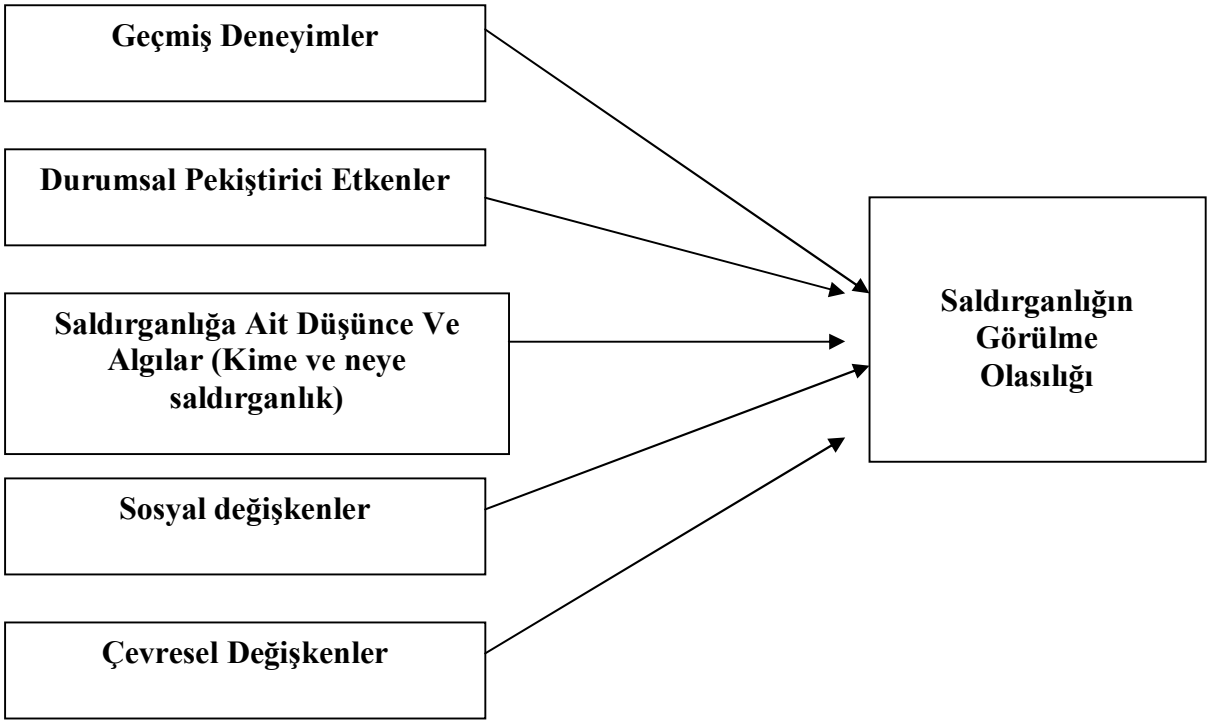
Bandura ve Walters (1963), Bandura (1973) ve Johnson (1972) bir modelin yaptıklarını ve bu davranışlardan kaynaklanan sonuçlarını gözlemleyen kişinin saldırganlığı öğrenebileceğini vurgulamaktadır.

Model alma yoluyla öğrenmenin etkili olmasında şu süreçlerin önemli olduğu öne sürülmüştür:

1. Çocuk için model oluşturacak örnek bir davranışın bulunması gereklidir.
2. Sözel veya imgesel bir hatırlatıcı gereklidir.
3. Bir uygulama gereklidir.
4. İzleyerek öğrenilen durumun davranışa yansıması için pekiştirme gereklidir (Aşkın, 1981).

Kurama göre birey Sosyal Öğrenme yoluyla davranışla birlikte davranışa başvuracağı veya kaçınacağı zaman ve mekanı da öğrenir. Bunun için de modelin statüsü ve dolaylı sonuçlar önemlidir. Dolaylı sonuçlar davranışın ödüllendirilmesi ya

da cezalandırılmasıdır. Yüksek statülü modellerin taklit edilme oranı düşük statülülere göre daha yüksektir (Liebert, Fernandez, 1970; akt., Dönmez, 1988).

Şekil 1. Saldırganlıkta Sosyal Öğrenme Modeli (Baron ve Byrne, 1993)

Tablo 2. Bandura (1983)'ya Göre Saldırganlığın Kaynakları, Belirleyicileri ve Düzenleyicileri (Akt. Tuzgöl, 1998).

Saldırganlığın Kaynakları	Saldırganlığın Belirleyicileri	Saldırganlığın Düzenleyicileri
Gözleme Dayalı Öğrenme Pekiştirilmiş Davranışlar Yapısal Belirleyiciler	Modelin Etkileri o Kolaylaştırıcı o Uyarıcı o Yasaklamacı Düşmanca Davranma o Fiziksel Saldırılar o Sözel tehdit ve aşağılama o Engelleme Dürtüsel Teşvikler Yapısal Kontrol Sembolik Kontrol	Dışsal Pekiştiriciler Somut Ödüller • Sosyal ve statü Ödülleri • Zararın İfade Edilmesi • Düşmanca Tehdidin Hafifletilmesi • Cezalandırma • Engelleme • Bilgi Verme Çeşitli Pekiştirmeler • Gözlemlenmiş Ödüller • Gözlemlenmiş Cezalar Kendini Pekiştime • Kendini Ödüllendirme • Kendini Cezalandırma • Kendini cezalandırmanın giderilmesi • Ahlaki değerlendirme • Hafifletici Karşılaştırmalar • Üstünü Kapatma • Sorumluluğun Yer Değiştirmesi • Sorumluluğun Belirsizleştirilmesi • Kurbanları suçlama • Sonuçların Yanlış sunulması • Kurbanları insandışılaştırma.

Bandura'ya göre araçsal ve gözlemsel öğrenmelerin birbirinden bağımsız süreçler değil birbirini tamamlayan süreçlerdir. Modelin davranışları doğrudan doğruya taklit edilmez. Çevresindeki bir çok modeli birbiriyle karşılaştırarak, kendine özgü biçimde içselleştirerek model almaktadır (Efilti, 2006).

2.1.5.4.Genel Saldırganlık Modeli

Saldırgan davranışları açıklamaya çalışan diğer saldırganlık kuramları bu davranışları tek bir açıdan ele almışlar ve karmaşık olan saldırganlık davranışını açıklamaya çalışmışlardır. Bu yönleriyle de eleştirilmişlerdir. Tüm faktörlerin birbirleriyle etkilemesiyle ortaya çıkan saldırganlık davranışını bütünsel olarak açıklamak için Genel Saldırganlık Modeli (General Agression Model) ileri sürülmüştür. Bu model saldırganlığı açıklamaya çalışan diğer bütün kuramların bileşenlerini bünyesinde birleştiren eklektik bir yaklaşımdır (Baron ve Byrne, 2000).

Genel Saldırganlık Modelinin kişisel ve çevresel değişenler, bu değişkenlerin etkili olduğu bilişsel, duygusal ve fiziksel uyarılma ara değişkenleri, değerlendirme ve karar verme süreçlerinden oluşan 3 temel bileşeni bulunmaktadır.

Yaklaşıma göre saldırganlığın temelinde hem kişisel hem de çevresel faktörler yer almaktadır. Bireyin kişisel özellikleri, tutumları, kişilik yapısı ve genetik yapısı saldırganlığa yönlendiren kişisel değişkenlerdir. Kendine güven, çabuk uyarılma ve sinirlenme, yükleme yanlılıkları gibi kişilik özellikleri de saldırganlığa yatkınlıkta önemlidir. Saldırganlığın etkili bir çatışma çözme aracı olarak görülmesi de davranışların yaygınlaşmasında etkilidir (Anderson ve Bushman, 2002; Baron ve Byrne, 2000).

Bireyin kişisel özellikleri içinde yaşadıkları ortamı algılayıp yorumlar ve farklı tepkilerde bulunabilir. Yeni kişisel özellikler ve kişilik özellikleri çevresel faktörlerle etkileşimde bulunmaktadır. Bireylerin yaşadıkları fiziksel ve sosyal ortamın özellikleri çevresel tetikleyicilerdir. Engellemeler, kışkırtma, saldırganlığı hatırlatan nesneler, ipuçları, ödüller, saldırgan davranışların ödüllendirilmesi, sıcak hava, kötü kokular ve acı duyma, bilişsel süreçleri etkileyen alkol ve madde bağımlılığı Genel Saldırganlık

Modelinde saldırgan davranışları ortaya çıkaran çevresel etkenler olarak değerlendirilmektedir. Çevresel değişkenler de ara değişkenler olan bilişler, duygular ve fiziksel uyarılma düzeylerini harekete geçirerek saldırgan davranışı ortaya çıkarmaktadır (Anderson ve Bushman, 2002; Lindsay ve Anderson, 2000).

Kişisel ve çevresel değişkenler bireyin içsel süreçlerini harekete geçirerek saldırgan davranışın görülme olasılığını artırmaktadır. Birey çevrede olan biteni anlamak için içe dönen birey kendisiyle ilgili bir yoklama yapmaktadır. Bu aşamada birey vücudunun gösterdiği fiziksel tepkileri (nabız, kalp atımı, terleme vs.) ve bilişlerini dikkatle izlemektedir. Kendini fiziksel ve psikolojik olarak uyarılmış hisseden birey rahatsızlığını saldırgan davranışlar ortaya koyarak gidermeye çalışmaktadır. Öfke ve düşmanlık duyguları gibi olumsuz duygular saldırgan davranışların artmasına sebep olmakta, bu duygular oluşuğunda birey saldırganlık davranışını tepkisel olarak patlamalarla ifade edebilmektedir (Anderson ve Bushman, 2002).

2.2.İlgili Araştırmalar

Bu bölümde şiddet, akran baskısı ve yalnızlıkla ilgili yurtiçinde ve yurtdışında yapılmış olan araştırmalar yer almaktadır.

2.2.1. Şiddet İle ilgili Yapılmış Araştırmalar

2.2.1.1. Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar

Venter ve Poggenpoel (2006), Güney Afrika Cumhuriyetinde okula devam eden öğrencilerin saldırganlık eğilimleri ve nedenlerini incelemişlerdir. Öğrencilerin saldırgan davranışları nasıl öğrendikleriyle ilgili bulguların da yer aldığı çalışmada saldırganlığın nedenleri arasında, okul ortamında arkadaşlarıyla kurdukları ilişki ve iletişimler sırasında saldırgan davranışları öğrenebildikleri ortaya çıkmıştır (Venter, Poggenpoel, 2006).

Rabiner, Coie, Johnson, Boykın ve Lochman (2005), Afrikalı ve Amerikalı gençlerin yetişkinlik döneminde göstermiş oldukları saldırgan tutumları inceledikleri araştırmada 12-22 yaş arasındaki 622 Afrikalı ve Amerikalı gençten oluşan çalışma

grubu 2 yıl boyunca gözlemlemiş ve erkeklerin kızlara göre daha saldırgan eğilimli oldukları ve erkeklerin kızlara göre daha yıkıcı saldırgan tutumlarda bulundukları belirlenmiştir.

Ergenlerde cinsiyet ve saldırganlık eğilimi ilişkisini incelenen ve Giles ve Heyman (2005) tarafından yapılan araştırmada 21 erkek ve 20 kızdan oluşan çalışma grubunda erkeklerin saldırganlık puanlarının kız öğrencilerin saldırganlık puanından daha yüksek olduğu ve erkeklerin kızlara göre daha fazla saldırgan eğilime sahip oldukları bulunmuştur.

McConville ve Cornell (2003), ortaokul öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri arasındaki farklılıkları inceledikleri araştırmada, akran gruplarının saldırganlık eğilimi göstermede öğrencileri etkilediği ve üye olunan gruba göre saldırgan davranışlar arasında önemli farklılıklar olduğunu bulmuşlardır.

Duncan (1999), ergenlerde yaşıtlar arası saldırganlık ve kardeşler arası saldırganlık açısından cinsiyet grupları arasında erkeklerin kızlara göre daha fazla saldırgan davrandıklarını bulmuşlardır. Aynı araştırmada anne-baba eğitim düzeyinin kardeşler arası saldırganlık düzeyini farklılaştırmadığını bulmuşlardır. Bireylerin kişisel nitelikleri açısından çekingen ya da girişken olmalarının saldırganlık düzeyiyle olan ilişkisini de inceleyen Duncan (1999), çekingen ve içedönük ergenlerin düşük özgüven, düşük özsaygı ve sinirlilik yaşadıkları bulgusunu elde etmiştir.

Orpinas, Enquist, grunbaum ve Parcel (1995) 2075 lise öğrencisi üzerinde yaptıkları çalışmada hem kavga eden hem de yaralayıcı, öldürücü alet taşıyan erkek öğrencilerin oranının kızlardan daha yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Scharf (2000), saldırganlığın cinsiyete göre farklılıklarını tespit edebilmek amacıyla 129 lise öğrencisinden oluşan çalışma grubuyla bir araştırma yapmış ve sonuç olarak sözel saldırganlıkta cinsiyete göre bir farklılık bulunmadığını ancak fiziksel saldırganlıkta erkekler lehine bir farklılık olduğu bulunmuştur.

Birnbaum ve ark. (2003), 10-14 yaş arasında gençlerde görülen şiddet davranışları ve okul etkinlikleri arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla Minneapolis ve

Minnesota'daki okul öğrencileri üzerinde bir araştırma yapmış ve yüksek derecede okulu bitirme beklentisi içinde olmayla saldırganlık düzeyi arasında negatif bir ilişki bulmuşlardır.

Ergenlerin sözel ve fiziksel saldırganlık konusunda görüşlerini öğrenmek amacıyla Roberto ve ark. tarafından 2003 yılında Amerika'nın Midwestern kentinin genel liselerinde 2. sınıfa devam eden kızlar ve okula devam eden 17 yaş grubundaki erkekler üzerinde araştırma yapılmıştır. Araştırma sonunda aşağılayıcı ifadelerde bulunma, kavga var şeklinde söylentiler yayma, kavga izleme isteği gibi değişkenlerin kavga etme davranışının görülme olasılığını artırdığını bulmuştur.

Hamby ve Sugarman (1999), üniversite öğrencilerinin karşı cinle olan rakadaşlık ilişkileri ve saldırganlık düzeyleri ile ilgili yaptıkları araştırmada, erkeklerin kızlara göre fiziksel saldırganlık düzeyinin yüksek olduğunu bulmuştur.

Irene ve Mona (2003) tarafından zorbaca davranan erkek ve kız çocuklarının nevrotiklik ve psikotiklik düzeylerini ve aileleriyle ilişkilerini incelemişler ve zorbaca davranışlar gösteren 6-16 yaş arasında 115 öğrenci ve kontrol grubunda yer alan 112 çocuğu karşılaştırmışlardır. Araştırma sonucunda zorbaca davranan çocukların, kontrol grubundaki çocuklardan kendilerini daha çok çekingen olarak tanımladıklarını bulmuştur.

2.2.1.2. Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar

Ögel ve Eke (2004), yılında İstanbul'daki okullarda suç ve şiddetin yaygınlığıyla ilgili bir araştırma yapmışlardır. İstanbul'un 15 ilçesinden rasgele seçilen 43 okul ve 104 sınıfta uygulama yapılmış ve 3483 lise 2. sınıf öğrencisine ulaşılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre son bir yılda en az bir kez fiziksel kavgada bulunanlar grubun yarısını oluşturmuştur. Fiziksel kavga sonucu yaralandığını belirtenlerin oranı %15,4, başkasını yaralayanların oranı %26,3, hayatı boyunca en az bir kez bıçak, çakı ya da benzeri kesici alet taşıyanların oranı %22,6; ateşli silah taşıyanların oranının %9,8 olduğu bulunmuştur. Çalışmaya katılanların %10'u çeteye girdiklerini belirtmişlerdir. Yaşamı

boyunca en az bir kere herhangi bir suç işleyenlerin oranı %14,8; başı polisle belaya girenlerin oranı ise %10,8 olarak tespit edilmiştir.

Özcebe, Çetik ve Üner (2004), Ankara'da 3 liseye devam eden birinci sınıf öğrencilerinin son üç ay içerisindeki şiddet davranışları ve okuldaki boyutlarının belirlenmesi ve okulda şiddet korunma ve kontrol programları için kaynak oluşturmak amacıyla yaptıklar araştırmada 400 öğrenciye ulaşılmış grubun %39.2'si kız; %82.5'i 15-16 yaş grubunda yer almıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerden %19.8'i silah taşıdığını (çakı, bıçak, kuru sıkı tabanca ve tabanca); %16.1'i şiddete maruz kaldığını, %8.8'i şiddet uyguladığını, %20.6'sı hem şiddete maruz kaldığını hem de şiddet uyguladığını belirtmiştir. Şiddete maruz kalan öğrencilerin %49.2'si ve şiddet uygulayan öğrencilerin %42'si olayın okulda olduğunu belirtmiştir.

Karataş (2005), ebeveynlerin saldırganlık düzeyiyle lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyi arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada Adana ili Seyhan ve Yüreğir ilçelerindeki 4 okuldan 2 kardeşli 276 öğrenci ve ebeveynlerine ulaşılmış olup ebeveynlerin saldırganlık düzeyiyle gençlerin saldırganlık düzeyi arasında ilişki bulunmuştur. Anne-babanın saldırganlık düzeyi arttıkça ergenin de saldırganlık düzeyi artmaktadır.

Demirhan (2002), kendini açma düzeyi farklı olan genel lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri açısından, kişisel sosyal ve aile nitelikleri, kendini açma düzeyleri, cinsiyeti, sınıf düzeyi, akademik başarısı, kendini algılama biçimi gibi değişkenler incelenmiş; 2001-2002 Eğitim-Öğretim yılınıda Eskişehir ilinde 6 genel liseden 1123 öğrenciye ulaşılmıştır. Kendini Açma envanteri, Saldırganlık Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılarak veri toplanan çalışmada genel lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri, kendini açma düzeyleri, cinsiyetlerine göre farklılaşma gösterdiği bulunmuştur.

Cinsiyet ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Tuzgöl tarafından 1998 yılında gerçekleştirilen çalışmada erkeklerin saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ergenlerin aile gelir düzeyleriyle saldırganlık düzeyi açısından bir farklılık bulunamamıştır (Tuzgöl, 1998).

Ürküt (1998), yılında gerçekleştirdiği araştırmada üniversite öğrencilerinin saldırganlık tepkilerini sosyo-ekonomik düzeyleri ve cinsiyetlerine göre karşılaştırmıştır. Sosyo-ekonomik düzey açısından saldırganlığın türü ve yönü bakımından bir farklılık bulunamamıştır.

Ülkemizde meydana gelen şiddet olayları ile ilgili Öğülmüş (1995), Durmuş ve Gürgan(2003) yılında yaptıkları araştırmada üniversitelerin birinci sınıfına kayıt yaptıran öğrencilerden bilgiler toplanmış ve sonuçlar karşılaştırılıştır. "Mezun oldukları lisede öğrenciler arasında ölümle sonuçlanan herhangi bir olay meydana geldiğini" belirtenlerin oranı 1995 yılında %5.1 iken 2003 yılında bu oranın %11.7'ye yükseldiği bulunmuştur.

Uluslar arası Politik ve Strateji Araştırmalar Merkezi'nin (UPSAM) ve Beykent Üniversitesinin 17 ilde 1850 lise öğrencisi üzerinde yaptıkları araştırma sonuçlarına göre, gençlerin %74'ü şiddet gördüklerini belirtirken şiddeti en çok baba, ağabey, öğretmen, anne ve arkadaşlarının uyguladığını ifade etmişlerdir. Bu araştırma sonuçlarına göre, gençlerin %65'i kendilerinin de şiddet uyguladığını, %46'sı kendilerine zarar verdiklerini, %26'sı ise okulda bir çetenin üyesi olduklarını belirtmişlerdir (Sabah Gazetesi, 29 Eylül 2006).

Pişkin ve Ayas (2005) tarafından Ankara'daki üç ayrı lisede öğrenim gören 885 öğrenci üzerinde yapılan ve lise öğrencileri arasında yaşanan zorbalığın türü ve sıklığının araştırıldığı bir çalışmada, son altı ay içinde öğrencilerin %28.2'sinin zorbalık yaptığı, %20.5'i ise kurban olduğu saptanmıştır.

Efilti (2006) orta öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin, saldırganlık, denetim odağı ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu araştırmanın verileri Konya ili merkez sınırları içinde bulunan, altı orta öğretim kurumu ve bu kurumların her sınıf düzeyinden bir şubesi tesadüfi olarak seçilmiş, 246'sı (%42,4) kız, 334'ü (%57,6) erkek olmak üzere toplam 580 öğrenciden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak, öğrencilerin saldırganlık puanlarını belirlemek için "Saldırganlık Ölçeği", kişilik özelliklerini belirlemek için "Hacettepe Kişilik Envanteri", denetim odağını tespit için "Rotter Denetim Odağı Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada, orta öğretim öğrencilerinin saldırganlık puan ortalamalarının, öğrencilerin özlük niteliklerine

(cinsiyet, lise türü, okudukları alan, okudukları sınıf), denetim odaklarına ve kişilik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı, ayrıca denetim odağı ve kişilik özelliklerinin saldırganlık puanlarını açıklama düzeyleri incelenmiştir. Erkek öğrencilerin saldırganlık puanları, kız öğrencilerin saldırganlık puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Öğrencilerinin saldırganlık puan ortalamaları okul türü değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır.

Ağlamaz (2006) Çorum ili merkezinde bulunan ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören lise öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeği puanları ile kendini açma düzeyleri, okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba öğrenim düzeyi ve ailenin aylık gelir düzeyi değişkenleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Lise öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeği puanlarının ölçülmesi amacıyla Tuzgöl (1998) tarafından geliştirilen ve geçerlik güvenirlik çalışması yapılan Saldırganlık Ölçeği kullanılmıştır. Bağımsız değişkenlerden kendini açma düzeyinin belirlenmesinde Selçuk (1988) tarafından geliştirilen ve geçerlik güvenirlik çalışması yapılan Kendini Açma Envanteri kullanılmıştır. Diğer bağımsız değişkenlere ilişkin verilerin toplanması amacıyla Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. 2005-2006 eğitim-öğretim yılında Çorum il merkezinden seçilen 577 kız ve 646 erkek toplam 1223 öğrenciden oluşmaktadır. Bu araştırmada kendini açma düzeyi açısından öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Kendini açma düzeyleri düşük öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları kendini açma düzeyi yüksek olan öğrencilerden daha yüksektir. Cinsiyete göre, sınıf düzeyine göre öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunamamışken, anne-baba eğitim düzeyine ve aylık gelir düzeyine göre Saldırganlık Ölçeği puanları arasında anlamlı farklar bulunmuştur.

2.2.2. Yalnızlık İle İlgili Yapılmış Araştırmalar

2.2.2.1. Yalnızlık İle İlgili Yurtdışında Yapılmış Araştırmalar

Hojat (1982) yalnızlık ile depresyon, kaygı, nevrotizm, insanlardan uzaklaşma ve dıştan denetimlilik arasında pozitif bağlantı bulmuştur. Sadava ve Thompson (1986) yalnızlığın alkolizmle bağlantılı olduğunu ve dıştan denetimlilikle bağlantılı olduğunu bulmuştur.

Hanssone ve Jones (1981) yalnızlık duygusu yaşayan insanların düşüncelerinden emin olmadıkları gibi bunları geliştirmek için de çaba göstermediklerini ve yalnız erkeklerin sosyal gruplarda uyum sorunu yaşadıklarını bulmuşlardır.

Jones ve ark. (1981) yalnızlığın belirleyicilerini tespit etmeye çalıştıkları araştırmada yalnız öğrencilerin olumsuz benlik algılarına sahip olduklarını, sosyal becerilerinde yetersizlik görüldüğünü diğer insanları genel olarak olumsuz, yabancılaşmış ve dışsallaşmış olarak tanımladıklarını ve diğer insanların da kendisini olumsuz algıladıklarını bulmuşlardır.

Williams (1983) suç işleyen ergenlerde yalnızlığı araştırmış; yalnızlığın yaş, cinsiyet, ırk, anne babanın hayatta oluşu, doğum sırası, din gibi demografik özelliklerle bağlantılı olmadığını bulmuştur.

Hojat (1982) çocukluk döneminde ebeveynleri ve akranlarıyla doyum verici ilişkiler yaşamamış olan bireylerin yetişkinlikte daha çok yalnızlık yaşadığını bulmuştur.

2.2.2.2. Yalnızlık İle ilgili Yurtiçinde Yapılmış Araştırmalar

Yaparel (1984) kendilerini yalnız hisseden öğrencilerin dışsal nedenlere kendilerini yalnız hissetmeyenlerin ise başarı-başarısızlık nedenlerini içsel nedenlere yüklemede bulunduklarını bulmuştur.

Bilgen (1989) öğrencilerin yalnızlık düzeyinin yükselmesiyle birlikte sosyal, kişisel ve genel uyum düzeyinin düştüğünü, yalnızlık düzeyiyle uyum düzeyi arasında negatif yönde bir ilişki olduğunu bulmuştur.

Buluş (1996) 1994-1995 eğitim öğretim yılında İzmir il merkezinde lise 2. sınıfa devam eden 230 kız 152 erkek öğrenciden oluşan çalışma grubuna Rotter İç-Dış Kontrol Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanarak ergenlerde denetim odağı –yalnızlık düzeyi ilişkisin incelemiş denetim odağının yükseldiğinde yalnızlık düzeyinin de yükseldiğini bulmuştur. Ayrıca içten denetimli öğrencilerin

yalnızlık düzeylerinin dıştan denetimli öğrencilere göre daha düşük olduğunu, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre yalnızlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu araştırma sonucuyla ortaya koymuştur.

Cinsiyetlerine göre lise öğrencilerinin yalnızlık düzeylerine göre kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalarının farklılığını belirlemek amacıyla Kılınç (2005) tarafından gerçekleştirilen araştırmada Ankara Merkez liselerde öğrenime devam eden 9. ve 10. sınıf , 263 tanesi kız; 166 tanesi erkek toplam 429 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırma grubuna UCLA Yalnızlık Ölçeği, İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin yakınlıktan kaçınma çarpıtmalarının yalnızlık düzeylerine ve cinsiyetlerine göre farklılaştığı belirlenmiştir. Gerçekçi olmayan ilişki beklentisi boyutunda ise yalnızlık düzeyleri ve cinsiyete göre farklılık bulunamamıştır. Son olarak kız öğrencilerin ve beklentilerin tersine yalnız olmayan bireylerin daha çok zihin okuma çarpıtmasına sahip oldukları belirlenmiştir.

Kozaklı (2006) üniversite öğrencilerinin çeşitli kaynaklardan algıladıkları sosyal destek ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın amacı; yurtta ve ailelerinin yanında barınan üniversite öğrencilerinin, algıladıkları sosyal desteğin, yalnızlık düzeyi ile arasındaki ilişkiyi tanımlamaktır. Araştırmanın genel çerçevesi içinde algılanan sosyal destek ve yalnızlık düzeyini etkileyebileceği düşünülen öğrenciler ve ailelerine ait nitelikler ve üniversite eğitimi süresindeki barınma şekli de ele alınan değişkenler olmuştur. Araştırmaya Mersin Üniversitesinde okuyan, farklı sınıf düzeylerinden tesadüfi yöntemle seçilen 195'i kız, 190'si erkek olmak üzere toplam 385 öğrenci katılmıştır. Çalışmada öğrenciler ve ailelerine ait bilgiler için Kişisel Bilgi Formu, yalnızlık düzeylerini belirlemek amacıyla UCLA Yalnızlık Ölçeği, öğrencilerin algıladıkları sosyal desteği ölçmek için Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin, yaşa göre, ailelerinin ikamet ettiği merkeze göre, annelerinin eğitim düzeyine ve eğitim giderlerini karşılama yollarına göre farklılaştığı bulunmuştur. Örneklemde yer alan öğrencilerin, yalnızlık düzeylerinin yaşın büyümesi, ailenin daha az nufüs yoğunluğu olan merkezlerde ikamet etmesi, annenin eğitim düzeyinin artması, eğitim giderlerini çalışarak kendisinin karşılaması veya aileden temin etmesine bağlı olarak azaldığı bulgulanmıştır.

2.2.3. Akran Baskısıyla İlgili Araştırmalar

2.2.3.1. Akran Baskısıyla İlgili Yurtdışında Yapılan Araştırmalar

Dubow ve Griffith (1993), ortaokul ve liseye devam eden 375 öğrenciyle bir araştırma yapmış ve ergenlerin aile, okul ve akran baskısıyla başaçıkmada kullandıkları stratejilerde cisiyet ve gelişimsel farklılıkları incelemişlerdir. Araştırma sonucunda ergenlerin aile baskısıyla başaçıkmak için kaçınmayı, akran baskısıyla başaçıkmak amacıyla da yaklaşma stratejisini kullandıklarını belirlemişlerdir. Yaklaşma stratejisinin yaşa göre değişip değişmediği de araştırmada ele alınan bir başka problem olup yaklaşma stratejisinin 7. sınıftan 12. sınıfa doğru arttığı bulunmuştur.

Gartner (1996), ergenlerde anne-baba ve akran etkisini incelemiştir. 20.000 ergene ulaşılıp anket formlarını doldurmaları sağlanmıştır. Araştırmaya göre anne-babaların, ergenin okula yönelik tutumları üzerindeki etkisi çok düşük bulunmuş; arkadaşların okula karşı olumsuz tutum geliştirmede etkisi daha yüksek bulunmuştur.

Akranlarla bir arada olma ve riskli davranışlar sergileme arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pabon ve Rodriguez (1992), tarafından New York'ta yapılan araştırmada araştırmacılar yaşları 11-19 arasında değişen 27 Porto Riko'lu ergene ulaşılmış ve nitel bir çalışma yapılmıştır. 27 ergenle araştırmayı yürütenler görüşmeler yapmış ve riskli davranışlar sergileme ile akran ilişkileri arasında güçlü bir ilişki tespit edilmiştir. Suçlu ergenler arasındaki ilişkinin saygı, bilgi ve araç-gereç desteği sağlamaktan yoksun bir ilişki sağlamaktan yoksun olduğu da araştırmanın bulgularındandır. Grup üyeleri arasında duygusal yakınlık ve bağlılık olmadığı da bulunmuştur.

Lashbrook (2000), gençlerin akran baskısına uymak için nasıl güdülendiklerini araştırmış ve nitel bir çalışma yürütmüştür. Halk kolejine devam eden 19-23 yaş arasındaki 12 öğrenciyle yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler analiz edilmiş ve akran baskısına maruz kalmada olumsuz duyguların önemli bir etken olduğunu bulmuştur. Akran baskısına maruz kalmada ergenlerin arkadaşları tarafından soyutlanma korkusunun önemli bir faktör olduğunu tespit etmiştir. Ergenlerin

arkadaşları tarafından alay edilme korkusu ve bundan dolayı yaşanacak utanç duygusundan hareketle baskıya maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Downs ve Rose (1991), sosyal sorunlar ve ergenlikte akran grupları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla 241 13-17 yaş arasındaki ergene ulaşılmış ve bu ergenlerin 127 tanesi deney grubu 114 tanesi ise kontrol grubu olarak tespit edilmiştir. Okulda gerçekleştirilen aktivitelere daha az sıklıkla katılan ergenlerin diğer öğrenciler tarafından olumsuz bir grup olarak sınıflandırıldıkları çalışmada bu gruba giren öğrencilerin genellikle alkol ve uyuşturucu kullanımına yönelik olumlu tutuma sahip oldukları ve akran gruplarının psikososyal sorunlarda önemli bir faktör olduğu bulunmuştur.

Mount ve Steinberg (1995) tarafından gerçekleştirilen araştırmada akran baskısı ve okul başarısı arasındaki ilişki incelenmiş ve aralarında negatif bir ilişki bulunmuştur. Araştırmaya göre akran baskısı düzeyi arttıkça okul başarısı düşmektedir.

Dision ve Skaggs (2001) sigara, alkol ve marihuana kullanımının aylık değişimi üzerinde çevresel değişkenlerin nasıl bir etkide bulunduğunu araştırmışlar ve 11-14 yaş arasında 181 ergenle alışmışlardır. 181 ergenle ve aileleriyle her ay düzenli görüşmeler yapılmış ve ailelerdeki stres ve akran baskısındaki artışa göre madde kullanımında da artış tespit etmişlerdir.

Pearl, Brayn ve Herzong (1990), ergenlerde akran baskısı ve risk alma davranışı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve riskli davranışlara katılma konusunda erkeklerin kızlara göre akran baskısını daha fazla yaşadıklarını belirlemiştir.

Curtner, Smith ve Mac Kinnon-Lewis (1994), olumsuz akran baskısına ergenlerin duyarlılığı ve davranış kontrolünün sıklığı ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi inceledikleri araştırmada otoriter anne-baba tutumuna maruz kalan ergenlerin akran baskısına daha duyarlı olduklarını belirlemişlerdir.

2.2.3.2. Akran Baskısıyla İlgili Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar

Esen (2002) tarafından öğrencilerin akran baskısı düzeyleri ve cinsiyetlerine göre risk alma davranışı ve okul başarısındaki farkları incelemek amacıyla bir çalışma yürütmüş ve Akran baskısını ölçmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen Akran Baskısı Ölçeği'ni, risk alma davranışını belirlemek amacıyla da Ergenlerde Risk Alma Ölçeği ni kullanmış ve 2001-2002 eğitim-öğretim yılında İstanbul'da yer alan rastgele seçilen 10 ortaöğretim kurumundan 2. sınıfa devam eden 718 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre akran baskısı ile risk alma davranışı arasında anlamlı bir ilişki olduğu, akran baskısı düzeyi aynı olan kız ve erkekler karşılaştırıldığında erkeklerin kızlara göre daha fazla risk alma davranışı sergilediklerini saptamıştır. Akran baskısı ile sigara içme davranışı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş ve akran baskısı düzeyi arttıkça sigara içme davranışının arttığını bulmuştur. Araştırmada akran baskısıyla okul başarısı arasındaki ilişki de incelenmiş ve negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Akran baskısının artmasının okul başarısını düşürdüğü belirlenmiştir.

Aktuğ (2006), tarafından yapılan ve cinsiyetlerine göre akran baskısı düzeyleri ve benlik saygıları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmada Akran Baskısı Ölçeği ve Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeğini veri toplama amacıyla kullanmıştır.Araştırma için Mersin'de rastgele seçim yoluyla 6 ortaöğretim kurumu belirlenmiş ve lise 1. sınıfa devam eden öğrencilerin 1/3'ü alınarak rasgele örnekleme yoluyla 272 kız, 328 erkek toplam 600 öğrenci belirlenmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin yaşadıkları akran baskısı ile genel benlik saygıları, aile benlik saygıları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuş ancak akran baskısı ile sosyal benlik saygısı arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre genel benlik saygısı, aile benlik saygısı ve akademik benlik saygısı puan ortalamalarının akran baskısı düzeyine göre anlamlı olarak farklı olduğu, ancak cinsiyetlerin bu ortalamalar için bir fark yaratmadığı gözlemlenmiştir.

Kırcan (2006) tarafından Lise 2. sınıf öğrencilerinde yaşam boyu madde kullanımı sıklığını, akran baskısı ve kontrol odağının madde kullanımı ile ilişkisini belirlemektir. 316 kadın, 362 erkek toplam 678 10. sınıf öğrencisine ulaşılmış ve Akran Baskısı Ölçeği, Kontrol Odağı Ölçeği ve Madde Kullanımı Anketi kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırmaya göre akran madde kullanımı ve akran baskısı ile ilgili olarak

sigara, alkol ve madde kullananların daha çok sigara içen, alkol ve madde kullanan arkadaş olduğu bulunmuştur. Sigara, alkol, madde, çoklu madde kullananların, erkeklerin, büyük yaş grubundakilerin ve üst Sosyo-ekonomik okul düzeyindekilerin daha çok akran baskısı yaşadıkları bulunmuştur. Araştırmaya katılan ergenlerin akran baskısı algı düzeyleri arttıkça, kontrol odaklarının daha dış odaklı olduğu ortaya çıkmıştır. Akran baskısı, kontrol odağı, yaş, cinsiyet ve okul sosyoekonomik düzeyi ile sigara ve madde kullanımı arasındaki ilişki ise anlamlı bulunmuştur.

Kapıkıran ve Fiyakalı (2005), yaptıkları araştırmada lise öğrencilerinde akran baskısının problem çözme yaklaşımları ve bazı demografik değişkenler açısından incelemişlerdir. Araştırma toplam 375 lise öğrencisi üzerinde yapılmıştır. Örnekleme giren öğrencilerin %51'ini genel lise öğrencileri, %39'unu meslek lisesi öğrencileri ve %10'unu ise Anadolu lisesi öğrencileri oluşturmuştur. Akran Baskısı Ölçeği, Problem Çözme Envanteri ve demografik değişkenlere ilişkin sorulardan oluşan anketle veriler toplanmıştır. Veriler aşamalı regresyon analizi ve varyans analizi (ANOVA) ile çözümlenmiştir. Çalışma sonucunda akran baskısı, cinsiyet, anne eğitim, aceleci problem çözme yaklaşımı, okul türü ve kişisel kontrol yaklaşımı açısından anlamlı olarak yordanmıştır.

Erdem, Eke, Ögel ve Taner (2004) yaptıkları araştırmada lise öğrencilerin arkadaş özelliklerinin dağılımını belirlemek, madde kullanımı riskini artıran çevresel etmenleri incelemek istemişlerdir. İstanbul'un 15 ilçesinden rasgele 43 okul seçilmiş ve 10. sınıf öğrencilerinden 3168 kişiye anket formları doldurtulmuştur. Araştırmayla madde kullanma riskini artıran arkadaş özellikleri içerisinde öğrencinin madde kullanan arkadaşlarının bulunması önemli bir veri olarak bulunmuştur. Madde kullanan arkadaşları olanların madde kullanma riski yaklaşık olarak 6 kat daha fazla olduğu bulunmuştur.

Çiğdemoğlu (2006) tarafından farklı lise türlerindeki lise 1. sınıf öğrencilerinin akran baskısına uğrama düzeyleri, özsaygı düzeyleri ve dışadönüklük kişilik özelliklerinin incelendiği araştırmada 2003-2004 Eğitim öğretim yılında Keçiören ilçesindeki 3 farklı lise türünden (genel lise, kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi) 600 öğrenciye ulaşılmıştır. Öğrencilerin akran baskısına uğrama düzeylerini belirlemek için Akran Baskısı Ölçeği kullanılmıştır. Verileri analizinde One-Way ANOWA tekniği

ve Pearson Korelasyon tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda farklı okul türlerinde okuyan öğrencilerin akran baskısı düzeyi arasında anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin genel lise öğrencilerine göre, genel lise öğrencilerinin ise kız meslek lisesi öğrencilerine göre anlamlı olarak daha fazla akran baskısına uğradıkları bulunmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, örneklemi, kullanılan veri toplama araçları ve verilerin nasıl çözümlendiği hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma şiddete başvuran ergenlerin yalnızlık düzeyleri ve olumsuz akran gruplarından etkilenme düzeyleri ile şiddete başvurmayan ergenlerin yalnızlık düzeyleri ve olumsuz akran gruplarından etkilenme biçimlerini belirlemeye yönelik karşılaştırma türü ilişkisel tarama modelli betimsel bir çalışmadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Adana ili Büyükşehir Belediyesi sınırlarında yer alan ve Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaöğretim kurumlarına devam eden 13-18 yaş arasındaki ergenler oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemi ise seçkili örneklem alma yollarından olan uygunluk örneklemi yoluyla tespit edilmiştir. Uygunluk örnekleminde araştırmacı çalışması için elverişli bir şekilde ulaşabileceği grubu belirler ve araştırma verileri o gruptan toplanır. Temel özelliği araştırmacının örnekleme ulaşmasının kolay olmasıdır (Fraenkel ve Wallen, 1990). Araştırmada öncelikle öğrenimi sırasında son bir yıl içerisinde şiddete başvuran ergenler Okul Psikolojik Danışmanı, Okul Yönetimi ve Emniyet Müdürlüğü Çocuk şubesi aracılığıyla tespit edilip bu ergenlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan ve şiddete başvuran ergenler belirlenirken durumları öğretmen, idareci vs. yollarla okul Psikolojik Danışmanına iletilen ve Okul Psikolojik Danışmanı tarafından görüşmeye alınan veya durumları disiplin kurulunda görüşülen ergenler belirlenmiş ve onlara veri toplama araçları uygulanmıştır. Ayrıca örneklemde karşılaştırma grubu olarak şiddet davranışı sergilemeyen ergenler de yer

almış olup çalışma iki grup üzerinde yapılmıştır. Bu grupta yer alan ergenler şiddete başvuran ergenlerin öğrenime devam ettikleri okullardan belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında Adana il merkezinde eğitim öğretimine devam eden 505 ortaöğretim öğrencisine ulaşılmış bu öğrencilerin %51.5'u (260 kişi) şiddete başvurmuş öğrencilerden; %48.5'u (245 kişi) ise şiddete başvurmamış ergenlerden oluşan karşılaştırma grubunu oluşturmaktadır. Şiddete başvuran ergenlerden 22 kişiye Emniyet Müdürlüğü Çocuk Şubesi aracılığıyla ulaşılmış olup 238 kişiye ise ortaöğretim kurumları aracılığıyla ulaşılmıştır.

Çalışmada araştırmaya katılan ergenler Adana il merkezinde yer alan ve ulaşılabilen 19 ortaöğretim kurumundan seçilmiş ve bu öğrencilerin okullara göre dağılımları, frekansları ve yüzdelik değerleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Örneklemi Oluşturan Ergenlerin Okullara Göre Dağılımları

OKUL	ÖĞRENCİ SAYISI	YÜZDE	YÜZDE
Sunar Nuri Çomu Lisesi	86	17.0	20.8
Dadaloğlu Lisesi	19	3.7	4.6
Enver Kurttepeli Lisesi	26	5.1	6.3
75. Yıl Lisesi	15	3.0	3.6
75. Yıl Anadolu Lisesi	13	2.6	3.1
Tepebağ Lisesi	25	4.9	6.0
Orhan Çobanoğlu KML	1	.2	.2
Turgut Özal Lisesi	10	2.0	2.4
Büyük Selçuklu Lisesi	13	2.6	3.1
Sabancı Tekstil Meslek Lisesi	16	3.2	3.9
Karşıyaka End. Mes. Lis	20	3.9	4.8
Seyhan Lisesi	25	4.9	6.0
Erkek Lisesi	30	5.9	7.2

Tablo 3. Örneklemi Oluşturan Ergenlerin Okullara Göre Dağılımları (Devam)

OKUL	ÖĞRENCİ SAYISI	YÜZDE	YÜZDE
Danışment Gazi Anadolu Lisesi	5	1.0	1.2
İhsan Sabancı KML	9	1.8	2.2
İsmet İnönü KML	26	5.1	6.3
19 Mayıs Lisesi	36	7.1	8.7
Paksoy Lisesi	14	2.8	3.4
Yüreğir Anadolu Lisesi	25	4.9	6.0
TOPLAM	414	81.7	100.0
OKULU BELİRLENEMEYEN	91	18.3	
TOPLAM	505	100.0	

Örneklemi oluşturan öğrencilerin sınıf düzeyleri ve cinsiyete göre dağılımı Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Çalışmaya Katılan Ergenlerin Sınıf Düzeyi ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımları

Cinsiyet	Sınıf Düzeyi						Toplam	
	9. Sınıf		10.Sınıf		11.Sınıf			
	n	%	n	%	n	%	n	%
Kız	56	11.3	28	5.6	26	5.2	110	22.2
Erkek	150	30.2	136	27.4	100	20.2	386	77.8
Toplam	206	41.5	164	33.1	126	25.4	496	100

Tablo 4 incelendiğinde çalışma grubunu oluşturan 505 öğrenciden 9 tanesi sınıf düzeyi ya da cinsiyet belirtmemiştir. 496 öğrenciden 9. sınıfa devam eden 56'sı kız, 150'si erkek öğrenci olmak üzere 206 öğrenci; 10. sınıfa devam eden 28'i kız, 136'sı erkek öğrenci olmak üzere 164 öğrenci; 11. sınıfa devam eden 26'sı kız, 100'ü erkek öğrenci olmak üzere 126 öğrenci bulunmaktadır. Çalışma grubunun sınıf düzeyi ve

cinsiyet dağılımlarının farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla Kay-Kare testi yapılmış ve dağılımda anlamlı bir farklılık bulunmamıştır [$x^2(2)5.65$; $p>.05$].

Çalışmaya katılan ergenlerin yaş ortalaması açısından dağılım özellikleri Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Örneklemi Oluşturan Öğrencilerin Yaş Dağılımları

YAŞ	FREKANS	YÜZDE
14	27	5.5
15	122	24.7
16	120	24.3
17	152	30.8
18	57	11.5
19	13	2.6
20	3	.6
Toplam	494	100.0
Yaş Belirtmemiş	11	
Genel Toplam	505	

Araştırmaya katılan 505 ergenden 11'i yaşını belirtmemiş; yaş durumunu belirten 494 ergen ise 14-20 yaş aralığında yer almıştır. Çalışmaya katılan ergenlerin yaş ortalaması 16.28 iken en küçük yaş 14, en yüksek yaş ise 20'dir(Ss=1.22). 20 yaşında çalışmaya katılan üç kişi bulunmakta olup bu da çalışma grubunun %0.6'sını oluşturmaktadır. Ayrıca çalışmaya katılan ergenlerin en fazla tekrar eden yaşın 17 olduğu bunun da 152 kişi olduğu ve toplam katılımcıların yaklaşık %30.8'ine karşılık geldiği tespit edilmiştir.

Örneklemi oluşturan ergenlerin şiddete başvurup başvurmama durumuna göre ve cinsiyetlerine göre dağılımları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Örneklemi Oluşturan Ergenlerin Cinsiyet ve Şiddet Gösterip Göstermeme Durumuna Göre Dağılımları

	CINSIYET				TOPLAM	
	KIZ		ERKEK			
	n	%	n	%	n	%
Şiddete Başvurmamış	85	16.8	160	31.7	245	48.5
Şiddete Başvurmuş	25	5	235	46.5	260	51.5
TOPLAM	110	21.8	395	78.2	505	100

Çalışma grubundaki ergenlerden şiddete başvurmamış olanların 85 tanesi kız, 160 tanesi ise erkektir. Şiddete başvurmuş 260 kişiden ise 25 tanesi kız, 235 tanesi ise erkektir. Bu durum literatürde yer alan araştırmaları destekler niteliktedir. Çalışmalar erkeklerde şiddete başvurma davranışının kızlara oranla daha sıklıkla görüldüğünü belirtmektedir. Tablo 6'da görüldüğü üzere çalışma grubunu oluşturan ve şiddete başvuran ergenlerin sadece 25 tanesi kız iken 235 tanesi erkek öğrenciden oluşmaktadır.

Bu araştırmada ulaşılan ve şiddete başvuran ergenlerle karşılaştırma grubunu oluşturan ergenlerin ailelerinin aylık gelir durumlarına ilişkin bilgiler Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Örneklemdeki Ergenlerin Ailelerinin Gelir Durumları

Aylık Gelir	Frekans	Yüzde
Asgari Ücret ve Aşağısı	113	23.9
350-750 YTL	213	45.0
750-1500 YTL	104	22.0
1500-2000 YTL	43	9.1
Toplam	473	100.0
Gelir Durumunu Belirtmeyen	32	
Genel Toplam	505	

Araştırmada ailesinin gelir durumunu belirten 473 ergenin %23.9'u ailesinin gelir durumunu asgari ücret ve aşağısı olarak, %45'i aylık 350-750 YTL olarak, %22'si

aylık 750-1500 YTL olarak, %9.1'i ise aylık 1500-2000 YTL olarak belirtmişlerdir. Bu durum bize çalışma grubundaki ergenlerin büyük bir kısmının ailesinin aylık gelir grubu itibariyle alt gelir ve orta gelir grubunda yer almakta olduğunu göstermektedir.

Araştırmaya katılan ergenlerin anne-babalarının eğitim durumlarını gösterir tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 8. Örneklemdeki Ergenlerin Anne-Babalarının Eğitim Düzeyleri

Eğitim Düzeyi	Anne Eğitim Düzeyi		Baba Eğitim Düzeyi	
	n	%	n	%
Eğitim Almamış	83	17.4	24	5
İlköğretim	328	68.8	320	67.2
Lise ve Üzeri	66	13.8	132	27.7
Toplam	477	100	476	100
Eğitim Durumu Belirtilmemiş	28		29	
Genel Toplam	505		505	

Çalışmada annelerinin eğitim durumlarını belirten 477 öğrenciden %17.4'ünün annesi yani 83 kişi herhangi bir eğitimden geçmemiş olduğunu belirtmiş, %68.8'i (328 kişi) ise ilköğretim düzeyinde eğitim aldığını, %13.8'i ise (66 kişi) annelerinin eğitim düzeyini lise ve üzeri olarak belirtmiştir. Tablodan anlaşılacağı üzere henüz kadınlarımızın okuma yazma oranının istenilen seviyede olmamamsı çalışmaya katılan ergenlerin anne eğitim düzeylerinde de kendini göstermiştir.

Çalışmada baba eğitim durumlarını belirten 476 öğrencinin 24 tanesi babasının eğitim almamış olduğunu, 320 öğrenci babasının ilköğretim düzeyinde eğitim aldığını, 132 öğrenci ise babalarının lise ve üzeri eğitim aldığını belirtmişlerdir. Çalışmada baba ve anne eğitim durumlarına bakıldığında babalarının eğitim durumlarının öğrencilerin anne eğitim durumlarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada şiddete başvuran ve başvurmayan ortaöğretim kurumu öğrencileri akran baskısı düzeyi ve yalnızlık düzeyi açısından karşılaştırılmış ve çalışmada yalnızlık düzeylerini belirlemek amacıyla UCLA Yalnızlık Ölçeği, akran baskısı düzeyini belirlemek için ise Esen'in (2002) Akran Baskısı Ölçeği kullanılmış olup grupların demografik koşullarını belirlemek amacıyla da "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Çalışma grubunda yer alan ergenlerin sosyal ve demografik koşullarını belirlemek amacıyla "Kişisel Bilgi Formu" hazırlanmıştır. Formda sınıf düzeyi, cinsiyet, ailenin aylık geliri, anne eğitim düzeyi ve baba eğitim düzeyi gibi sorular sorulmuş ve öğrencinin kendine uygun ifadeye işaret koyması istenmiştir.

3.3.2. Akran Baskısı Ölçeği

Akran Baskısı Ölçeği (ABÖ) Esen (2002) tarafından geliştirilmiş olup ergenlerin akran baskısını ölçmeyi amaçlayan 5'li likert tipi bir ölçektir. Çalışmada ele alınan akran baskısı değişkenini ölçen ölçme aracı 34 maddeden oluşmaktadır.

Ölçeğin geliştirilmesi sırasında kaynaklar taranmış ve Lise 2. sınıfa giden 73 kişilik öğrenci grubuna akran baskısıyla ilgili beş maddelik akran baskısıyla ilgili açık uçlu sorular verilerek görüşleri alınmıştır. Daha sonra bu bilgiler bir araya getirilerek cevaplardan benzer olanlar ve birbirine yakın olanlar bir araya getirilerek 53 maddeden oluşan bir liste hazırlanmıştır. Bu liste daha sonra 55 kişilik bir öğrenci grubuna uygulanarak, en az beş ergen tarafından işaretlenmeyen maddeler elenerek madde sayısı 48'e düşürülmüştür. Daha sonra bu maddeler on kişiden oluşan uzman grubunun görüşüne sunularak görüşler doğrultusunda akran baskısını ölçmediği düşünülen 9 madde çıkarılmış 4 madde de eklenmiştir. Ayrıca bazı maddeler de değiştirilmiştir. 43 maddeden oluşan ölçek daha sonra 45 kişilik bir öğrenci grubuna uygulanarak açık

olmayan ve anlaşılmayan maddeleri belirlemeleri istenmiş ve 3 madde de açık olmadığı ve anlaşılmadığı için çıkarılmıştır.

Yapılan düzenlemelerden sonra 34 maddeden oluşan Akran Baskısı Ölçeği'nin formu oluşturulmuştur. Ölçekte yer alan maddelerin karşısında birbirini izleyen sırada "hiçbir zaman", "ara sıra", "bazen", "sık sık" ve "her zaman" biçiminde davranış sıklığını içeren beş seçenek verilmiştir. Öğrencilerden davranışların sıklığını en iyi belirten seçeneği işaretlemeleri istenmiştir. Soruların tamamı düz maddelerden oluşmuş olup tersten sorulmuş soru bulunmamaktadır.

Puanlaması;

Hiçbir zaman:1

Ara sıra :2

Bazen :3

Sık sık :4

Her zaman :5

Şeklinde olup ölçekten alınabilecek en düşük puan 34, en yüksek puan ise 170'tir. Puanların yüksek olması akran baskısının yüksek, düşük olması ise akran baskısının düşük olduğunu göstermektedir.

3.3.2.1. Akran Baskısı Ölçeği'nin Güvenirlik ve Geçerlik Çalışmaları

Akran Baskısı Ölçeği'nin (ABÖ) güvenirliği içtutarlık, madde toplam korelasyonları ve test-tekrar test yöntemleri ile incelenmiştir. Ölçeğin 34 maddelik tümü için içtutarlık katsayısı (Cronbach alpha) (n=208) .90'dır. 19 Maddeden oluşan Direkt Akran Baskısı alt ölçeği için alpha: .89, 15 maddeden oluşan Dolaylı Akran Baskısı alt ölçeği için alpha: .82 bulunmuştur. Birbiriyle yüksek ilişki gösteren maddelerden oluşan ölçeklerin alpha katsayısı yüksek olur. Likert tipi bir ölçekte yeterli sayılabilecek güvenirlik katsayısı olabildiğince 1'e yakın olmalıdır (Tezbaşaran, 1997). ABÖ'nün kararlılık anlamındaki güvenirliğini belirlemek için ölçeğin lise ikinci sınıfa devam eden 208 öğrenciden oluşan bir gruba 3 hafta ara ile iki kez uygulanması sonucunda elde edilen korelasyon katsayısı ölçeğin tümü için .82 bulunmuştur. Korelasyon katsayısı, Direkt Akran Baskısı alt ölçeği için .74, Dolaylı Akran Baskısı alt ölçeği için .79 bulunmuştur. Bu bulgular ölçeğin güvenilir olduğu konusunda yeterli kanıt ortaya

koymaktadır. Ayrıca deneklerin ölçeğin her bir maddesinden aldıkları puanlarla, tüm ölçekten aldıkları puanlar arasındaki madde-toplam korelasyon (item total correlations) katsayıları hesaplanmıştır.

Bu çalışmada, elde edilen en düşük korelasyon katsayısı .30 ($p< .01$), en yüksek korelasyon katsayısı ise .59 ($p<.01$) olarak bulunmuştur.

Ölçeğin maddelerinin yapı geçerliğini, kaç boyutlu olduğunu anlamak amacı ile temel bileşenler faktör analizi uygulanmıştır. Maddelerin taşıdığı faktör yükleri doğrultusunda, birbirleriyle ilişki gösteren maddeler faktörleri oluşturur (Tezbaşaran, 1997). Bu araştırmada bir maddenin bir faktörde gösterilebilmesi için en az .30'luk faktör yüküne sahip olması ve birden fazla faktörde yer alan bir maddenin faktörlerden birindeki yükünün, diğerinden en az .10 değerinden daha büyük olması ilkesi benimsenmiştir. Böylece faktörler arasındaki bağımsızlığın artırılmasına çalışılmıştır (Büyüköztürk, 2002). Ayrıca Varimax dik döndürme tekniği ile .30'un üzerinde faktör yüküne sahip maddelerin faktörlere dağıtılması sağlanmıştır. Faktör analizinin ilk aşamasında özdeğeri 1'in üzerinde 10 faktör bulunmuştur. Bu analiz sonunda faktör yükü .30'ün altında olan 3 madde ölçekten çıkarılmıştır. Kuramsal çalışmalara dayanılarak, ölçeğin maddelerinin en çok iki faktörde toplanabileceği düşünüldüğünden analizler tekrarlanmıştır. İkinci analiz sonucunda, ölçekte kalan 37 maddenin 4 faktördeki yük değerlerinin .30'un üzerinde olduğu belirlenmiştir. İkinci analizde ölçekteki 3 maddenin ait oldukları 3. ve 4. faktörlerdeki yük değerleri ile diğer faktörlerdeki yük değerleri arasındaki fark .10'dan az bulunurken bu maddelerin madde toplam korelasyonlarının da .30'un altında olduğu görülmüştür. Bu nedenle söz konusu 3 maddenin ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Daha sonra Varimax dik döndürme tekniği maddelerin 2 faktöre dağılmasını sağlayacak şekilde tekrar yapılmıştır. Yapılan son analizde maddelerin 19'u 1. faktörde, 15'i ise 2. faktörde toplanmıştır.

ABÖ'nün faktör analizi ile belirlenen faktörlerinden faktör 1'e Direkt Akran Baskısı, faktör 2'ye Dolaylı Akran Baskısı adları maddelerin özellikleri dikkate alınarak verilmiştir. ABÖ'deki faktör 1 ve 2'deki maddelerin özdeğerleri, açıklanan varyans yüzdeleri Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Akran Baskısı Ölçeği Faktör Analizi Sonucunda Faktörlere İlişkin Elde Edilen Bulgular

Faktör	Özdeğer	Varyans (%)	Toplam Varyans (%)
F1 Direkt Akran Baskısı,	8.85	27.02	27.02
F2 Dolaylı Akran Baskısı	4.64	13.50	40.53

Tablo 9'da görüldüğü gibi iki faktörün açıkladıkları toplam varyans % 40.53'tür, bunun %27.02'si birinci, % 13.50'si ise ikinci faktörden kaynaklanmaktadır. Açıklanan toplam varyans oranının % 30'un üzerinde olması, davranış bilimlerinde yapılan test geliştirme çalışmalarında yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2002).

3.3.3. UCLA Yalnızlık Ölçeği

Bireylerin yalnızlık düzeylerini ölçmek amacıyla Russell, Peplau ve Ferguson (1978) tarafından geliştirilen (University of California Los Angeles Loneliness Scale) UCLA Yalnızlık Ölçeğinin tüm maddeleri olumsuz ifadeler içeren bir ölçek olup ancak bunun sistematik bir yanlılığa yol açtığını düşünülerek Russel, Peplau ve Cotrana tarafından tekrar gözden geçirilmiş ve maddelerin yarısı olumlu yarısı da olumsuz ifadeleri içeren bir forma dönüştürülmüştür (Demir, 1989).

UCLA Yalnızlık Ölçeği'ni oluşturan 20 maddenin 10 tanesi ters yönde, diğer 10 tanesi ise düz yönde kodlanmıştır. Bu ölçeğin her bir maddesinde sosyal ilişkilerle ilgili duygu ve düşünce sunulmakta ve bireylerden bu ifadelerdeki durumları ne kadar sıklıkla yaşadıklarını Likert tipi dörtlü bir derecelendirme ölçeği üzerinde işaretlemeleri istenmektedir.

Ölçeğin puanlanmasında olumlu yöndeki ifadeler (1, 4, 5, 6, 9, 10, 15, 16, 19, 20), "Hiç Yaşamam" (4), "Nadiren Yaşarım" (3), "Bazen Yaşarım" (2), "Sık sık Yaşarım" (1) şeklinde puanlanmaktadır. Olumsuz ifadeleri içeren maddeler ise (2, 3, 7,

8, 11, 12, 13, 14, 17, 18) bunun tam tersi olarak "Hiç Yaşamam" (1), "Nadiren Yaşarım" (2), "Bazen Yaşarım" (3), "Sık sık Yaşarım" (4) şeklinde puanlanmaktadır. Bireylerin tüm maddelerden elde ettikleri toplam puanlar "Genel Yalnızlık Puanını" bize vermektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 80, en düşük puan ise 20'dir. Puanın yüksek olması yalnızlık düzeyinin yüksek olduğunun göstergesi kabul edilmektedir.

3.3.3.1. UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin Güvenirlik ve Geçerlik Çalışmaları

UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin güvenirliği çeşitli teknikler kullanılarak test edilmiş ve güvenirlik yüksek bulunmuştur. Ölçeğin Russel ve Ferguson (1978) tarafından ilk geliştirme aşamasında yapılan çalışmalarda ölçeğin iç tutarlılığı $\alpha = .96$, iki ay ara ile yapılan ölçeğin tekrarı yöntemi ile elde edilen güvenirliği r=.73 olarak olarak saptanmıştır. Ölçeğin gözden geçirilmesi sırasında Russell, Peplau ve Cotrana (1980) ilk geliştirilen ölçek ile gözden geçirilerek elde edilen ölçek arasındaki ilişkiyi .91 olarak bulmuş ve iç tutarlılığının da $\alpha = .94$ olduğunu belirtmişlerdir (Demir, 1989).

Hojat'ın İranlı üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada ölçeğin iç tutarlılığı $\alpha = .89$ bulunmuş ve testin iki yarım güvenirliğini hesaplamış, güvenirlik katsayısını .88 olarak saptamıştır (Hojat, 1982).

Lise öğrencileriyle yapılan araştırmalarda Downey (1985) ölçeğin üç ay ara ile test tekrar güvenirliği .74 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin geliştirilmesi sırasında Russel, Peplau ve Ferguson (1978) Beck Depresyon Ölçeği'ni ölçüt olarak kullanmışlar ve iki ölçek arasında anlamlı bir korelasyon bulmuşlardır (r=.67). Ölçeğin gözden geçirilmesi sırasında ise Russel, Peplau ve Cotrana (1980) UCLA Yalnızlık Ölçeği ile Beck Depresyon Ölçeği arasında r=.62 lik bir korelasyon saptamışlardır.

Hojat (1982), UCLA Yalnızlık Ölçeği ile Beck Depresyon Ölçeği arasında r=.57, Eysenk Kişilik Envanteri'nin Dışadönüklük alt ölçeği ile ise r=.47'lik bir ilişki saptamıştır.

Anderson ve Horowitz (1983)'te UCLA Yalnızlık Ölçeği ile Beck Depresyon Ölçeği arasında .58'lik bir korelasyon saptamıştır (Akt.Demir, 1989).

3.3.3.2. UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin Türkçe Formu'nun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Ölçek ülkemizde ilk olarak Yaparel (1984) tarafından kullanılmıştır. Yaparel (1984) çeviri çalışmasını yaptıktan sonra kültürümüzde ölçeğin geçerliliğini saptamak amacıyla ön uygulama yapılmıştır. Ancak bu araştırmada Demir'in (1990) doktora çalışması amacıyla ölçeğin tekrar gözden geçirildiği ve de orijinal ölçeğin Yaparel (1984)'ten ayrı olarak çeviri çalışmasını yaptığı ölçek formu bu çalışmada kullanılmıştır.

UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin Güvenirliği ile ilgili Türkiye'de yapılan çalışmalardan birisi Bilgen (1989) tarafından gerçekleştirilmiş olup 47 gün ara ile testin tekrar uygulanması yönteminde ölçeğin güvenirlik katsayısı .86 olarak bulunmuştur.

Demir tarafından yapılan çalışmada 72 deneğin her maddeye verdikleri yanıtlar üzerinden ölçeğin iç tutarlılığına bakılmış ve iç tutarlık katsayısı $\alpha = .96$ olarak bulunmuştur. Beş hafta ara ile yapılan testin tekrarı uygulamasında iki uygulama arasında korelarsyon r=.94 bulunmuştur.

Ülkemizde ölçeği ilk kullanan Yaparel (1984) ölçeğin geçerliğini Beck Depresyon Ölçeğini ölçüt alarak incelemiş ve benzer ölçekler geçerliğinin .50 olduğunu bulmuştur.

Demir (1989)'in yaptığı geçerlik çalışmasında ise SSK Dışkapı Hastanesi Psikiyatri Kliniği'ne ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sağlık ve Rehberlik Merkezi'ne diğer belirtilerin yanı sıra yoğun bir şekilde yalnızlık yakınmalarıyla başvuran 36 hasta ve Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde farklı görevlerde çalışan ve öğrencilerden seçilen herhangi bir yakınması olmayan ve demografik özellikler açısından hasta grubu özelliklerine benzerlikler gösteren 36 normal deneğe ölçek uygulanmıştır. "Normal" ve "hasta" gruplarının UCLA Yalnızlık Ölçeği'nden aldıkları puanlar t testi ile kontrol

edilmiş ve hasta grubun normal gruptan farklılaştığını bulmuştur (t=6,29; p<.001) (Demir, 1989).

3.4. Verilerin Toplanması

Örneklemi oluşturan ergenler belirlenirken ilk olarak Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden araştırma için gerekli izinler alınarak Adana il merkezinde yer alan ortaöğretim kurumlarına ulaşılmaya çalışılmış ve bu amaçla 19 ortaöğretim kurumundan veri toplanmıştır. Okullara psikolojik danışmanları ve bizzat araştırmacı tarafından ölçekler ulaştırılmış ve bizzat araştırmacı tarafından veya psikolojik danışman aracılığıyla ölçekler şiddete başvuran ergenlere ve karşılaştırma grubundaki ergenlere uygulanmıştır. Karşılaştırma grubundaki ergenlerin sayıları şiddete başvuran ergenlerin sayısına göre belirlenmiş olup araştırmaya katkı sağlayan okulların her birinden hem şiddete başvuran hem de şiddete başvurmayan ergen seçilmesine özen gösterilmiştir.

Uygulama sırasında ölçekler ergenlere dağıtılarak Adana il merkezinde bir araştırma uygulaması yapıldığı belirtilmiş ve soruları içtenlikle yanıtlamaları istenerek kimlik bilgilerinin istenmediği özellikle vurgulanmıştır. Verilerin toplanması Ekim 2005 ve Ocak 2007 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş ve öğrencilerin ölçekleri doldurma süresi ortalama 25 dk. olarak gerçekleşmiştir.

3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmanın istatistiksel analizi sırasında şiddet davranışı gösteren ergenlerle şiddet davranışı göstermeyen ergenlerin Akran Baskısı düzeyleri karşılaştırılırken Mann Whitney U ve Kay Kare Testi yapılmış, Yalnızlık düzeyleri karşılaştırılır iken ise Bağımsız gruplar t testi yapılmıştır. Ayrıca .05 anlamlılık düzeyi ölçüt alınmıştır.Çalışmada Akran Baskısı Ölçeği'nden alınan puanlar normal dağılım göstermediği için şiddete başvuran ve başvurmayan ergenlerin Akran Baskısı Ölçeği puanları karşılaştırılırken Mann Whitney U testi yapılarak analiz gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Akran Baskısı Ölçeği puanları kullanılarak ergenlerin Akran Baskısı Ölçeği puanları düşük-orta ve yüksek olarak 3 gruba ayrılmış ve bu puanlarla UCLA Yalnızlık Ölçeği puanları karşılaştırılırken de Tek Faktörlü Varyans Analizi yapılmıştır.

Örneklemi oluşturan ergenlerin Akran Baskısı ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalaması X=53.66; Standart Sapması Ss=18.69 olarak bulunmuştur. Daha sonra puanlar standart sapmanın yarısı alınarak aritmetik ortalamadan yarım standart sapma çıkarılarak elde edilen puan ve altındakiler düşük akran baskısına sahip olarak belirlenmiş, aritmetik ortalamanın yarım standart sapma üstündeki puan kesme noktası olarak kabul edilmiş ve puanın üstündekiler akran baskısı yüksek olarak belirlenmiş, diğer puan aralığı ise akran baskısı orta olarak belirlenmiştir.

Akran Baskısı Düzeyi	**Puan Aralığı**
Düşük	44.31 ve altı
Orta	44,31 ve 63 puan arası
Yüksek	63 ve üzeri

Akran Baskısı Ölçeğinden örneklemi oluşturan ergenlerin aldıkları toplam puanların kategorize edilmesi sonucunda ergenlerin aldıkları puanlar düşük-orta-yüksek olarak üç düzeye ayrılmış ve bu kategorize edilmiş puanlara ait betimsel değerler Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Gruplandırılmış Akran Baskısı Ölçeği Puanlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapmaları

Akran Baskısı Düzeyleri	**N**	**Aritmetik Ortalama**	**Standart Sapma**
Akran Baskısı Düşük	189	38.42	3.14
Akran Baskısı Orta	200	51.81	4.99
Akran Baskısı Yüksek	116	81.70	17.08
Toplam	505	53.66	18.69

Tablodan da anlaşılacağı üzere 505 ergenin Akran Baskısı Düzeyleri incelendiğinde 189 ergenin Akran baskısı düzeyi düşük olarak bulunmuş ve Akran Baskısı düzeyi düşük olan 189 ergenin puanlarının aritmetik ortalaması 38.42; standart sapması ise 3.14 olarak hesaplanmıştır. Akran baskısı düzeyi orta olan 200 ergenin puanlarının aritmetik ortalaması 51.81 olarak bulunmuş standart sapması ise 4.99 olarak hesaplanmıştır. Akran baskısı düzeyi yüksek olan 116 ergenin puanlarının aritmetik ortalaması 81.70; standart sapması ise 17.08 bulunmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde uygulanan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular ve açıklamaları araştırma amaçlarının sırasına göre verilmiştir.

4.1. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Akran Baskısı Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin Bulgular

Şiddete başvuran ve şiddete başvurmayan ergenlerin ölçekten aldıkları puanların farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla Akran Baskısı Ölçeği puanları normal dağılım göstermemesi üzerine Mann Whitney U testi yapılmış olup sonuçları Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Akran Baskısı Ölçeği Puanlarının Şiddete Başvurup Başvurmama Durumuna Göre Mann Whitney U Sonuçları

Şiddet	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	u	p
Şiddete Başvurmayan Ergenler	245	144.97	35518	5383	.000
Şiddete Başvuran Ergenler	260	354.80	92247		

Tablo 11 incelendiğinde şiddete başvurmayan 245 ergenin Akran Baskısı Ölçeği'nin sıra ortalaması puanının 144.97, sıra toplamının ise 35518 olduğu, şiddete başvuran 260 ergenin ise Akran Baskısı Ölçeği puanlarının sıra ortalamasının 354.80, sıra toplamının ise 92247 olduğu görülmektedir. Şiddete başvuran ve başvurmayan

ergenlerin Akran Baskısı Ölçeğinden aldıkları Puanların Mann Whitney U testi sonuçlarına göre şiddete başvuran ergenlerin akran baskısı düzeylerinin şiddete başvurmayan ergenlere göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı anlaşılmaktadır (U=5383; p<.001). Sıra ortalamaları dikkate alındığında şiddete başvuran ergenlerin akran baskısı düzeyleri şiddeti başvurmayan ergenlere göre daha yüksektir. Şiddete başvuran ergenler kendilerini akran baskısı açısından daha fazla baskıda hissetmektedir.

4.2. Akran Baskısı Ölçeğinden Alınan Puanların Cinsiyete Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Cinsiyete göre Akran Baskısı Ölçeği Puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla Mann Whitney U testi de yapılmış ve sonuçları Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. Akran Baskısı Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre Mann Whitney U Sonuçları

Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Kız	110	173.23	19055	12950	.000
Erkek	395	275.21	108709		

Tablo 12'ye göre kızların akran baskısı puanlarının sıra ortalaması 173.23 iken erkeklerin akran baskısı puanlarının sıra ortalaması 275.21 bulunmuştur. Kızların puanlarının sıra toplamı 19055, erkeklerin puanlarının sıra toplamı ise 108709 olarak bulunmuştur. Sıra ortalamaları dikkate alındığında Cinsiyete göre Akran Baskısı Ölçeği puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla yapılan Mann Whitney U testi sonuçlarına göre erkeklerin puanları kızların puanlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ve erkeklerin puanları kızlara oranla daha yüksek bulunmuştur (U=12950; p<.001).

4.3. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Yalnızlık Düzeyine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin yalnızlık düzeyleri şiddete başvurup başvurmama durumuna göre incelenmiş ve yalnızlık düzeylerinin şiddete başvurup başvurmama durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla yapılan Bağımsız Gruplar t Testi sonuçları Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. UCLA Yalnızlık Ölçeği Toplam Puanlarının Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlere Göre t Testi Sonuçları

Şiddet	N	x	S	Sd	t	p
Şiddete Başvurmayan Ergenler	245	37.20	8.44	503	8.15	.000
Şiddete Başvuran Ergenler	260	43.25	8.25			

Tablo 13'te görüldüğü gibi araştırmaya katılan ve Yalnızlık Puanları hesaplanan 505 ergenin şiddete başvurmayan 245'inin UCLA Yalnızlık Ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalaması 37.20; standart sapması 8.44 olarak bulunmuştur. Şiddete başvuran 265 ergenin UCLA Yalnızlık Ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalaması 43.25; standart sapması ise 8.25 olarak bulunmuştur. Ergenlerin Yalnızlık düzeylerinin şiddete başvurup başvurmama durumuna göre yapılan Bağımsız Gruplar t Testi sonuçlarına göre puanlar anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır [$t(503)=8.15;p<.001$]. Yani şiddete başvuran ergenlerin yalnızlık düzeyleri şiddete başvurmayan ergenlere göre anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur.

4.4. Araştırma Grubundaki Ergenlerin Cinsiyete Göre Yalnızlık Düzeylerine İlişkin Bulgular

Örneklem grubunun yalnızlık düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla yapılan Bağımsız Gruplar t Testi sonuçlarına göre

araştırmaya katılan ve cinsiyet belirten 505 ergenden 110 kızın UCLA yalnızlık ölçeği puanlarının aritmetik ortalaması 38.80; standart sapması ise 9.25 bulunmuştur. 395 erkek öğrencinin UCLA Yalnızlık ölçeği puanlarının aritmetik ortalaması 40.73; standart sapması ise 8.72 bulunmuştur.

Tablo 14. Cinsiyete Göre Yalnızlık Puanlarının Farklılaşıp Farklılaşmadığını Anlamak İçin Yapılan Bağımsız Gruplar t Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	x	S	Sd	t	p
Kız	110	38.80	9.25	503	2.02	.04
Erkek	395	40.73	8.72			

UCLA Yalnızlık Ölçeği Puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla yapılan t testi sonuçlarına göre puanlar anlamlı bir şekilde birbirinden farklılaşmaktadır [$t(503)=2.02$; $p<.05$]. Yani çalışmaya katılan kızların yalnızlık düzeyleri erkeklerin yalnızlık düzeylerine göre anlamlı bir şekilde daha düşüktür. Yani şiddete başvuran erkek öğrenciler kızlara oranla kendilerini daha yalnız olarak betimlemişlerdir. Ancak bu farklılık çok yüksek bir fark değildir.

4.5. Akran Baskısı Ölçeğinden Alınan Puanlarla UCLA Yalnızlık Ölçeği'nden Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulgular

Yapılan araştırmada ergenlerin UCLA Yalnızlık Düzeyi puanlarıyla Akran Baskısı Ölçeği puanlarının birbirleriyle olan ilişkilerini anlamak amacıyla yapılan test sonuçları ve betimsel değerler Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15. Örneklemi Oluşturan Ergenlerin Akran Baskısı ve UCLA Yalnızlık Ölçeğinden Aldıkları Puanların Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Değeri

Puanlar	n	x	s	r	p
Ucla Yalnızlık Ölçeği Puanı	505	40.31	8.87	.262	.000
Akran Baskısı Ölçeği Puanı	505	53.66	18.69		

Tabloda görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin UCLA Yalnızlık Ölçeğinden aldıkları puanların aritmetik ortalaması 40.31; standart sapması ise 8.87 olarak bulunmuştur. Örneklem grubunun Akran Baskısı Ölçeğinden aldıkları toplam puanların aritmetik ortalaması 53.66; standart sapması ise 18.69 olarak bulunmuştur.

Araştırmaya katılan grubun Akran Baskısı Ölçeği ve UCLA Yalnızlık Ölçeğinden aldıkları puanların arasında hesaplanan korelasyon katsayısı ise .26 olarak bulunmuştur. Bu korelasyon katsayısı .01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur (p=.000). Bu değer öğrencilerin yalnızlık düzeyleriyle akran baskısı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu bize göstermektedir. Yani öğrencilerin yalnızlık düzeyleri arttıkça akran baskısı düzeyleri de artmaktadır. Ancak bu korelasyon değerine göre bu ilişki yüksek düzeyde bir ilişki değildir.

4.6. Akran Baskısı Düzeyi Farklı Olan Ergenlerin Yalnızlık Düzeylerine İlişkin Bulgular

Akran Baskısı Düzeyleri faklı olan öğrencilerin UCLA Yalnızlık Ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin betimsel değerler Tablo 16'da puanların farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak için yapılan Tek Faktörlü Varyans analizi sonuçları (ANOVA) Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 16. Akran Baskısı Düzeyi Farklı Olan Öğrencilerin UCLA Yalnızlık Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişkin Betimsel Değerler

Akran Baskısı Düzeyi	N	X	Ss
Düşük	189	37.60	8.60
Orta	200	40.70	8.58
Yüksek	116	44.03	8.36

Tabloda görüldüğü gibi Akran Baskısı Düzeyi düşük olan öğrencilerin UCLA Yalnızlık Ölçeği'nden aldıkları puanların aritmetik ortalaması 37.60; standart sapması 8.60; Akran Baskısı Düzeyi Orta olan öğrencilerin UCLA Yalnızlık Ölçeği'nden

aldıkları puanların aritmetik ortalaması 40.70; standart sapması 8.58; Akran Baskısı düzeyi Yüksek olan öğrencilerin Ucla Yalnızlık Ölçeği'nden aldıkları puanların aritmetik ortalaması 44.03; standart sapması, 8.36 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 17. Akran Baskısı Düzeyi Farklı Olan Öğrencilerin UCLA Yalnızlık Ölçeği Puanlarına İlişkin Tek Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	Kareler Toplamı	**Sd**	**Kareler Ortalaması**	**F**	**P**	**Anlamlı Fark (Scheffe)**
Gruplararası	3023	2	1511.61	20.72	.000	Tüm gruplar arasında fark vardır.
Gruplar İçi	366.16	502	72.94			

Akran Baskısı Düzeyi farklı olan öğrencilerin Ucla Yalnızlık Ölçeği puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla yapılan Tek Faktörlü Varyans Analizi sonuçlarına göre Akra Baskısı Düzeyleri farklı olan öğrencilerin yalnızlık düzeyleri de farklılaşmaktadır.[$F(2,502)=20.72$; $p<.001$]. Bu farklılık Scheffe'ye göre tüm gruplar arasında meydana gelmiştir. Bu farklılığa göre Akran baskısı düzeyi yüksek olan ergenlerin yalnızlık düzeyleri akran baskısı orta olan öğrencilerin yalnızlık düzeylerinden ve akran baskısı düşük olan ergenlerin yalnızlık düzeylerinden daha yüksektir.

4.7. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Anne Eğitim Düzeylerine İlişkin Bulgular

Örneklemdeki ergenlerin şiddete başvurup başvurmama durumlarıyla anne eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek amacıyla Kay-Kare testi yapılmış ve sonuçları Tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18. Anne Eğitim Düzeyi ve Şiddete Başvurup Başvurmama Değişkenleri Açısından Yapılan Kay-Kare Testi Sonuçları

Anne Eğitim Düzeyi	Şiddete Başvurup Başvurmama				Toplam		x^2	p
	Şiddete Başvurmuş		Şiddete Başvurmamış					
	n	%	n	%	n	%		
Eğitim Almamış	43	18.1	40	16.7	83	17.4	.155	.92
İlköğretim	162	68.1	166	69.5	328	68.8		
Lise ve Üzeri	33	13.9	33	13.8	66	13.8		
Toplam	238	100	239	100	477	100		

Çalışmaya katılan ergenlerden 83 tanesi annelerinin eğitim düzeyini eğitim almamış olarak işaretlemiş ve bunların 43 tanesi şiddete başvurmuş; 40 tanesi ise şiddete başvurmamış ergenler tarafından belirtilmiştir. 328 ergen ise anne eğitim düzeyi olarak ilköğretim seçeneğini işaretlemiş ve bunların 162 tanesi şiddete başvuran ergenler tarafından; 166 tanesi ise şiddete başvurmamış ergen tarafından belirtilmiştir. 66 ergen ise anne eğitim düzeyi olarak lise ve üzeri seçeneğini işaretlemiş ve bunların 33 tanesini şiddete başvuran; diğer 33 tanesini ise şiddete başvurmayan ergen işaretlemiştir. Şiddete başvurup başvurmama durumuna göre anne eğitim düzeyinin farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla Kay-Kare testi yapılmış ve bu iki grup arasında anne eğitim düzeyi açısından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır [$x^2(2)=.155$; $p>.05$]

4.8. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Baba Eğitim Düzeylerine İlişkin Bulgular

Örneklemdeki ergenlerin şiddete başvurup başvurmama durumlarıyla baba eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek amacıyla Kay-Kare testi yapılmış ve sonuçları Tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 19. Baba Eğitim Düzeyi ve Şiddete Başvurup Başvurmama Değişkenleri Açısından Yapılan Kay-Kare Testi Sonuçları

Baba Eğitim Düzeyi	Şiddete Başvurup Başvurmama				Toplam		x^2	p
	Şiddete Başvurmuş		Şiddete Başvurmamış					
	n	%	n	%	n	%		
Eğitim Almamış	16	6.8	8	3.3	24	5	8.58	.01
İlköğretim	168	70.9	152	63.6	320	67.2		
Lise ve Üzeri	53	22.4	79	33.1	132	27.7		
Toplam	237	100	239	100	476	100		

Örneklemi oluşturan ergenlerden şiddete başvuran ve baba eğitim düzeyini belirten 237 ergenin baba eğitim düzeyi incelendiğinde 16 kişi babasının eğitim almamış olduğunu, 168 kişi ilköğretim mezunu olduğunu, 53 kişi ise lise ve üzeri eğitime sahip olduğunu belirtmiştir. Şiddete başvurmamış ve baba eğitim düzeyini belirtmiş 239 ergenin 8 kişi babasının eğitim almamış olduğunu, 152 kişi ilköğretim mezunu olduğunu, 79 kişi de babasının lise ve üzeri eğitime sahip olduğunu belirtmiştir. Şiddete başvurup başvurmama durumuna göre baba eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla yapılan Kay-Kare sonuçlarına göre baba eğitim düzeyleri şiddete başvurup başvurmama durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır [$x^2(2)=8.58$; $p<.05$]. Şiddete başvuran ergenlerin baba eğitim düzeyleri şiddete başvurmayan ergenlere göre daha düşük olarak bulunmuştur.

4.9. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Sınıf Düzeylerine İlişkin Bulgular

Örneklemdeki ergenlerin şiddete başvurup başvurmama durumlarıyla sınıf düzeyi arasında farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek amacıyla Kay-Kare testi yapılmış ve sonuçları Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20. Sınıf Düzeyi ve Şiddete Başvurup Başvurmama Değişkenleri Açısından Yapılan Kay-Kare Testi Sonuçları

Sınıf Düzeyi	Şiddete Başvurup Başvurmama				Toplam		x^2	p
	Şiddete Başvurmuş		Şiddete Başvurmamış					
	n	%	n	%	n	%		
9. Sınıf	98	38.9	108	44.3	206	41.5	4.98	.08
10. Sınıf	95	37.7	69	28.3	164	33.1		
11. Sınıf	59	23.4	67	27.5	126	25.4		
Toplam	252	100	244	100	496	100		

Araştırmaya katılan ve sınıf düzeyi belirten 496 kişiden şiddete başvurmuş 252 kişiden 98 tanesi 9. sınıfta öğrenim görmekte, 95 tanesi 10. sınıfta; 59 tanesi ise 11. sınıfta eğitimine devam ettiğini belirtmiştir. Şiddete başvurmamış 244 ergenin ise 108 tanesi 9. sınıfa, 69 tanesi 10. sınıfa, 67 tanesi ise 11. sınıfa devam ettiğini belirtmiştir. Şiddete başvurup başvurmama durumunun sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla yapılan Kay-Kare testi sonuçlarına göre anlamlı bir şekilde farklılık bulunmamaktadır [$x^2(2)=4.98$; $p>.05$].

4.10. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Ailelerinin Gelir Düzeylerine İlişkin Bulgular

Örneklemdeki ergenlerin şiddete başvurup başvurmama durumlarıyla aile gelir durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek amacıyla Kay-Kare testi yapılmış ve sonuçları Tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 21. Aile Gelir Durumu ve Şiddete Başvurup Başvurmama Değişkenleri Açısından Yapılan Kay-Kare Testi Sonuçları

Gelir Durumu	Şiddete Başvurup Başvurmama				Toplam		x^2	p
	Şiddete Başvurmuş		Şiddete Başvurmamış					
	n	%	n	%	n	%		
Asgari Ücret ve Aşağısı	65	25.9	48	21.6	113	23.9	1.37	.71
350-750 YTL Arası	112	44.6	101	45.5	213	45		
750-1500 YTL Arası	52	20.7	52	23.4	104	22		
1500 YTL ve üzeri	22	8.8	21	9.5	43	9.1		
Toplam	251	199	222	100	473	100		

Çalışmaya katılan ve ailesinin gelir durumunu belirten 473 ergenin şiddete başvurmuş 251 kişiden 65 kişi ailesinin aylık gelir durumunu asgari ücret ve aşağısı olarak belirtmiş, 112 kişi 350-750 YTL; 52 kişi 750-1500 YTL; 22 kişi ise 1500 YTL olarak belirtmiştir. Şiddete başvurmamış 22 ergenden 48 kişi ailesinin aylık gelir durumunu asgari ücret ve aşağısı olarak belirtmiş, 101 kişi 350-750 YTL; 52 kişi 750-1500 YTL; 21 kişi ise 1500 YTL ve üzeri olarak belirtmişlerdir. Şiddete başvurup başvurmama durumuna göre ailenin aylık gelir durumunun farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla yapılan Kay-Kare testi sonuçlarına göre gruplar arasında aylık gelir düzeyi açısından bir farklılık bulunamamıştır [$x^2(3)=1.37$; $p>.05$].

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırmada ulaşılan çalışma grubu üyelerinden şiddete başvuran ve başvurmayan ergenlerin akran baskısı, yalnızlık ölçeği puanları ve anne-baba eğitim düzeyi, sınıf düzeyi, aile gelir düzeylerine ait bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır.

5. 1. Akran Baskısı Ölçeği Puanlarına İlişkin Tartışma ve Yorum

5.1.1 Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Akran Baskısı Ölçeği Puanlarına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmada cevap aranan ilk soru şiddete başvuran ve başvurmayan ergenlerin Akran Baskısı düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığıdır. Araştırma sonucunda şiddete başvuran ergenlerin Akran Baskısı Ölçeği puanlarının şiddete başvurmayan grubun puanlarına göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç şiddete başvuran ergenlerin, şiddete başvurmayan ergenlere göre akran baskısını daha yoğun yaşadıklarını göstermektedir.

Şiddete başvurma ve akran baskısının birlikte araştırıldığı çalışmalar literatürde oldukça yenidir. Akran baskısı düzeyi ve şiddete başvurma durumunun birlikte ele alındığı çalışmaların bulunmaması sebebiyle bu çalışmanın bulgularının bundan sonraki çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülebilir. Literatüre baktığımızda Akran baskısı genel olarak risk alma davranışlarıyla birlikte ele alınmış ve risk alma davranışıyla ilişkisi araştırmalarda üzerinde çalışılmıştır. Bu çalışmada elde edilen bulgular Akran Baskısı ve risk alma davranışlarının bir arada ele alındığı araştırmalar (May ve arkadaşları, 1999; Santor ve arkadaşları, 2000; Esen, 2002) tarafından desteklenmektedir.

Riskli davranışlar kategorisinde bıçak taşıma, fiziksel kavgaya karışma, saldırganlık ve şiddet de yer almaktadır (Bayar, 1999). Şiddete başvurma da ergenlerin

risk alma davranışları arasında yer almaktadır. May ve arkadaşları (1999), risk alma davranışında akran baskısının etkili olduğunu ancak cinsiyet, ırk ve sosyal sınıfın anlamlı bir etkisi olmadığını belirtmiştir (Gullone ve Moore, 2000).

Santor ve arkadaşları (2000) riskli davranışlarla akran baskısının ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Akran baskısının risk alma davranışı, cinsel aktivite, diğer grup üyelerine bağlılık, grup normlarına uyma, karşı gelme, antisosyal aktivitelere katılım ve okul başarısızlığı ile ilgili olduğu çeşitli araştırmalarda gösterilmiştir (Resource Guide, 1996; Santor ve ark., 2000). Türkiye'de de Esen (2002) akran baskısı ve risk alma davranışı arasında ilişki tespit etmiştir. Esen (2002) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ergenlerin akran baskısı puanlarıyla risk alma puanları arasında yüksek bir korelasyon bulunmuş olup akran baskısını yoğun olarak yaşadığını belirten ergenlerin risk alma puanlarının da yüksek olduğu belirlenmiştir.

Türkiye'de akran baskısı ve şiddete başvurma değişkenlerinin birlikte ele alındığı çalışmalara ulaşılamamış olması araştırma bulgularının önemini ortaya çıkarmaktadır. Şiddete başvuran ergenlerin özelliklerini tanımlamaya çalışmak ve yapılacak müdahale ve önleme çalışmalarında bunu göz önünde tutmak oldukça önemlidir. Bireyin yaşamında erişkinliğe geçiş evresi olan ergenlik döneminde ergenler çalışma sonucunda da görüldüğü gibi arkadaş gruplarından gelen baskılar sonucunda bir takım riskli davranışlar (sigara içme, kavgaya karışma, bıçak, kama gibi kesici aletler taşıma, madde kullanma gibi) sergilemekte ve istemedikleri davranışları yapmaktadır. Bu şiddet davranışlarının azaltılmasında eğitim kurumlarındaki yönetici, öğretmenler ve psikolojik danışmanlar ailelerle birlikte işbirliği yaparak bu baskı düzeyini aza indirgeyecek çalışmalar yürütebilirler.

5.1.2. Cinsiyete Göre Akran Baskısı Ölçeği Puanlarının Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda göre erkek öğrencilerin akran baskısını kız öğrencilere göre daha fazla hissettiklerini belirlenmiştir. Erkek öğrencilerin dışarıdan ve arkadaş çevresinden etkilenmeleri kız öğrencilere göre daha fazla gerçekleşmektedir. Bu bulgu May ve arkadaşları (1996) tarafından gerçekleştirilen çalışma sonuçlarını

desteklemektedir. Pearl, Bryan ve Herzong (1990), Santor ve arkadaşları (2000) erkeklerin akran baskısını kızlara göre daha fazla yaşadıklarını belirtmişlerdir. Erkeklerin akran baskısını kızlara göre daha fazla yaşadıklarını belirleyen bir diğer araştırma da Woods ve arkadaşları (2004) tarafından yapılmıştır (Akt. Kapıkıran ve Fiyakalı, 2007). Kapıkıran ve Fiyakalı (2006) da gerçekleştirdiği araştırmada akran baskısına maruz kalan öğrencilerin daha çok erkek öğrenciler olduğu bulunmuştur. Bu bulgu Kampulainen (1998) tarafından belirtilen bulguyu da desteklemektedir. Erkeklerin olumsuz davranışlar sergileyen arkadaşlar bulma riski kızlara göre daha yüksektir (Erdem, Eke, Ögel ve Taner, 2006). Bulgu, Çiğdemoğlu (2006) tarafından farklı lise türlerindeki öğrencilerin akran baskısı düzeylerinin de belirlendiği araştırmada genel lisede okuyan erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre akran baskısına daha fazla uğradıkları bulgusunu da desteklemektedir.

Kültürmüzde erkeklerin cinsiyet rolleri kızlara göre daha dışa yöneliktir. Diğer insanlarla ilişki ve iletişim kurmaları yetiştiriliş tarzı itibariyle toplum tarafından desteklenmektedir. Kızlarda ise bu durum biraz daha farklıdır. Kızlar kültürümüzde biraz daha içe yönelik olarak yetiştirilirle. Bu durum nedeniyle erkeklerin akran baskısını kızlara göre daha fazla yaşadıkları düşünülebilir. Toplumumuzda kızlar genellikle pasif ve empatik değerlerle sosyalleştirilirken erkekler ise başat olma, güç kullanma, saldırgan davranma gibi ögelerle toplumsallaştırılmaktadır.

Şiddete başvuran ergenlerin büyük bir çoğunluğunun erkekler olduğu da düşünülürse erkeklerin akran baskısı düzeylerinin kızlara göre daha yüksek olması oldukça önemli bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiddete başvurma davranışının azaltılmasında yapılacak çalışmalarda erkek ergenlerin bu baskıya uğramalarının daha fazla olması çalışmaların bu alanda yoğunlaşmasını da gerektirdiği düşünülebilir. Erkek ergenlere akran baskısıyla baş etme becerileri ve hayır diyebilme becerilerinin kazandırılması oldukça önemli konulardır.

5.2. UCLA Yalnızlık Ölçeği Puanlarına İlişkin Tartışma ve Yorum

5.2.1. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Yalnızlık Düzeyine İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmaya katılan öğrencilerin yalnızlık düzeyleri şiddete başvurup başvurmama durumuna göre incelenmiş ve şiddete başvuran ergenlerin kendilerini şiddete başvurmayan ergenlere göre daha yalnız olarak algıladıkları belirlenmiştir.

İnsanlar yaşamları süresince bir başka kişiyle ilişki ve etkileşim kurma gereği hisstemektedir. Kişilerarası ilişkiler de çeşitli nedenlerden dolayı bozulabilmekte ya da birey kendini yalnız hissedebilmektedir (Kılınç ve Sevim, 2005). Yalnızlık duygusunun yoğunlukla yaşandığı dönemlerden birisi de ergenlik dönemidir. Bu dönemde yaşanan yalnızlık diğer dönemlerde yaşananlara göre daha yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır (Brennan, 1982; Ostrov ve Offer, 1991; Rubenstein ve Shaver, 1982; Williams, 1983).

Yalnızlık duyguları yaşayan bireylerin özelliklerini belirlemek amacıyla yapılan bir araştırmada bu bireylerin saldırgan davranışlar sergilediklerine ilişkin bulgulara rastlanmıştır (Cheek, Perlman ve Malamuth, 1985). Bu durum şiddete başvuran ergenlerin özelliklerini tanımlarken kullanılacak bir bulgu elde etmemize katkı sağlamaktadır. Ergenin diğer kişilerle yeterli ve doyum sağlayıcı ilişkiler geliştirememesi onu yalnızlığa itmekte ve bir takım sorunlar yaşamasına sebep olmaktadır.

Şiddete başvuran ergenlerin kendilerini şiddete başvurmayan ergenlerden kendilerini daha fazla yalnız hissetmeleri onların yeterli ve doyum sağlayıcı ilişkiler kuramadıklarının bir göstergesi olabilmektedir. Taner (1973) ergenlerin yalnızlık duygularını geri çekilme, depresyon, hap kullanımı, suç işleme, okulda başarısızlık ve intihar gibi davranışlarla sergilediklerini belirtmiştir (Akt. Buluş, 1996).

Psikolojik danışmanların ergenlerin yaşadığı yalnızlık duygularının sebepleri ve bu duyguların en aza indirgenmesi açısından bir takım çalışmalar yürütmesi, aile ve arkadaşlarıyla işbirliği yaparak, iletişim becerileri, arkadaşlık kurma ve sürdürme

becerileri kazandırmak amacıyla çeşitli grup çalışmaları yaparak ergenlerin bu yalnızlık duygularını azaltmaya çalışmaları oldukça önemlidir. Bu yolla yapılacak çalışmalar neticesinde bireyin kendini değerli hissetmesi, duygularını paylaşarak kendini iyi ifade ederek sorunları çözmede sosyal destek almasını sağlayacak ve sapkın gruplara üye olmasını engelleyecektir.

5.2.2. Ergenlerin Cinsiyetlerine Göre Yalnızlık Düzeyine İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda kızların yalnızlık düzeylerinin erkeklerin yalnızlık düzeylerine göre anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu belirlenmiştir. Yani şiddete başvuran erkek öğrenciler kızlara oranla kendilerini daha yalnız olarak betimlemişlerdir.

Bulgu Türkiye'de yapılan Demir, 1990, Buluş (1996), Yaşar (1999), Saraçoğlu (2000) ve Kılınç ve Sevim (2005), tarafından yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen sonuçları destekler niteliktedir. Çalışmalarda erkeklerin yalnızlığa ilişkin tepkilerinin kızlara oranla daha fazla olduğu ve daha yoğun yalnızlık yaşadığı bulunmuştur. Kızların Yalnızlık Ölçeği puanlarının aritmetik ortalamasının 38.80; erkeklerin yalnızlık ölçeği puanlarının aritmetik ortalaması ise 40.73 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum şiddete başvurup başvurmama durumu dikkate alınmadan cinsiyete göre kız ve erkek ergenlerin puanlarının küçük bir miktarda da olsa farklılaştığını bize göstermektedir. Erkeklerin dışa dönük yetiştirilmeleri sonucunda sosyal ilişkilerinin, arkadaş edinmelerinin desteklendiği düşünülürse erkeklerin daha fazla yalnızlık yaşamalarının bu faktörden kaynaklandığı düşünülebilir. Geleneksel toplum yapımızdan kaynaklanan sosyal baskılar sebebiyle erkeklerin daha fazla yalnızlık yaşadığı, yakın ve güçlü ilişkiler kurmakta zorlandıkları düşünülebilir. Her ne kadar değişen dünyada kadın ve erkeğin toplumsal yaşam koşullarına eşit şekilde katılımları arzulansa da erkeklerin cinsiyet rolleri, çalışma koşulları vs. etkiler neticesinde erkeklerin daha fazla yaşadığı düşünülebilir.

5.3. Akran Baskısı Ölçeği Puanları ile UCLA Yalnızlık Ölçeği Puanları Arasındaki İlişkiye Ait Tartışma ve Yorum

Araştırma sonucunda öğrencilerin yalnızlık düzeyleriyle akran baskısı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin yalnızlık düzeyleri arttıkça akran baskısı düzeyleri de artmaktadır. Ancak bu korelasyon değerine göre bu ilişki yüksek düzeyde bir ilişki değildir.

Düşük-orta ve yüksek akran baskısı düzeylerine göre de yalnızlık puanlarının farklılaştığı bulunmuştur. Bu bulgular Uruk (2001) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonucunda elde edilen bulguları desteklemektedir. Uruk (2001) tarafından gerçekleştirilen araştırmaya göre akran ilişkilerinin ergenlerin yalnızlık düzeylerinde en iyi yordayıcı olarak bulunmuştur (Akt. Kılınç, 2005). Bilgen (1989) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada üniversite öğrencilerinin yalnızlık düzeylerinin artmasıyla birlikte kişisel, sosyal ve genel uyum düzeylerinin düştüğünü bulmuştur.

Araştırmada Akran Baskısı arttıkça bireyin kendini yalnızlığının da arttığı bulunmuştur. Bulgu bizlere akran baskısını yoğun olarak yaşadığını belirten ergenlerin aynı zamanda kendilerini yalnız olarak da algıladıklarını göstermektedir. Akran baskısı düzeyi yükseldikçe bireyin yalnızlık duyguları da artmaktadır. Akran baskısı düzeyi düştükçe ise yalnızlık düzeyleri de azalmakta birey kendini daha az yalnız hissetmektedir. Birey akran baskısına maruz kalırken yapmak istemediği bir takım davranışları yapar hale gelebilmektedir. Ergen bu baskıyı hissederek bir takım olumsuz davranışlar sergilemekte ve birey yaşadığı yalnızlık duygusunu bir grubun istediği şekilde davranarak gidermeyi düşünebilmektedir. Bu bulgu bizlere ergenlerin yaşadığı yalnızlık duygularından kurtulabilmek için bir grubun istediği davranışları yapmasına neden olabilmektedir. Yalnızlığın artmasıyla birlikte bireyin sosyal, kişisel ve genel uyumu düşmekte ve aykırı diye nitelendirilen kavga etme, madde kullanma vs. davranışlar da sergileyebilmektedir.

5.4. Örneklemdeki Ergenlerin Sosyo-Demografik Bilgileri ile Şiddete Başvurma Durumu Açısından Elde Edilen Bulgulara İlişkin Tartışma ve Yorum

Bu bölümde araştırma yürütülürken çalışma grubuna uygulanan ölçeklerle birlikte verilen kişisel bilgi formunda yer alan cevaplara ilişkin bulgular tartışılmıştır.

5.4.1. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Anne-Baba Eğitim Düzeylerine İlişkin Tartışma ve Yorum

Çalışma grubunda yer alan ergenlerin şiddete başvurma durumları ve anne-baba eğitim düzeyleri açısından farklılık taşıyıp taşımadığı da araştırma sırasında incelenmiş ve anne eğitim düzeyleri açısından her iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Yani şiddete başvuran ve şiddete başvurmayan ergenlerin anne eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Çalışma grubunda yer alan ergenlerin baba eğitim düzeyleri açısından karşılaştırılması sonucunda ise iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Şiddete başvuran ergenlerin baba eğitim düzeyleri şiddete başvurmamış ergenlere göre daha düşük bulunmuştur.

Literatürde, Duncan (1999); Demirhan (2002); Gürsoy (2002) ve Tuzgöl (1998) annenin öğrenim düzeyinin öğrencilerin saldırganlık davranışlarını etkilemediği yönünde bulgular elde etmişlerdir. Yine Infante (1994); Aral, Bütün, Türkmenler ve Akbıyık (2004) ve Güner (1995)'in baba öğrenim düzeyi ile öğrencilerin saldırganlık davranışları arasında, babanın öğrenim düzeyi arttıkça öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin azaldığı yönünde bulgular elde ettikleri görülmektedir.

Bu bulgular ışığında ülkemiz geleneksel aile yapısına uygun sonuçlarla karşılaştığımızı söyleyebiliriz. Ataerkil bir aile yapısına sahip toplum olarak ailelerimizde kadın ve erkeğin eşit koşullarda yaşam sürmeleri sözkonusu olmamaktadır. Aile erkek egemen bir yapıda karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle kadınlarımız eşleri tarafından şiddete maruz kalmaktadır. Ailedeki çocuk da babasının kendini ifade yöntemi olarak şiddete başvurmasını, istediğini yaptırmak amacıyla şiddeti kullanmasını model olarak alıp şiddete başvurabilir. Şiddete başvuran ergenlerin büyük bir bölümünü erkekler oluşturmaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça bireylerin

kendilerini ifade etme ve problem çözme yöntemlerinin daha etkili ve olumlu bir forma dönüştüğü düşünülmektedir. Şiddete başvuran ergenlerin baba eğitim düzeylerinin şiddete başvurmayan ergenlere göre daha düşük olması ergenlerin model olarak babalarını örnek almaları ve onların problem çözme becerilerini benimsemelerini düşündürmektedir. Aile üyelerinin eğitim seviyelerini yükseltmek, kültürlerinde şiddetin dışında yeni ve etkili bir iletişim dili kullanmalarını sağlamak şiddet olaylarını aza indirgemede önemli olduğu düşünülebilir. Eğitim seviyesinin yükseltilmesi ya da ailelerin "Ana-Baba Okulu" gibi bir takım etkinliklere katılmalarının sağlanması oldukça önemli yer teşkil edebilir. Bu noktada Psikolojik danışmanlar ve okul yöneticileri aileleri bilinçlendirme yoluna giderek ailede meydana gelebilecek şiddet olaylarının asgari seviyeye çekilmesi ve önlenmesinde önemli işlev görebilirler.

5.4.2. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Sınıf Düzeylerine İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırmada ergenlerin şiddete başvurma durumlarının sınıf düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Sınıf düzeyi çalışma sırasında şiddete başvurup başvurmamada bir değişken olabileceği düşünülerek katılımcılara sınıf düzeyleri de sorulmuş ancak sınıf düzeyinin çalışmaya katılan ergenlerin şiddete başvurup başvurmama durumunu etkilemediğini belirlenmiştir.

Literatürde araştırmalar incelendiğinde, Wall ve Barth (2005) ; Singer ve Miller (1999) ; Duncan (1999) ; McConville ve Cornell (2003) ve Güner (1995) sınıf düzeyi ile gelişimi birlikte değerlendirerek, yaş ilerledikçe saldırganlık düzeyinin arttığı, özellikle ergenlerin ilkokul çocuklarına göre daha fazla saldırgan davranış gösterdiklerini ortaya koyarken; Köksal (1991) ; Eron (1987) ; Karataş (2005) ve Demirhan (2002) bireylerin yaşları ilerlese de saldırganlık düzeylerini korudukları ve sınıf düzeyinin saldırganlık davranışlarını etkilemediği yönünde araştırma bulgularını elde etmişlerdir. Bununla birlikte, Bowen (2005) kritik dönemlerde kazanılan saldırgan davranışların bireyin ileriki yıllarda gösterdiği saldırganlık eğilimlerinin yönünü belirlediği şeklinde bulgular elde etmiştir (Karahan ve Ağlamaz, 2006).

Bu araştırma bulguları, saldırganlık davranışı ile sınıf düzeyi arasında ilişki bulunmadığı yönündeki araştırma bulgularını desteklerken; yaş ilerledikçe saldırganlık davranışlarının da artacağı ve sınıf düzeyinin saldırganlık davranışını etkilediği yönündeki araştırma bulgularını desteklememektedir. Sınıf düzeyleri açısından şiddete başvurup başvurmama durumunun farklılık göstermemesinin bu sınıf düzeylerindeki öğrencilerin yaş grupları arasındaki farkın fazla olmaması ile açıklanabilir. Ergenlik dönemi içinde yer alan bireylerin benzer sorunlarla yüzyüze olmaları ile açıklanabilir.

5.4.3. Şiddete Başvuran ve Başvurmayan Ergenlerin Ailelerinin Gelir Düzeylerine İlişkin Tartışma ve Yorum

Araştırma bulgularına göre şiddete başvuran ve başvurmayan ergenlerin ailelerinin aylık gelir düzeyleri arasında bir farklılık bulunamamıştır.Literatürde Shaw (1994), Demirhan (2002), Köksal (1991), Tuzgöl (1998) ailenin gelir durumunun şiddete başvurmada tek değişken olmadığına ve saldırgan davranışla aile gelir durumu arasında ilişki bulunmadığına ilişkin bulgular elde ederken, Ağlamaz (2006), Dizman ve Gürsoy (2004), Aral, Bütün, Türkmenler ve Akbıyık (2004), Hatunoğlu (1994), gelir durumuyla şiddete başvurma durumu arasında farklılık bulmuşlardır. Gelir düzeyi düşük ailelerin çocuklarının saldırganlık düzeyinin daha yüksek olduğu bulgularını elde etmişlerdir.

Sosyo-ekonomik düzey ile şiddete başvurma arasında bir farklılık bulunamamış olması ailenin çocuklarının fiziksel ihtiyaçlarını karşılıyor olmasının, onlara daha rahat yaşam koşulları sunmasının ergende şiddete başvurma davranışını tek başına yordamadığı sonucuna ulaştırabilir. Ülkemizde ailelerin sosyo-ekonomik koşullarının iyi olabilmesi için ebeveynlerin çalışma hayatına aktif bir şekilde katılmaları gerekmektedir. Ebeveynlerin çalışma hayatına aktif katılıyor olmaları çocuklarına ayırmaları gereken zamanlarda çalışıyor olmaları ya da dinleniyor olmamaları çocuğun ailede kendisini yeterince değerli hissetmemesine ve aile bağlılığının daha az olmasına sebep olabilmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük aileler ise ergenlerin fiziksel ihtiyaçlarını gidermede sorunlar yaşamakta ve bu durum ergeni ve geleceğe ilişkin

düşünce ve beklentilerini olumsuz etkileyebilmektedir. Kısaca şiddete başvurup başvurmama durumu tek başına ilenin gelir düzeyiyle açıklanamayabilir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde çalışma sonuçlarının sonuçlarının genel bir değerlendirilmesi yapılmış ve bu değerlendirmeler ışığında şiddetin önlenmesi amacıyla uygulamaya yönelik ve ileride yapılacak çalışmalara ilişkin öneriler sunulmuştur.

6.1. Sonuçlar

Okullar çocukların ve gençlerin yetişkinler dünyasına hazırlanabilmeleri ve olumlu özelliklerle donatılmış özel bir çevredir. Okulun işlevlerinden birisi gencin ve çocuğun eğitilmesi ve yetişkinler dünyasında yer alabilmesi için destek olmaktır. Son zamanlarda toplumda toplumun bir parçası olan okullarımızda gençler arasında meydana gelen şiddet olayları dikkat çekmekte ve şiddet olaylarının önlenebilmesi için bir takım çalışmalar yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Şiddete başvuran ergenlerin kişisel özelliklerinin bilinmesi yapılacak müdahale çalışmalarında ve önleme çalışmalarında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada şiddete başvuran ve başvurmayan ergenler yalnızlık düzeyleri ve akran baskısı düzeyleri açısından incelenmiş ve karşılaştırılmıştır.

Çalışma sonucunda şiddete başvuran ergenlerin şiddete başvurmayan ergenlere göre kendilerini daha yalnız hissettikleri anlaşılmaktadır. Şiddete başvuran ergenlerin UCLA Yalnızlık Ölçeğinden aldıkları puanlar şiddete başvurmayan ergenlerin ölçekten aldıkları puanlardan anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur. Çocukluktan ergenliğe geçişle birlikte oldukça önem kazanan arkadaş ilişkileri ve sosyal ilişkilerinde yaşanan sorunlar bireyin yalnızlık duyguları yaşamasına neden olmakta ve bu durum bireyi olumsuz etkilemektedir.

Çalışmada ele alınan bir diğer değişken akran baskısıdır. Şiddete başvuran ergenlerin arkadaşlarından olumsuz etkilenme durumlarını belirlemek amacıyla

geliştirilen Akran Baskısı Ölçeği de veri toplama amacıyla kullanılmış ve çalışmada şiddete başvuran ergenlerin akran baskısı düzeylerinin şiddete başvurmayan ergenlere göre anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur. Bu durum bizlere şiddete başvuran ergenlerin olumsuz arkadaş çevrelerinden şiddete başvurmayan ergenlere göre daha fazla etkilendiklerini ancak istemeden ya da sosyal baskı sebebiyle gerçekleştirdikleri şiddet davranışlarının bireylerin kendilerini yalnız hissetmelerini engellemediğini bize göstermektedir. Şiddete başvurmayan ergenlerin ise hem akran baskısı düzeyleri düşük bulunmuş hem de bu ergenler kendilerini daha az yalnız hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Yukarıdaki bulgular bizlere şiddeti önleme programları geliştirilirken sosyal ilişkileri geliştirmek amacıyla birtakım önleme programlarına da önem verilmesi gerektiğini arkadaşlık becerileri, akran arabuluculuğu, atılganlık becerileri gibi becerilere özel olarak önem verilmesi gerektiğini bize göstermektedir. Şiddete başvuran ergenlerin bu davranışları şüphesiz bir çok faktörden etkilenmektedir. Avcı(2006) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ergenlerin ailelerinin de müdahale programlarına alınmasının önemine dikkat çekilmiştir. Yaptığımız bu çalışmada ise buna ek olarak ergenin kendisine bireysel bir takım sosyal becerilerin kazandırılması da önemli bir faktör olarak bulunmuştur.

Araştırmada kız öğrencilerin akran baskısı ve yalnızlık düzeyleri erkek öğrencilere göre daha düşük bulunmuştur. Şiddete başvurma oranının cinsiyete göre erkeklerde daha sık görülmesi ve kızların sözkonusu ölçeklerden aldıkları puanların daha düşük olmasının şiddeti önleme programlarında hedef kitlenin seçilmesi açısından önemli bir sonuç olduğu düşünülebilir.

Şiddete başvurma ve anne eğitim düzeyi arasında bir ilişki bulunamazken baba eğitim düzeyiyle şiddete başvurma durumu açısından ilişki bulunmuş ve şiddete başvuran ergenlerin baba eğitim düzeyleri şiddete başvurmayan ergenlere göre daha düşük bulunmuştur. Bu durumda aile eğitim programlarında babaların eğitim sürecine katılımlarının sağlanmasında dikkat edilmesi gereken bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmada ayrıca gelir durumu ve sınıf düzeyiyle şiddete başvurup başvurmama arasında ilişki bulunamamıştır.

6.2. Öneriler

Çalışmada elde edilen sonuçlar ışığında uygulamalar ve gelecekte yapılacak araştırmalara ilişkin öneriler aşağıda sunulmuştur.

6.2.1. Uygulamalar Açısından Öneriler

1. Ergenler arasındaki şiddet davranışları engellemek ve ortaya çıkmasını önlemek amacıyla gelişimsel açıdan bireyin ihtiyaçlarını giderecek arkadaşlık becerileri, sosyal ilişkileri başlatma ve sürdürme becerileri, sosyal beceri, akran arabuluculuğu, çatışma çözümü, öfke denetimi, atılganlık becerileri gibi programlara sıklıkla yer verilmeli, öğretmenler, drama eğitiminden geçirilerek sınıf rehberlik saatlerinde sözü edilen konularla ilgili etkinlikler yapılmalıdır.

2. Çocuk ve ergenlerin sağlığıyla ilgilenen birimler oluşturulmalı ve bu kurumların okul psikolojik danışmanları, öğretmen ve yöneticilerle işbirliği içerisinde bulunması, risk altındaki gençlerin tespiti ve müdahale programlarının uygulanması sağlanmalıdır.

3. Gençlere okul sonrası sosyal etkinliklere katılım fırsatı verilmeli ve zamanlarını değerlendirebilecekleri bir takım faaliyetlere katılımları teşvik edilmelidir.

4. Ergenlerin kendilerini daha rahat ifade ettikleri düşüncelerini rahatlıkla sunabildikleri yargılanmadıkları eleştirilmedikleri çeşitli ortamlar sunulmalı ve ergenler öfke yönetimi, arkadaşlık becerileri gibi konularda aileler ise aile içi iletişim, bireysel farklılıklara saygı gibi konularda bilgilendirilmelidir.

5. Psikolojik danışmanlar ihtiyacı olan ergenlere psikolojik danışma hizmeti sunmalıdır. Bu çalışmaların yürütülebilmesi için sunulan hizmetlerin kalitesinin artırılabilmesi için psikolojik danışman sayısı artırılmalıdır.

6.2.2. Yapılacak Çalışmalar Açısından Öneriler

1. Bu çalışma Adana İli merkez Seyhan ve Yüreğir ilçelerinde yer alan ve araştırmacının ulaşabildiği ortaöğretim kurumu öğrencilerle yapılmış olup çalışma daha büyük bir örneklemle yapılabilir.

2. Çalışma İlköğretim 2. kademe öğrencileriyle de gerçekleştirilebilir.

3. Şiddetle ilişkili olduğu düşünülen dürtüsellikle ilgili çalışmalar da yürütülebilir.

4. Şiddete başvurma durumuyla arkadaşlardan etkilenme biçimi burada olumsuz etkilenme olarak alınmıştır. Yapılacak çalışmalarda olumlu arkadaş gruplarının da etkileri test edilebilir.

KAYNAKÇA

(2006), "1.Şiddet ve Okul:Okul ve Çevresinde Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler", *Uluslararası Katılımlı Sempozyum Bildiri Özetleri*, 28-31 Mart 2006, İstanbul.

Abacı, R. (1986), "Demokratik, Otoriter ve İlgisiz Olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Çocuğun Kaygı Düzeyine Etkisi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Adams, J. F. (1995), Ergenliği Anlamak (Çev. B. Onur). Ankara:İmge Kitabevi Yayınları.

Ageton, S.S. (1983), *Sexual Assoult Among Adolescents,* Lexington MA:Lexington Boks.

Ağlamaz, T.(2006), "Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Öğrenin Düzeyi ve Ailenin Aylık gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, 19 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Akers, R. (1998), *Social Learning and Social Structure: A General Theory of Crime and Deviance,* Boston:Northeastern University Press.

Aktuğ, T. (2006), "Ergenlerde Akran Baskısı ve Benlik Saygısının İncelenmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Alikasifoğlu, M., Ercan, O., Erginöz, E., Uysal, Ö. Kaymak, D. A. (2004), "Violent behavior among Turkish high school students and correlate of physical fighting", *Europian Journal of Public Health*, 14,2, 173.

APA. (1998), "Televizyonda Şiddet ve Çocuklarımız: Etkilenmemeleri İçin Neler Yapabilirsiniz? (Çev. Nesrin Şahin)", *Türk Psikoloji Bülteni,* 4,8, 76-82.

Aral, N. ve Ark. (2004), "İlköğretim okullarının sekizinci sınıfına devam eden öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi", *Çağdaş Eğitim*, 315, 17-25.

Aronson, E., Wilson, T.D., Akert, R.M.(1999), *Social Psychology (Third Edition),* USA: Addison-Wesley Educational Publishes Inc.

Aşkın, M. (1981), "Bazı Kişilik Değişkenlerinin Kültürlerarası Sosyal Psikolojik Açıdan İncelenmesi", *Yayınlanmamış Doçentlik Tezi*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Avcı, R. (2006), "Şiddet Davranışı Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Aydın, A. (1999), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi,* Ankara: Anı Yayıncılık.

Back, G., Goode, J.A. (1994), *Genetics of Criminal and Antisocial Behavior*. Toronto: Wiley&Sons.

Bandura, A. (1973), *Aggression: A Social Learning Analyis*, New York: Prentice Hall, Inc.

Bandura, A. (1983), "Psychological Mechanisms of Aggression:Theoretical and Empirical Reviews", Volume 1: *Theoretical and Methodological Issues,* (Ed: Russle, G., Geen and Edward L. Dannerstein), NewYork: Academic Press, No:1, 1-40.

Bandura, A. (1986), *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory (3th Edition)*, New York: Prentice Hall, Inc.

Barber, J.G., Bolitho, F., Bertarand, L.D. (1999), "The predictors of adolescent smoking", *Journal of Social Service Search*, 26,1, 51-66.

Baron, R. A., Richardson, D.R. (1994), *Human Aggression (Second Edition),* New York: Plenum Press.

Baron, R.A. ve Byrne, D. (1991), *Social Psychology (Sixth Edition),* USA:Allyn&Bacon.

Baron, R.A. ve Byrne, D. (2000), *Social Psychology (Fourth Edition),* USA:Allyn &Bacon.

Bayar, N. (1999), "Ergenlerde Risk Alma Davranışı: İçtepisellik, Aile Yapısı, ve Demografik Değişkenler Açısından Gelişimsel Bir İnceleme", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Behm, S.S., Kassin, S.M., Fein, S. (1999), *Social Psychology (Fourth Edition),* USA: Houghton Mifflin Company.

Bekata, F. (1980), "The Natural History of Friendship: A Cross-Cultural Study", *Doktora Tezi*, Saint Louis University.

Berkowitz, L. (1993), *Aggression: Its Causes, Consequences and Control*, USA:McGraw-Hill Inc.

Bilgen, S. (1989), "Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık düzeyleri ve Bazı Değişkenlerin Uyum Düzeylerine Etkisi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Bilgi, A. (2005), "Bilgisayar Oyunu Oynayan ve Oynamayan İlköğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Depresyon ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Bilgiç, A. (2000), "Arkadaşlık Becerisi Eğitiminin İlköğretim 2. Kademe Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerine Etkisi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Bilgen, S. (1989), "Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ve Bazı Değişkenlerin Uyum Düzeylerine Etkisi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Birnbaum, A.S. ve ark. (2003), "School functioning and violent behavior among young adolescents: A contextual analyis", *Health Educational Research*, 18,3, 389-403.

Bowen, N.(2005), "Histories of developmental task attainment in aggressive children and their relationship to behavior in middle childhood", *Journal Of Emotional And Behavioral Disorders* , 13, 2, 113-124.

Brennan, T. (1982), *Loneliness at Adolescence,* in Eds. L.A Peplau and D. Perlman Loneliness: A sourcebook of current theory research and therapy 269-290, New York:Wiley.

Brewer, M.B., Crano, W.D. (1994), *Social Psychology*, NewYork: West Publishing Company.

Brown, H. ve ark. (1986), "The Importance of Peer Group "Crowd" Affiliation in Adolescense", *Journal of Adolescence*, 1, 73-96.

Buluş, M. (1996), "Ergen Öğrencilerde Denetim Odağı ve Yalnızlık Düzeyi İlişkisi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* 9 Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Büyüköztürk, Ş. (2002), *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Ankara: Pegem A Yayınları.

Center for the Prenetion of School Violnece (2000), *A Vision for Safer Schools*, Raleigh, NC.

Cheng, H., Furnham, A. (2002), "Personality, peer, relations and self-confidence, As predictors of hapiness and loneliness", *Journal of Adolescence*, 25,3, 327-339.

Christaffel, K.K. (1990*), Violent Death and Injury in US. Children and Adolescents*. Amsterdam: J.Diseas Child.

Chown, S.M. (1981), *Friendship in Old Age*, Eds. S.Duck and R.Gilmour, Personal Relationships, New York:Academic Press.

Clasen, D.R. ve Brown, B.B. (1985), "The Multidimensionality of peer pressure in adolescence", *Journal of Youth And Adolescence*, 14,6, 451-468.

Coben, J. H., Weiss, H. B., Mulvey, E. P., ve Dearwater, S. R. (1994), . "A primer on school violence prevention", *Journal of School Health*, 64,8, 309-313.

Cole, E. (1995), "Responding to school violence:Understanding today for tomorrow", *Canadian Journal of School Psychology*, 11,2, 108-116.

Cook, D. Ve Dayley, J. (2001), *Developmental Psychology*. Student Net Letter.

Corey, G. (1996), *Theory and Practice Counseling* (Fifth Edition), USA: Brooks/Cole Publishing Company.

Cozby, P.C. (1973), "Self Disclosure: A Literature review", *Psychological Bulletin,* 79, 73-91.

Csikszentmihalyi, M., Larson, R. (1984), *Being Adolescent:Conflict and Growth in the Teenage Years*, New York: Basic Books.

Cüceloğlu, D. (1996), *İnsan ve Davranışı* (3. Basım), İstanbul:Remzi Kitabevi.

Çetinkaya, H. (1991), "Video Oyunlarının Çocuklarda Saldırganlığa Etkisi", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çiğdemoğlu, S. (2006), "Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Akran Baskısı, Özsaygı ve Dışadönüklük Kişilik Özelliklerinin Okul Türlerine Göre İncelenmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Dacey, J.S. ve Travers, J.F. (1996), *Human Development-Across the Life Span* (3. Edition), New York: McGraw Hill Pup,.

Demir, A. (1989), "UCLA Yalnızlık Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *Türk Psikoloji Dergisi*, 7,23, 14-18.

Demirhan, M. (2002), "Kendini Açma Düzeyleri Farklı Genel Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenler Açısından Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Dickens, W.J., Perlman, D. (1981), *Friendship over the life cycle*, Eds. S. Duck and R.Gilmour. Personal Relationships 2:Developing Personal Relationhips, New York: Academic Press.

Dission, T.J. ve Skaggs, N.M. (2001), "Ecological analysis of mountly "bursts" in early adolescent substance use", *Applied Developmental Science,* 4,29, 89-97.

Dodge, K. Ve Feldman, A. (1990), *Issues in Social Cognition and Sosiometric Status in S.A.*, Eds. Asher &J.D. Core, Peer Rejection in Childhood. New York:Cambridge University Press.

Dollard, J., Miller, N.E., Doob, L. (1998), *Frustration and Aggression,* Florence: KY Routledge.

Downs, W.R. ve Rose, S.R. (1991), "The relationship of adolescent peer groups to the incidence of psychosocial problems", *Adolescence*, 26,102, 473-493.

Dönmez, A.(1988), "Televizyon ve Saldırganlık", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21,1-2, 56-67.

Dubow, E.F. ve Griffith, M.A. (1993), *Adolescent Coping with Family, School and Peer Stressors,* Canada: Paper Presented at The Anncial Meeting of American Psychological .

Duck, S. (1985), *Human Relationships and Introduction to Social Psychology*, Londra: Sage Publications.

Duck, V. (1996), *A Lifetime of Relationships,* New York:Brooks/Cole Publishing Company.

Duncan, R.D. (1999), "Peer and sibling aggression: An investigation of into-and extra-familial bullying", *Journal of İnterpersonal Violence,* 14, 871-886.

Dusek, J.B. (1987), *Adolescent Development and Behavior*, New Jersey: Prentice Hall Inc.

Dusenbury, L., Falco, M. Ve Lake, A. (1997), "Nine critical elements of promising violence prevention programms", *The Journal of School Health*, 67, 409-414.

Efilti, E. (2006), "Ortaöğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık, Denetim Odağı ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Eke, C., Ögel, K. (2004), *İstanbul'da Öğrencilerde Riskli Davranışlar Araştırması,* Yeniden Yayınları: İstanbul.

Erdem, G., Eke, C., Ögel, K., Taner, S. (2006), "Lise öğrencilerinde arkadaş özellikleri ve madde kullanımı", *Bağımlılık Dergisi*, 7,3,111-116.

Eren, S. (1994), "Lise Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeyleri ve Psikolojik İhtiyaçlarının İncelenmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Eron, L.D.(1987), "The development of aggressive behavior from the perspective of a developing behaviorism", *American Psychologist*, 42, 5, 435-442.

Esen, B.K. (2002), "Akran Baskısı Düzeyi farklı Olan Öğrencilerin Risk Alma, Sigara İçme Davranışı ve Okul başarılarının İncelenmesi", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Fischhoff , B.W. ve ark.(1999), *Decision Adolescent Making-Implıcations for Prevention Programms,* Washington: National Academy Press.

Flannery, D.J. (2006), *Violence and Mental Health in Everyday Life: Prevention and in Tersention Strategies for Children and Adolescents*, Oxford UK: Altamira Press.

Foreman, J. (2001), Adolescence: Change and Contincity-Peer Pressure, www.yahoo.com/bin/search?p=peer pressure&y=y&e.

Franzoi, S. K. (2003), *Social Psychology (Third Edition)*, USA:The Mc Graw-Hill Companies Inc.

Furman, W., Buhrmester, D. (1992), "Age and sex differences in perceptions of personal relationships", *Child Development*, 63, 103-115.

Galambos, N. L., Almedia, D.N. (1992), "Does parent-adolescent conflict increase in early adolescence?", *Journal of Marriage and The Family*, 54, 737-747.

Gander, M.J., Gardnier, H.J. (1998), *Çocuk ve Ergen Gelişimi. (Çeviren Bekir Onur)*, Ankara: İmge Kitabevi.

Gartner, A. (1996), "Converting Peer Pressure", *Social Policy*, 27,2, 47-50

Geçtan, E. (1993), *Psikanaliz ve Sonrası (6. Basım)*, Ankara: Remzi Kitabevi.

Gonzalez, J.T. ve ark. (1994), Adolescents' perceptions of their risk taking behavior, *Adolescence,* 29,115, 701-709.

Gullane, E., Moore, S.(2000), Adolescent risk taking and 5 faktor model of personality, *Journal of Adolescence*, 23,4, 393-407.

Güner, N. (1995), "Ergenlerin Dinledikleri Müzik Türünün Depresyon ve Saldırganlık Düzeylerine Etkisi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gürsoy, F. (2002), "Annesi çalışan ve çalışmayan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi", *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 6, 7, 7-15.

Hartup, W.W. (1983), *Conflict and Friendship Relations*, In. Eds. C.U. Shaltz W.W. Hartup, Conflict in Child and Adolescent Development, 186-215, Cambridge,UK:Cambridge University Press.

Hoge, R.D., Andrews, D.A., Sechied, A.W. (1994), "Tests of three hypotesis regording predictors of delinquency", *J.Abnorm Child Psychology*, 22,547-559.

Hojat, M. (1982), "Loneliness a Function of Parent Child and Peer Relations", Journal of Psychology, 112, 129-133.

Horney, K. (1999), *Ruhsal Çatışmalarımız:Yapıcı Bir Nevroz Teorisi(Çev. Selçuk Budak)*, Ankara:Öteki yayınevi.

Hortaçsu, N. (2003), *İnsan İlişkileri (3. Basım*), Ankara:İmge Kitabevi.

Hürriyet. (2006), *Hürriyet Pazar,* 16 Nisan 2006, 18-19.

Irene, C. Ve Mona, M.(2003), "Personality and family relations of children who bully", *Personality and Individual Differencies,* 35, 559-567.

İnanç, B.Y., Bilgin, M. ve Atıcı, M. (2004), *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi. (1. Basım)*, Adana: Nobel Kitabevi.

Infante, D.(1994), "Argument and verbal aggression in consturctive and destructive family and organizational dagreements", *Western Journal of Communicatioan*, 58, 73-84.

Jourard, S. (1971), *Self Disclosure An Experimental Analyisis of the Transpsorent Self*, New York:Wiley.

Kampulainen, K., Rosaen, E., Henttonen, I., Alöquist, F., Kresanov, K., Linna, S.L., Piha, J. Puura,K., Taminen, T. (1998), "Bullying and Psychiatricc Symptoms Among Elementary School, Age, Children", *Child Abuse and Neglect*, 22,7,705-717.

Kandel, D.B. ve Andrews, K. (1987), "Processes of adolescents socialization by parents and peers", *International Journal of the Addictions,* 22, 319-342.

Kapıkıran, N. A., Fiyakalı, C. (2005), "Lise öğrencilerinde akran baskısı ve problem çözme", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.

Karataş, Z.B. (2005), "Anne baba saldırganlığı ile lise öğrencilerinin saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi", *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 317, 30-39.

Kepenkçi, Y., Çinkır, Ş. (2005), "Bullying among Turkish high school students", *Child Abuse&Neglect*, 17, 1-12.

Kılıççı, Y. (2000), *İlköğretimde Rehberlik (Ed. Yıldız Kuzgun),* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kılınç, H., Sevim, S.A. (2005), "Ergenlerde Yalnızlık ve Bilişsel Çarpıtmalar", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 38,2, 67-89.

Kılınç, H. (2005), "Ergenlerin Yalnızlık Düzeyleri ve Kişilerarası İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Kirchler, E. ve ark. (1993), *Adolescence and Its Social Worlds*, Hill Stole USA Cowrence Erbaun Associates, Ed. İn Jackson, S.&Rodriques-Tome, T.

Kon, I.S. (1981), *Adolescents Friendships: Some Unanswered Queletions For Future Research,* Ed. S. Duck ve R. Gilmour Personal Relationships 2:Developping Personal Relationships, New York: Academic Press.

Koop, C.E. (1992), "Violence in America:A Public Health Emergency Time to Bite the Biullet Back", JAMA, 267, 3075-3076.

Kozaklı, H.(2006), "Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin Karşılaştırılması", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Köksal, F. (1991), "Denetim Odağı İle Saldırgan Davranışlar Arası İlişkiler", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Krahe, B. (2001), *The Social Psychology of Aggression,* UK:Psychology Press Ltd.

Kulaksızoğlu, A. (1998), *Ergenlik Psikolojisi.(2. Basım),* İstanbul:Remzi Kitabevi.

Kurtyılmaz, Y. (2005), "Öğretmen Adaylarının Saldırganlık Düzeyleri ile Akademik Başarıları, İletişim ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkiler, Anadolu Üniversitesi ve Osmangazi Üniversitesi Üzerinde Bir Araştırma", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eskişehir.

La Gaipa, J.J. (1981), *Childrens' Friendships*, Ed. S. Duck ve R. Gilmour Personal Relationships 2:Developping Personal Relationships, New York: Academic Pres.

Lashbrook, J.T. (2000), "Fitting in exploring the emotional dimension of adolescent peer pressure", *Adolescence*, 35,140, 747-758.

Lempers, J.D. ve Clark-Lempers, D.S.(1993), "A Functional comparison of same sex and opposite-sex frienships during adolescence", *Journal of Adolescence Research,* 8, 89-108.

Linas, G. (2001), "Villains, fools or heroes? Sports stars as role models for young people", *Leisure Studies,* 20,4, 255-303.

Lindsay, J.J ve Anderson, C.A.(2000), "From anteceolent conditions to violent actions: A general affective aggression model", *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 533-547.

Lingren, H.G. (2001), *Adolescence and Peer Pressure*, Nebreska Cooperative Extension NF (95-211, File:NF 211 Under Family Life D-1 Iuet April.

Löker, Ö. (1999), "Differantial Effects of Parent and Peer Attachment on Social Emotinal Loneliness Among Adolescents", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara

May, D., Nichols, J.D., Eltzroth, P.L. (1999), *Risk Behaviors Among Adolescents in The Midwest Personal Gotrification Or Peer Pressure?*, Canada: Paper Presented At American Educational Research Association.

Mayer, G.R.(2001), "Antisocial behavior:Its causes and prevention within our schools", *Education and Treatment of Children*, 24,4, 414-429.

McConville, D., Cornell, D. (2003), "Aggressive attitudes predict aggressive behavior in middle school students", *Journal Of Emotional And Behavioral Disorders.* 11, 3, 179– 87.

Michaud, Y. (1991), *Şiddet (Çev. Cem Muhtaroğlu),* İstanbul:İletişim Yayınları.

Moeller, T.G. (2001), *Youth Aggression and Violence: A Psychological Approach*, USA:Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Morrison, G.M. ve Morrison, R.L. (1994), "School violence to school safety: Reframing the issues for school psychologist", *School Psychology Review*, 23,2, 236-256.

Mounts, N.S., Steinberg, L. (1995), "An ecological analysis of peer influence on adolescent grade poin average and drug use", *Developmental Psychology*, 31,86, 915-922.

Myers, D.G. (2002), *Social Psychology (Seventh Edition),* USA: The Mc Graw-Hill Companies Inc.

National School Safety Center (2000), *Report on School Associated Violent Deaths*, Westlake, C.A.

Office of Juvenile Justice Delinquency and Prevention (1999), *Juvenile Offenders, Juvenile Offenders and Victims*, National Report, Chap:3.

Orpinas, P.K., Enquist, K.B., Grunbaum, J.A. (1995), "The Conmorbidity of violence related:Beheviors with health risk behaviors in a population of high school students", *Journal of Adolescent Health,* 16,3, 216-225.

Ostrov, E. ve Offer, D. (1991), *Loneliness and The Adolescent*, in J. Hartog, J.R. Audy and Y.A. Cohen(eds.) The anatomy of loneliness, 170-185, New York:International University Press.

Ögel, K. Eke, C., Itır, T. (2006), *Okullarda Suç ve Şiddet Önleme* İstanbul: Yeniden Yayınları.

Öğülmüş, S. (1995), "Okullarda(Liselerde) Şiddet ve Saldırganlık", *Yayınlanmamış Araştırma Raporu*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.

Öğülmüş, S. (2006), "Okullarda şiddet ve alınabilecek önlemler", *Eğitime Bakış Dergisi*., 2,7, 16-24.

Pabon, E., Rodriquez, O. (1992), "Clarifying Peer Relations and Delinquency", *Youth&Society*, 24,2, 149-166.

Peplau, L.A., Perlman, D. (1982), *Perspectives on Loneliness*, In Ed.L.A Peplau and D. Perlman, Loneliness: A sourcebook of current theory research and therapy, 206-223, New York:Wiley.

Pişkin, M. (2003), "Okullarımızda Yaygın Bir Sorun: Akran Zorbalığı*"*, *VII. Ulusal PDR Kongresi, Bildiri Özetleri*, Cantekin Matbaası, s.125.

Pişkin, M., Ayas, T. (2005), "Lise Öğrencileri Arasında Yaşanan Akran Zorbalığı Olgusunun Okul Türü Bakımından Karşılaştırılması", *VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildirileri*, Marmara Üniversitesi:İstanbul.

Reisman, J.M. (1981), *Adults Frienships*, Ed. S. Duck and R.Gilmour, Personal Relationships 2:Developing Personal Relationhips, Academic Pres, New York.

Renfrew, J.N. (1997), *Aggression and Its Causes: A Biopsychosocial Approach,* New York:Oxford University Pres Inc.

Resource Guide(1996), Values, Influences and Peers (Revised Edition 10.) www.edu.gov.on.ca/eng/document/resource/up.html.

Rice, F.P. (1997), *Child and Adolescent Development*, New Jersey: Prentic Hall Inc.

Rosenberg, M.L., Powell, K.L., Hammond, R. (1997), "Applying science to violence prevention", *Journal of American Medical Association*, 277,20, 1641-1642.

Rubenstein, C.M., Shaver, P. (1982), *The Experience of Loneliness,* In Eds L.A Peplau and D. Perlman, Loneliness: A sourcebook of current theory research and therapy, 123-134, New York:Wiley.

Rubin, Z. (1974), *From Liking to Loving Patterns of Attraction in Dating Relationships*, Ed. T.L Houston "Foundations of Interpersonal Attraction", New York: Academic Press.

Santor, D.A., Messervey, D., Kusumakar, V. (2000), "Measuring peer pressure popularity and conformity in adolescent boys and girls. Prediction school performance. Sexuel attitudes and substance abuse", *Journal of Youth and Adolescence,* 29,2,163-182.

Scharf, S. (2000), "Genders Differences in Adolescent Aggression: An Analysis Of İnstrumentally", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Central Michigan University, UK.

Schultz, N.R., Moore, D.W. (1986), "The Loneliness Experience of College students:Sex Differences", *Personality and Social Psychology Bulletin*, 12, 111-119.

Selman, R.L.(1980), *The Growth of Interpersonal Understanding Developmental and Clinical Analysis,* Londra:Academic Pres.

Singer, M., Miller, D. (1999), "Contributors to violent behavior among elemantary and middle school children", *Pediatrics,* 104, 4 , 878-885.

Sutton, S.E, Cowen, E.L, Crean, H.F., "Pathways to aggression in young highly stressed urban child", *Child Study Journal* 29,1, 49-67.

Şemin, R. (1984), *Gençlik Psikolojisi (2. Basım),* İstanbul:İstanbul Üniversitesi Edb. Fakültesi.

Tarhan, N. (1996), "Relationships Sociometric Status, Sex, Academic Achievement, School Type and Grade Level With Loneliness. Levels of Secondery School Students", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Temel, Z.F., Aksoy, A.B. (2001), *Ergen ve Gelişimi:Yetişkinliğe İlk Adım. (1.Basım),* Ankara:Nobel Yayın Dağıtım.

Tezbaşaran, A. (1997), *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu(2.Baskı),* Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Thronberry, T.P., Lizotte, A., Krohn, M., Fornworth, M., Jong, S. (1994), "Delinquent peers, beliefs and delinquent behavior:A Longitudional test of interactional theory", *Criminology,* 32, 47-83.

Tuzgöl, M. (1998), "Anne-Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Uruk, A. (2001), "Role of Pers and Families in Predicting the Loneliness Level of Adolescents", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ürküt, G. (1998), "Farklı Sosyo-Ekonomik ve Cinsiyet Gruplarındaki Üniversite Öğrencilerinin Engellenme Karşısındaki Geliştirdikleri Agresif Tepkilerin Rosenweiq-Picture-Frustration Testi ile İncelenmesi ve Grupların Agresyon ve Türü Bakımından Karşılaştırılması", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Valois, R.F.,Mac Donald, J.M., Breteus, L., Drane, J.W. (2002), "Risk factors and behaviors associated with adolescent violence and aggression", *Adolescent Aggression and Violence*, 454-464.

Wall, A., Barth, R.P. (2005), "Aggressive and delinquent behavior of maltreated adolescents: risk factors and gender differences", *Stress, Trauma, and Crisis, 8,*1-24.

Wheby, J. S., Symons, F. J., ve Shares, R. E. (1995), "A descriptive analysis of aggressive behavior in classroom for children with emotional and behavioral disorders", *Behavioral Disorders*, 20, 87-105.

Weiss, R.S. (1973), *Loneliness:The Experience of Emotion and Social Isolation,* Cambridge:MIT Press.

Werebe, M.J.G., (1987), "Friendship and dating relationships among French:Adolescents", *Journal of Adolescence*, 10, 269-289.

Williams, E.G. (1983), "Adolescent Loneliness", *Adolescence,* 18, 51-66.

Yaparel, R. (1984), "Sosyal İlişkilerde Başarı ve Başarısızlık Nedenlerinin Algılanması ile Yalnızlık Arasındaki Bağlantı", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü:Ankara.

Yell, M.L., Rozaski, M.E. (2000), "Searching for safe school:Legal issues in the prevention of school violence", *Journal of Emotional Behavioral Disorders*, 8,3,187-196.

Yörükoğlu, A. (1990), *Gençlik Çağı:Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar. (7. Basım),* İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.

Yurtal, F., Cenkseven, F. (2006), İlköğretim Okullarında Zorbalığın İncelenmesi. *1. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddete ve Alınabilecek Tedbirler Uluslar arası Katılımlı Sempozyum*. İstanbul.

EK 1: UCLA

Sevgili Öğrenci Arkadaşlar;

Bu anket formunda yer alan bilgiler Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışma ve Rehberlik Ana Bilimdalı Yüksek Lisans tezinde kullanılacaktır. isim yazmanıza gerek yoktur. Tüm sorulara samimi bir şekilde yanıt veriniz. **Verdiğiniz yanıtlar tamamen gizli tutulacak olup elde edilen bulgular bilimsel bir çalışmada kullanılacaktır.** Aşağıdaki ifadelerin her birinde tanımlanan durumu ne sıklıkla hissettiğinizi, her biri için tek rakamı daire içine alarak belirtiniz İlginize Teşekkür ederim.

Mustafa YILDIRIM
Ç.Ü. Sos Bil. Enst. Yüksek
Lisans Öğrencisi

		Hiç	**Nadiren**	**Bazen**	**Sık sık**
1	Kendimi çevredeki insanlarla uyum içinde hissediyorum.	1	2	3	4
2	Arkadaşım yok.	1	2	3	4
3	Başvurabileceğim hiç kimse yok.	1	2	3	4
4	Kendimi yalnız hissetmiyorum.	1	2	3	4
5	Kendimi bir arkadaş grubunun bir parçası gibi hissediyorum.	1	2	3	4
6	Çevremdeki insanlarla bir çok ortak yönüm var.	1	2	3	4
7	Artık hiç kimseyle samimi değilim.	1	2	3	4
8	İlgilerim ve fikirlerim çevremdekilerce paylaşılmıyor.	1	2	3	4
9	Dışadönük bir insanım.	1	2	3	4
10	Kendimi yakın hissettiğim insanlar var.	1	2	3	4
11	Kendimi toplum dışı bırakılmış hissediyorum.	1	2	3	4
12	Sosyal ilişkilerim yüzeyseldir.	1	2	3	4
13	Hiç kimse beni gerçekten iyi tanımıyor.	1	2	3	4
14	Kendimi diğer insanlardan soyutlanmış hissediyorum.	1	2	3	4

		Hiç	Nadiren	Bazen	Sık sık
15	İstediğim zaman arkadaş bulabilirim.	1	2	3	4
16	Beni gerçekten anlayan insanlar var.	1	2	3	4
17	Bu kadar dışa itilmiş olmaktan ötürü mutsuzum.	1	2	3	4
18	Çevremde insanlar var fakat benimle değiller.	1	2	3	4
19	Konuşabileceğim insanlar var.	1	2	3	4
20	Derdimi söyleyebileceğim insanlar var.	1	2	3	4

EK 2: ABÖ

Sevgili Öğrenciler,

Bu ölçeğin amacı, sizlerin baskı altında hissettiğiniz durumları ve bu baskılar sonucunda katıldığınız etkinlikleri ortaya çıkartmaktır. Aşağıda bazı insanların yaptığı davranışlar maddeler halinde verilmiştir. Bu maddeler sizin için doğru olabilir ya da olmayabilir. Bu maddelere verdiğiniz yanıtlar sizin hakkınızda daha çok bilgi edinmemize yardımcı olacak ve gençler ile ilgili bir araştırmada kullanılacaktır. Bu nedenle her bir maddeyi dikkatlice okuyup, samimi bir şekilde cevap vermeniz değerlendirme açısından önemlidir. Sizin veya arkadaşlarınızın davranışlarının sıklık derecesini belirleyen cevap şıkkının altındaki boşluğu işaretleyiniz. Bu bir sınav değildir. Doğru ve yanlış cevap yoktur.

TEŞEKKÜRLER

Mustafa YILDIRIM

		Hiçbir Zaman	**Ara Sıra**	**Bazen**	**Sık Sık**	**Her Zaman**
1.	Arkadaşlarım taşıdığı için ben de bıçak, kama vb aletler taşırım.	( )	( )	( )	( )	( )
2.	Arkadaşlarım okuldan kaçmam için baskı yaparlar.	( )	( )	( )	( )	( )
3.	Arkadaşlarım içki içtiği zaman ben de içerim.	( )	( )	( )	( )	( )
4.	Benim yaşımdaki kişilerin cinsel deneyimleri olduğu için ben de denerim.	( )	( )	( )	( )	( )
5.	Arkadaşlarım sigara içmem için baskı yaparlar.	( )	( )	( )	( )	( )
6.	Arkadaşlarım sınavlarda kopya çektiği için ben de kopya çekerim.	( )	( )	( )	( )	( )
7.	Arkadaşlarım karşı cinsten arkadaş edinmem için ısrar ederler.	( )	( )	( )	( )	( )
8.	Arkadaşlarım korkak olduğumu düşünmesinler diye istediklerini yaparım.	( )	( )	( )	( )	( )
9.	Arkadaşlarım ailemin izin vermediği yerlere gitmem için ısrar ederler.	( )	( )	( )	( )	( )

		Hiçbir Zaman	Ara Sıra	Bazen	Sık Sık	Her Zaman
10.	Arkadaşlarım sigara ikram ettiklerinde kendimi sigara içmek zorunda hissederim.	( )	( )	( )	( )	( )
11.	Arkadaş grubumun dışında kalmamak için istemediğim şeyleri de yaparım.	( )	( )	( )	( )	( )
12.	Arkadaşlarım birlikte olduğumuz toplantılarda içki içmem için baskı yaparlar.	( )	( )	( )	( )	
13.	Arkadaşlarımın büyüdüğümü görmeleri için istediklerini yaparım.	( )	( )	( )	( )	( )
14.	Arkadaşlarım korkmadığımı görsün diye kavgalara karışırım.	( )	( )	( )	( )	( )
15.	Arkadaşlarım kumar (at yarışı, spor loto, okey v.b.) oynamam için ısrar ederler.	( )	( )	( )	( )	( )
16.	Arkadaşlarım sevmediğim yiyecekleri yemem için ısrar ederler.	( )	( )	( )	( )	( )
17.	Arkadaşlarım beni daha sonra rahatsız etmemesi için gönüllü olmasam da istediklerini yaparım.	( )	( )	( )	( )	( )
18.	Arkadaşlarım internet kafe veya atari salonlarına gitmem için ısrar ederler.	( )	( )	( )	( )	( )
19.	Arkadaşlarımın üzüleceğini düşündüğüm için istediklerini yaparım.	( )	( )	( )	( )	( )
20.	İstemediğim şeyleri bile arkadaşlarımın saygısını kaybetmemek için yaparım.	( )	( )	( )	( )	( )
21.	Arkadaşlarım cinsel deneyim yaşamam konusunda baskı yaparlar.	( )	( )	( )	( )	( )
22.	Arkadaşlarımla birlikte olmak için eve geç giderim.	( )	( )	( )	( )	( )

		Hiçbir Zaman	Ara Sıra	Bazen	Sık Sık	Her Zaman
23.	Arkadaşlarım ilgilenmediği için ben de derslerle ilgilenmem.	( )	( )	( )	( )	( )
24.	Arkadaşlarım istemediğim bir çok şeyi yapmam için baskı yaparlar.	( )	( )	( )	( )	( )
25.	Arkadaşlarımla eğlenmeye daha fazla zaman ayırdığım için ders çalışmaya daha az zaman kalıyor.	( )	( )	( )	( )	( )
26.	Arkadaşlarım kavga çıkarınca zorunlu olarak ben de karışırım.	( )	( )	( )	( )	( )
27.	Arkadaşlarım küfürlü ve argo konuştuğu için ben de onlar gibi konuşurum.	( )	( )	( )	( )	( )
28.	Arkadaşlarım küfür etmemi onaylar.	( )	( )	( )	( )	( )
29.	Kavga edince arkadaşlarım beni ciddiye alırlar.	( )	( )	( )	( )	( )
30.	Arkadaşlarım istediği için zamanımın çoğunu arkadaşlarımla birlikte internet kafede veya atari salonlarında geçiririm.	( )	( )	( )	( )	( )
31.	Arkadaşlarım ailemden izinsiz araba almam ve onlarla gezmem için baskı yaparlar.	( )	( )	( )	( )	( )
32.	Arkadaşlarım girdiği için ben de internette porno sitelerine gizlice girerim.	( )	( )	( )	( )	( )
33.	Arkadaşlarım siyasi amaçlı mitinglere katılmam için baskı yaparlar.	( )	( )	( )	( )	( )
34.	Arkadaşlarım anne- babalarına karşı çıktığı için ben de karşı çıkarım.	( )	( )	( )	( )	( )

EK 3

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili Öğrenci Arkadaşlar;

Bu bilgi formunda yer alan bilgiler Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışma ve Rehberlik Ana Bilimdalı Yüksek Lisans tezinde kullanılacak olup formda aile ve okul yaşamınız ve sosyo-ekonomik koşullarınızla ilgili bir takım sorular yer almaktadır. isim yazmanıza gerek yoktur. Tüm sorulara samimi bir şekilde yanıt veriniz. **Verdiğiniz yanıtlar tamamen gizli tutulacak olup elde edilen bulgular bilimsel bir çalışmada kullanılacaktır.** İlginize Teşekkür ederim.

Mustafa YILDIRIM
Ç.Ü. Sos Bil. Enst. Yüksek
Lisans Öğrencisi

1. Cinsiyetiniz:
( ) Kız
( ) Erkek

2. Kaç Yaşındasınız?
……Yaşındayım.

3. Kaçıncı sınıfa devam ediyorsunuz?
( ) 9. Sınıf
( ) 10. Sınıf
( ) 11. Sınıf

4.

Anne	**Baba**
( ) Öz ( ) Üvey ( )Sağ ( ) Ölü ( ) Beraber ( ) Boşanmış	( ) Öz ( ) Üvey ( )Sağ ( ) Ölü ( ) Beraber ( ) Boşanmış

5. Aylık Geliriniz?
( ) Asgari Ücret ve aşağısı(350YTL)
( ) 350-750 YTL
( ) 750-1500 YTL
( ) 1500-YTL ve üzeri

6.

Annenizin eğitim düzeyi	**Babanızın eğitim düzeyi**

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı- Soyadı: Mustafa YILDIRIM
Doğum Yeri ve Tarihi: Adana, 25.09.1981
Medeni Hali: Evli
İş Adresi: Sunar Nuri Çomu Lisesi Akıncılar Mahallesi
Kozan Yolu Üzeri Yüreğir/ADANA
Telefon (iş): 0 322 321 88 38
Telefon (cep):0 505 271 21 08
e-mail: gencdanisman@hotmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

Yüksek Lisans: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı 2003-2007

Lisans Eğitimi: Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışma ve
Rehberlik Anabilim Dalı 1999-2003

Lise: Adana İmam Hatip Lisesi 1995-1999

Ortaokul: Adana İmam Hatip Lisesi Orta Kısmı 1992-1995

İlkokul: Şehitduran İlkokulu 1987-1992

ÇALIŞMA HAYATI:

Yüreğir Sunar Nuri Çomu Lisesi 2003-